

*Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут гуманітарних і соціальних наук
Кафедра української мови*

**ВСЕУКРАЇНСЬКА СТУДЕНТСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

УКРАЇНСЬКА МОВА В ПРОСТОРІ Й ЧАСІ

Львів – 2019

УДК 811.161.2:001.8(06)

У 453

ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

*Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут гуманітарних і соціальних наук
Кафедра української мови*

Українська мова в просторі й часі [Електронний ресурс] :
У 453 Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної
конференції (17–19 квітня 2019, Львів). – Львів: Видавництво
Львівської політехніки, 2019. – Режим доступу:
http://wiki.lp.edu.ua/wiki/images/6/62/Збірник.Всеукраїнська_студентська_науково-практична_конференція_Українська_мова_в_просторі_й_часі_pdf, вільний. – Заголовок з екрана. –
Мова укр.

ISBN 978-966-941-324-6

У збірнику опубліковано матеріали конференції, присвяченої
актуальним питанням сучасної української філології та історії
мови

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів.

УДК 811.161.2:001.8(06)

*Відповідальні за випуск – З. Й. Куньч, І. П. Василюшин,
О. Р. Микитюк, Л. В. Харчук*

Матеріали подано в авторській редакції

ISBN 978-966-941-324-6

© Національний університет
«Львівська політехніка», 2019

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Голова:

Турчин Ярина Богданівна – д. п. н., професор, директор Інституту гуманітарних і соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка».

Заступник голови програмного комітету:

Куньч Зоряна Йосипівна – к. ф. н., доц., завідувач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка».

Члени програмного комітету:

Фаріон Ірина Дмитрівна – д. ф. н., доц., професор кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»;

Микитюк Оксана Романівна – к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»;

Наконечна Галина Василівна – к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»;

Литвин Оксана Григорівна – к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»;

Булик-Верхола Софія Зіновіївна – к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»;

Теглівець Юлія Володимирівна – к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»;

Голубінка Надія Іванівна – старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка».

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Голова:

Куньч Зоряна Йосипівна – к. ф. н., доц., завідувач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка».

Члени організаційного комітету:

Василишин Ігор Петрович – к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»;

Городиловська Галина Петрівна – к. ф. н., старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»;

Харчук Лілія Валеріївна – к. ф. н., старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»;

Ментинська Ірина Богданівна – старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка».

На пошану доктора філологічних наук, професора
ІРИНИ ФАРІОН

МОВА *яко меч –*

*це сила екзистенційна – бо вона є самим життям;
сила трансцендентна – бо вона є духовна за своєю суттю;
сила креативна – бо вона творить людину, націю, державу;
сила психологічна – бо вона моделює поведінку нації і людини;
сила політична – бо вона є владою над людським мисленням,
сила – у кожному з нас, що живе з власної мови і ширить її,
як **СВІТЛО**.*

Ірина ФАРІОН

УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

ДЕРЖАВОТВОРЧИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ПРОБЛЕМА УТВЕРДЖЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ

Крупка А.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
кафедра українознавства
nykulina@ukr.net

Науковий керівник – *Нікуліна Н. В.*, к. ф. н., доц., завідувач кафедри українознавства Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

На сьогодні освіта – одне з ключових коліщаток, що рухає механізм сучасного світу в майбутнє. А освіченою людиною може називатися лише та, яка вільно володіє своєю мовою, любить і шанує її. Та, на жаль, існує низка проблем, що заважають українській мові посісти одне з чільних місць серед інших мов світу, бути державотворчим фактором світового успіху України.

Закцентуємо нашу увагу на найважливіших проблемах цієї тези.

По-перше, однією з найбільших проблем є те, що українці мало використовують свою мову в повсякденному житті. Сучасна молодь докладає багато зусиль для вивчення іноземних мов, щоб легше знайти роботу, подорожувати світом, мати споріднені професійні зв'язки в різних куточках планети. Але слід пам'ятати, що ми живемо в Україні, а отже, першочергово повинні пропагувати і знати саме свою державну мову. Адже саме людина і громадянин як єдиний центр світобачення є рукотворним майстром свого щастя, тож ми самі можемо створити належні умови для того, щоб знання української в нашій країні стало звичним явищем, як це й повинно бути. І тут суперважливо, щоб в освітніх закладах навчальні дисципліни викладалися виключно українською, телепередачі, різного типу заходи мають проводитися національною мовою. Саме у такий спосіб ми досягнемо побутування мови, укорінення її в повсякденному житті кожного українця як чогось звичного.

По-друге, суттєвим чинником того, що наразі наша мова є в такому скрутному становищі, послугувала, на жаль, історія нашої держави. На перехрестях століть Україна зазнала утисків і поневірянь від країн-сусідів, такої долі не оминула й мова. Емський указ 1876

року та Валуєвський циркуляр 1863 року залишили криваві плями на полотні історії утвердження й удосконалення нашої мови. Та ми не зупинили свого поступу й вибороли право вважати, що українська є рівнею в літературі й науці, перебуває на одних щаблях з будь-якою іншою мовою світу. Зробивши все, щоб творити нову історію тут і сьогодні, вже у вільній і незалежній країні з повноцінною красивою мовою, ми достеменно досягнемо нових вершин як нація, єдина й сильна, як держава, соборна і суверенна.

По-третє, пропагування української мови на рівні національної поваги до пращурів і одночасна шана майбутнім громадянам нашої країни є вагомим фактором розвитку мови. Створення безкоштовних ресурсів для вивчення мови, залучення різних груп за вподобаннями до спілкування українською на підготовчих курсах, куди зможе приєднатися будь-хто охочий та небайдужий, поширення інформації про видатних сучасників, які пропагують нашу мову, – саме цією державотворчою діяльністю ми створимо новітній простір, де українська буде існувати на модерновому рівні. Культурологічні заходи, залучення людей до програм із метою покращення знання мови з часом матимуть позитивні наслідки і суттєві результати, залишать у минулому мовний розбрат серед етнічних груп, які вважають себе громадянами України.

Отже, ми – творці свого майбутнього, і щоб згодом ми пишались своєю калинковою українською мовою, зараз ми маємо розпочати рух уперед, вирішивши таку вже звичну для нас політизовану мовну проблему. І насамкінець актуалізую гасло, що цьогоріч стало пріоритетним серед молоді в інтернет-мережі: «Мова – це важливо, мова має значення!».

ХТО ВКРАВ ЕТНОНІМ «РУСЬ» АБО ЯК МОСКОВІЯ ПРИВЛАСНЮЄ УКРАЇНСЬКУ ІСТОРІЮ?

Бордовська А.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної лінгвістики

abordovski@gmail.com

Науковий керівник – *Фаріон І. Д.*, д. ф. н., доц., професор кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Щоб заглибитись у проблему вживання етноніма «Русь», яка актуальна й сьогодні, потрібно з'ясувати походження цієї назви. В

основу багатовікової дискусії на цю тему покладено концепції двох антагоністичних напрямів – норманського та антинорманського (слов'янського). Прихильники першої надають перевагу «варязькому чиннику», інші ж його заперечують.

На захист своєї теорії норманісти висувають низку аргументів, одним серед яких є те, що Русь отримала назву від «Руотси». Так у середині XI ст. фіни називали шведів. На противагу цій тезі видатний український історик М. Грушевський стверджує, що жодного племені чи народу під назвою «руси» не було відомо у Скандинавії і про нього не згадує жодне древньонорманське джерело, включаючи саги [3, с. 80].

Також вагомим підґрунтям норманської теорії є те, що Костянтин Багрянородний у своїй книзі «Про управління імперією» у 949 році згадує як «слов'янські», так і «руські» назви дніпровських порогів, причому більшість руських назв мають давньонорманське походження [1, с. 40].

Головним інструментом в руках антинорманістів є теза про те, що назва «Русь» тісно пов'язана із назвами річок, що ними рясніє українська топоніміка, а саме: Рось, Руса, Росава, Роставиця [1, с. 40].

Прихильники слов'янської теорії також наголошують на згадках про «народ рос» у ранніх візантійських джерелах середини IX століття, що існували до приходу варягів і династії Рюриковичів.

Існує й ряд інших гіпотез, наприклад, про те, що назва «Русь» походить від біблійного князя Роса, від русявого волосся більшості людей цього народу та ін.

Чому це питання важливе саме зараз? Річ полягає у тому, що Московія навіяла міф про її тотожність з Київською Руссю, використавши безліч чинників, серед яких опинився й мовний. Відбулися містифікації, що стосувалися термінів «Русь», «Росія», «руські люди», «руські люди», «русини» з метою шовіністичної великоросійської пропаганди.

У часи Київської Русі у Візантії «Русь» називали на грецький копил «Росією». Починаючи з XI ст., «Росією» («Russia») називали по латині «Русь» й у Ватикані, а її населення (русинів) – рутенами (Rutheni). З XV ст. на українських землях активно вживали поняття «Росія» / «Russia» та похідні від нього як тотожні «Русі» та руському. З XVI ст. ці поняття використовують як еквівалентні у творах української інтелігенції. Проникли вони й у козацьке середовище. 31 травня 1632 р. гетьман Іван Петрижицький писав до литовського

гетьмана Кшиштофа Радзивіла, аби той погодився стати *«отцем і промотором у справах як нашого війська, так і всього народу нашого російського старожитної грецької релігії»*. Навіть, коли Гетьманщина потрапила під протекторат до Московії, з ужитку не зникло поняття «Росія» як еквівалент «Русі», тобто українських земель [2, с. 70].

Уже з XV ст. «Росія» потрапляє до московського вжитку, проте широкий обіг поняття починається лише у другій половині XVI ст.

Парадоксально, але для остаточного привласнення Московією назви «Росія» було дано поштовх з українського боку. Зробив це ніхто інший як український філософ і богослов Феофан Прокопович, надихнувши царя Петра I на перейменування Московщини на Російську імперію у 1709 р.

З 1710-х рр. московське тлумачення «Росії» остаточно підім'яло під себе первісну інтерпретацію «Росії» / «Русі» як самоназви української території та середньовічної держави.

Сьогодні цей міф бездоганно виконує брудну ідеологічну роботу. Якщо в Україні прикметником від «Русь» став «руський», то в Московії – «русский». Відповідно «Руська земля» перетворилася на «Русскую землю». Такі широкомасштабні спекуляції дали змогу трактувати Володимира Великого як «русского князя», хоча в часи Володимира москвитів навіть не існувало, адже перша писемна згадка про них з'явиться набагато пізніше [2, с. 72].

Наше завдання – зупинити поширення цих фальсифікацій у широкі маси, адже саме за допомогою них Московія хоче узаконити свої претензії на українські території.

Література

1. Бойко О. *Історія України : підручник*. Київ : ВЦ «Академія», 2018.
2. Брехуненко В. *Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле*. Київ, 2017.
3. Полонська-Василенко Н. *Історія України*. Київ, 1995. Т. 1.

ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА КОРДОНОМ

Бориславська В.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
viktoria0711@ukr.net

Науковий керівник – **Микитюк О. Р.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Мета: з'ясувати особливості вивчення української мови за кордоном.

Наразі в Україні існує багато шкіл різних етнічних груп, наприклад російські та польські, адже українці мають дуже позитивне ставлення до емігрантів та надають їм можливість навчатися за державний кошт. Це дає змогу представникам діаспори не втрачати зв'язок із культурою своєї батьківщини та привчати своїх дітей ідентифікувати себе як члена певної нації. Постає питання: а чи мають українці, які з певних причин проживають за кордоном, таку можливість?

Українська діаспора утворилася у багатьох державах шляхом імміграції з України в різні куточки світу. Найбільше українців проживають поза межами Батьківщини в Росії (1928 тис.), Канаді (1209 тис.), США (930 тис.), Бразилії (500 тис.), Молдові (282 тис.), Казахстані (333 тис.), Аргентині (300 тис.), Придністров'ї (160 тис.) а також у багатьох інших державах. Загальна кількість українців за кордоном складає 10 млн.

З історії відомо, що першу українську школу поза межами України було відкрито 1883 року в містечку Шамокіні, штату Пенсильванії США. Це була парафіяльна суботня школа, як більшість українських шкіл в Америці, що діють і сьогодні.

Українську мову також вивчають у Канаді та Бразилії. Це спричинено великою численністю української діаспори. Проте до цих освітніх закладів держави не мають ніякого стосунку – їх фінансують церкви, громади або батьки, чиї діти відвідують школи.

Дещо по-іншому ситуація склалася у Латвії, Боснії і Герцеговині, Казахстані, Киргизії, Молдові, Польщі, Румунії та Словаччині. У цих державах за вивчення української мови відповідають члени муніципального бюджету країни.

У Празі існує суботня школа «Ерудит». Вона діє за кошти батьків, які прагнуть прищепити своїм дітям любов до української мови,

адже, окрім сім'ї, молодому поколінню немає більше де та з ким поспілкуватися рідною мовою.

У Польщі та Молдові, де українська діаспора одна з найчисленніших, існує лише декілька шкіл, в яких деякі предмети поряд з державними мовами викладаються також і українською. У Литві та Румунії теж є по 1 школі, де українські школярі мають можливість вчитися.

Трохи кращою ситуація склалася для студентів: у світі існує 58 кафедр української мови та літератури в 36 країнах. У таких країнах, як Австралія, Азербайджан, Китай, Бразилія, Таджикистан, Південна Корея, молодь має можливість стати викладачем української мови після здобуття вищої освіти. Громадяни цих країн також опікуються вивченням української, тому це питання важливе не лише для українців, а й для іноземців, які цікавляться українською культурою. Безперечно, це позитивно впливає на визнання та розвиток України як сильної та перспективної держави.

Нещодавно в Туреччині сталася подія, яка має позитивні наслідки для українців. 27 березня 2018 року в Стамбульському університеті відбулося відкриття спеціальності «Українська мова та література» на кафедрі слов'янських мов і літератур на факультеті літератури. Загалом українсько-турецький обмін студентами неабияк розвинений: у турецьких університетах здобувають освіту більше ніж 500 українців, у декілька разів більше турків навчаються в Україні, зокрема у Львові.

У деяких вищих навчальних закладах існують курси та волонтерські програми з вивчення української мови. У Польщі існує більше ніж 170 схожих закладів по всій країні, які фінансує місцева влада. В університеті Валенсії, в Іспанії, існує волонтерська програма, де українці-волонтери навчають української мови студентів. У Шанхаї в університеті іноземних мов існує курс «Українська мова та література». А також у Кембриджі вивчають українську мову та культуру в Українській студії. Такі студії зробили програмою на постійній основі в 2010 році.

Для громадян України, які живуть та працюють за кордоном, 2007 року МОН України створили Міжнародну Українську Школу (МУШ) – загальноосвітній навчальний заклад. За 11 років до 2018 року на базі МУШу відкрили ще 46 шкіл у таких країнах, як Бельгія, Греція, Іспанія, Італія, Австрія, Португалія, Чехія, Туреччина, де вивчають українознавчі, а також загальноосвітні предмети.

Окрім Міжнародної Української Школи, нараховується 9 Міжнародних шкіл, де учні мають змогу вивчати українську як необов'язковий курс або як курс зі складанням іспитів за вимогами програми «IB Diploma Programme» на рівні «UKRAINI A LIT»: Американська школа в Лезені, Британська міжнародна школа в Братиславі (Словаччина), Гімназія Бежіград (Любляна, Словенія), Коледж об'єднаного світу в Мостарі (Боснія і Герцеговина), Коледж об'єднаного світу Лестера Пірсона (Канада), Міжнародна школа Грузії, Міжнародна школа Моне (Польща), Приватна гімназія Падеревського (Польща), Приватна школа Аудентес (Естонія).

Отже, тенденція до вивчення української мови у світі набуває все більшого поширення. Однак вона схожа на малу дитину, яку потрібно підтримувати, аби вона зробила перший крок у доросле життя. Кошти батьків та церкви – не найнадійніша опора, мовні проблеми повинні вирішувати компетентні у цій справі установи на загальнодержавному рівні. Важливим є не лише вивчення української мови українцями (що, безумовно, не можна задовольнити лише «необов'язковим курсом»), а і поширення нашої культури на світовому рівні. Необхідно звернути увагу світової спільноти на розвиток української культури серед українців-іммігрантів та їх можливість мати такі ж переваги у навчанні, які мають іноземці в Україні. Навчаймося любити своє і вдома, і за кордоном.

ЕТНОКУЛЬТУРНІ КОНЦЕПТИ В МОВНІЙ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Плотницька К.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Кафедра української мови

k.plotnitskaya7@gmail.com

Науковий керівник – **Корольова В. В.**, д. ф. н., професор кафедри української мови Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Тема пропонованої наукової розвідки є актуальною й малодослідженою, що зумовлює потребу різноаспектного висвітлення етнокультурних концептів в українській мовній картині світу. Утім, основні праці, що стосуються концептів, ґрунтуються на аналізі російської мови або художніх текстів (Л. Бублейник [1], С. Єрмолен-

ко [2], В. Жайворонок [3], О. Селіванова [4]). Через це фіксуємо потребу докладно вивчити мовно-когнітивну експлікацію етнокультурних концептів в українській мовній картині світу сучасної молоді.

Мета дослідження: проаналізувати семантико-культурологічний обсяг етнокультурних концептів, дослідити репрезентації кожного із запропонованих слів-стимулів як структурно та змістовно складного вербалізованого мисленнєвого конструкту в мовній свідомості сучасної молоді України.

Під час дослідження був проведений спрямований асоціативний експеримент на базі Навчально-виховного комплексу № 130 м. Дніпра. Респондентам пропонувалося ізольоване слово із завданням реагувати на нього першим словом, що виникає в свідомості як асоціація до вихідного слова.

Реакції респондентів на концепти на позначення універсальних філософських категорій (ВОЛЯ, ДОЛЯ, ДУША, КРАСА) відрізняються своєю метафоричністю й абстрактністю. Кожен з концептів у наявній свідомості респондентів зазнає певних змін порівняно з їхньою репрезентацією в художніх або наукових картинах світу (СОЛОВЕЙ, КОЗАК, КАЛИНА). У зоні націєвірних концептів (УКРАЇНА, МОВА, ПІСНЯ, БАТЬКІВЩИНА) виявлено опозиції, що зреалізовано через певне ідеологічне спрямування.

Завдяки аналізу результатів вільного асоціативного експерименту вдалося з'ясувати, що постійні зміни в суспільно-політичному житті впливають на якісний склад концептуальних зон, внаслідок чого різноманітні асоціації респондентів деформуються та зазнають значних індивідуальних перевтілень (БАРВІНОК, ШЕВЧЕНКО, ЧОРНОБИЛЬ). Наприклад, ядро концепту ШЕВЧЕНКО формує лексема *Україна 25 і кобзар 25*. На периферії постають лексеми *поет 20, гордість 10, патріот 6*. Під час опитування встановлено модифіковані асоціації, що негативно характеризують сучасну молодь загалом, наприклад: *вулиця 8, портрет 5, парк 4*.

Отже, експериментально доведено зміни в якісному складі концептуальних зон, внаслідок чого вони вбирають в себе нові мовні факти. Межі ядерної та периферійної зони є незамкнутими й несталими за своїм складом.

Запропонована методика аналізу концептів відкриває нові перспективи для подальших наукових досліджень, у яких можуть бути залучені різні вікові категорії респондентів.

Література

1. Бублейник Л. В. Національна зумовленість лексичних конотацій в українському поетичному тексті. Луцьк : Твердиня, 2013. С. 241–248.
2. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд. Київ : НДІУ, 2007. 444 с.
3. Жайворонок В. В. Мовні знаки української етнокультури в антропоцентричному висвітленні. Мовознавство. 2012. № 2. С. 58–64.
4. Селіванова О. О. Міфологемна мотивація номінативних одиниць (на матеріалі української мови). Мовознавство. 2006. № 6. С. 41–51.

НУМО ГРАТИ УКРАЇНСЬКОЮ: ЯК ВІДОМІ ІГРИ ЛОКАЛІЗУЮТЬ ДЛЯ УКРАЇНИ

Тарнавський В.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра інформаційних технологій видавничої справи
itvs.dept@lpnu.ua

Науковий керівник – **Середницька А. Я.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Українські розробники випустили чимало хороших ігор, знах у світі. Восени минулого року вийшло продовження легендарної гри «Козаки», а серію ігор Metro та S.T.A.L.K.E.R. нещодавно хвалив один з найвідоміших геймдизайнерів світу Тод Говард (він розробляв Skyrim та Fallout 3, 4). Подібні ігри за проходженням відразу отримують українську локалізацію та озвучення, а переклад Metro ще й став першою українською локалізацією на консольях.

Українська версія є далеко не у всіх AAA-ігор (так називаються великі дорогі ігрові проекти), проте місцеві геймери часто просто не знають, що для відомих ігор типу DotA 2 або Counter-Strike така опція в принципі доступна. На цей час українською перекладені чи перекладаються майже усі ігри Valve, перекладено інтерфейс Stram, українську отримують чимало інді-ігор. Це все реалізовано здебільшого силами перекладачів-волонтерів, які цікавляться геймерською тематикою.

Самі компанії-розробники, особливо великі бренди, не так часто замовляють переклад для нової гри. Буває, що перекладацькі

команди намагаються зв'язатися із розробником чи видавцем, щоб запросити доступ до вихідних текстів і зробити переклад самотужки, без оплати з боку компанії. Для прикладу, близько 50% ігрових проєктів, які реалізовувала відома перекладацька група «Шлякбित्रаф», починалися зі звернення самої групи до розробника з пропозицією перекласти гру.

Приміром, у Blizzard величезна база гравців в Україні, але в перекладі своїх ігор компанія не надто зацікавлена, в той же час Valve створила український підрозділ на Steam Translation Server – команда зробила переклад Steam, DotA 2, Counter-Strike: Global Offensive, Team Fortress 2, займається перекладами Portal 1 і 2, першого і другого Half-Life.

Іноколи для великого проєкту планують українську локалізацію, але зрештою відмовляються від неї. Схожий випадок стався із групою «Шлякбित्रаф». Коли стало відомо про вихід третьої гри з відомої серії ігор про відьмака від польської студії CD Projekt RED, багато гравців просило групу зробити переклад. Спочатку студія дійсно планувала зробити локалізацію, але зрештою відмовились від цієї ідеї. Причина зрозуміла: якби студія сама замовляла переклад, текстова версія коштувала би близько 500000 грн, а ще 1,5 млн грн – за озвучення. За сучасних ринкових реалій – це неадекватні затрати для студії в плані повернення грошей. Якби польська компанія бачила, що може повернути ці кошти, «Відьмак» українською міг би з'явитись (тим паче, що серія книг – основа гри – перекладена українською дуже якісно, перекладачам було би на що опиратись).

Попит на українську локалізацію поступово зростає разом з аудиторією, як відзначають перекладачі. Якщо ще рік тому у Steam було біля сотні ігор з UA-версією, цього року – уже понад 230. Загальна доля гравців з України у Steam складає близько 2,5 %, кожен десятий гравець обирає українські версії ігор. При загальних 125 млн активних акаунтів аудиторія україномовних геймерів виглядає доволі солідно.

Основною перешкодою на шляху до масової локалізації ігор перекладачі одноставно називають піратство. У нашому суспільстві є тенденція вважати нематеріальне таким, за що не треба платити. Цікаво, що рятівниками ринку перекладачі називають айтівців. Адже з тих, хто працює в IT, великий відсоток – це геймери, в Україні це великий пласт платоспроможних людей.

Обов'язково варто звернути увагу на сам процес перекладу, адже переклад гри – дуже складне і творче завдання, що потребує виваженого підходу і забирає досить багато часу. Часто переклад організо-

вують у хмарних сервісах на кшталт Google Docs, де одразу багато користувачів можуть мати доступ до документа та коригувати його. Робота може тривати досить довго: на 2 млн слів в Baldur`s Gate у перекладачів пішло два роки. У той же час, ігри, де тексту менше, перекладаються значно швидше. Переклад Metro 2033 тривав усього місяць, два тижні – редагування і ще два тижні – озвучення.

Наостанок, варто взяти до уваги опитування, яке проводили на одному з чемпіонатів по DotA 2 в Києві, а саме чи користуються вони українським інтерфейсом. Виявилось, що більшість навіть не здогадувались про його існування, а як дізнались – вирішили спробувати. Адже бути патріотами можна і під час гри.

Література

1. Карпенко О. Граймо українською: як відомі ігри локалізують для України. URL: <https://ain.ua/2017/02/28/ukrainska-lokalizaciya-ihor/> (дата звернення: 30.03.2019).

2. Шлякбитраф. Локалізаційна спілка. URL: <http://sbt.localization.com.ua/pro-nas/> (дата звернення: 30.03.2019).

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ: ІНТЕРВОКАЛЬНИЙ J

Хоронжук Т.

Львівський національний університет ім. І. Франка

Кафедра української мови ім. проф. І. Ковалика

tanya.horonzhuk@gmail.com

Науковий керівник – ***Добосевич У. Б.***, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови ім. проф. І. Ковалика.

Найважливішою передумовою самоусвідомлення нації, окрім спільної історії та спільного бачення свого майбутнього, є одна мова, яка об'єднує цю націю. Вагомою запорукою творення та збереження державності є не тільки визнання та утвердження національної мови на законодавчому рівні, але й унормування єдиної вичерпної системи цієї мови - правопису, який би максимально віддзеркалював живе мовлення народу, відповідав потребам часу та водночас акумулював в собі віковічні мовні традиції.

В епоху великих змін та потрясінь саме мова, а відтак і її правопис, є ледь не основними факторами національного самоствердження, які водночас є викликами сьогодення та запорукою успішного майбутнього. Сучасний український правопис, попри хвилю активного обговорення 2018 року, на жаль, поки не здатен відповідати вимогам часу та державності, причиною чого є засилля та тяглість у ньому радянських традицій, а також невмотивованість суспільства щось кардинально міняти в орфографічній системі.

Одним із прикладів сьогочасного продовження радянських тенденцій в українській орфографії є правопис слів іншомовного походження, а серед них – написання слів з інтервокальним *j*, який радянська система викинула з української орфографії у процесі тотальної росіянізації 30-х років минулого століття.

Таку ж тенденцію транслює і чинна редакція українського правопису, де «і пишеться після приголосного перед голосним, є та й: *артеріальний, геніальний, діалектика, індустріалізація, матеріал, соціалізм, фіалка; аудієнція, гієна, клієнт, пієтет* [...]», але поруч із цим залишається правило про написання *ia* в кінці слова через *ia*: *артєрія, індустрія, історія, хімія; Апулія, Греція, Дієго-Гарсія, Мурсія*. [6, с. 120]

Збереження подібних правил, які намагаються унормувати те, що не властиве мові, стає на заваді репродукції внутрішніх мовних законів, а саме – її милозвучності, адже українська мова належить до консонантного типу мов, якій у жодному випадку не притаманне зіяння голосних у межах однієї морфеми.

Саме тому важливим джерелом дослідження є різні редакції українського правопису ХХ ст., а саме 1921р., 1928 р., 1933 р., 1946 р., 1960 р., 1993 р. та 1999 р., які допомагають прослідкувати хронологію змін у правописній системі української мови та зробити певні висновки стосовно сучасних українських орфографічних норм.

У «Найголовніших правилах українського правопису» 1921 року зафіксовано: «В чужих словах пишемо **-ia, -ie**, а не *-ia, -ie*: *матеріал, геніальний, спеціальний, фіалка, варіант, діявол, діякон, пієтизм, гієна*». [3, с. 23]. Такої ж позиції дотримувався і Харківський правопис 1928 року. Однак на хвилях тотальної росіянізації та сприяння штучному зближенню української мови з російською український правопис 1933 року радикально перекреслює усі здобутки української орфографії, зазначаючи, що у словах *матеріал, соціалізм, діалектика, аудієнція, артеріальний, геніальний, пієтет, клієнт* «завсігди пишеться **ia, ie, iy, ea**, крім позиції в кінці слова, як-от: *Азія, артерія, премія, партія, індустрія, ідея*». [7, с. 61].

Наступні правописи все ж не так радикально, проте дотримувалися тієї ж ідейної лінії, яку накреслили партійці 30-х років: у словах *аудієнція, пістет, клієнт* таки повернули інтервокальний *ј*, інші «новотвори» радянської ідеології і досі присутні в українському правописі.

Для більш ґрунтовного аналізу **джерелами дослідження** також є твори українських письменників XIX – поч. XX ст. та періодика 20-30 рр. минулого століття Наддніпрянської та Західної України, яка не тільки екземплізує живе мовлення у дорадянській та вже радянській період, але й дослівно відтворює суспільно-політичну картину того часу, де з одного боку кордону намагалися розвіяти радянські міфи, а з іншого – тотальна пропаганда поволі переростала у геноцид українського народу, а згодом – і в лінгвоцид української мови.

Наприклад, у Західній Україні писали так (орфографія оригіналу повністю збережена): *«Совітські газети закликають «охороняти соціалістичну власність, як зіницю ока», а водночас читаємо там безупинно, як «соціалістичну власність» розкрадають самі такі червоні «правителі»»* (Вісті. Суспільно-політичний тижневик, 23 серпня 1934 року). *«Наради проходили під знаком коліноприклонних заяв і похвал «геніальному» Сталіну. Ніякої дискусії. Все ухвалювали одноголосно, бо ж і годі уявити собі будьяку опозицію у наказному парламенті. Зрештою – це ж діється у «найдемократичніший» державі»* (Голос. Тижневик. 31 липня 1938 року).

Водночас у підрадянській Україні маємо таке: *«Тоді, коли в Радянською Союзі кооперація є вільне й могутнє знаряддя для будови соціалізму, в капіталістичних країнах кооперація захопила буржуазія і використовує її для визиску трудящих»* (Селянка України. Двохтижневий журнал Центрального відділу робітниць і селянок Комуністичної партії(б) України. 25 червня 1928 року). *«Треба негайно всією бідняцько-середняцькою громадою натиснути на глитайську зграю, що перешкоджає соціалістичній перебудові села, оновити актив, що захищає куркульські інтереси»* (Радянська нива. Пересувна газета-листівка. Село Бирюки Київської області, 1 лютого 1930 року).

Допоміжним для дослідження є зіставлення української та інших європейських (в тому числі слов'янських) мов задля кращого унаочнення правомірності повернення інтервокального *ј* до української орфографії, а також моніторинг тих сучасних українських ЗМІ, яким, попри встановлену правописну норму, притаманна така мовна практика і які таким чином пропагують повернення інтервокального *ј* на прикладі використання його у своїх матеріалах.

Відштовхуючись від української живої мовної традиції, яка була перервана 1933 року та опираючись на консонантний тип нашої мови, розуміємо, що корекція § 90 Українського правопису більш ніж життєво необхідна.

Інтервокальне *j* слід вживати тоді, коли у спільнокоренових словах маємо опорне *j* (*матерія* – *матеріальний*, *геній* – *геніяльний*), у тих випадках, коли йотація відбувається у мові-джерелі (*спеціально* (пол.)), та тоді, коли маємо *-ia-* у словах іншомовного походження (*соціальний* – *лат. socialis*).

Подібні орфографічні зміни раз і назавжди унормували б один із розділів чинної редакції українського правопису та стали б рушійною силою у декомунізації, а відтак і деросіянізації мови, яка вже ледь не століття несе на собі тавро комуністично-тоталітарної системи.

Література

1. *День кооперації – свято єднання трудящих // Селянка України. Двохтижневий журнал Центрального відділу робітниць і селянок Комуністичної партії(б) України. 1928. №12.*
2. *З куркулями панькатися не будемо // Радянська нива. Пересувна газета-листічка. – Бирюки, 1930. №7.*
3. *Найголовніші правила українського правопису. Київ, 1921.*
4. *Парламент Сталина радить. // Голос. Тижневик. Львів, 1938. Рік ІІ. Ч.24-25.*
5. *Соціалістична власність. // Вісті. Суспільно-політичний тижневик. Львів, 1934. Вип.30.*
6. *Український правопис. Київ, 2015.*
7. *Український правопис. Харків, 1933.*

ПОНЯТТЯ «ГЕНДЕРЛЕКТ» У МОВОЗНАВСТВІ

Череватко А.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Кафедра української мови
anyashapoval1602@gmail.com

Науковий керівник – **Корольова В. В.**, д. ф. н., професор кафедри української мови Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Поняття «гендерлект» (подібно до «діалект», «соціолект», «ідіолект») введено до соціальної філософії нещодавно. Утім, на сьогодні

дослідники не досягли принципової згоди щодо одностайності в трактуванні гендерлекту: чи наявний він насправді, у чому впевнені представники гендерно-лінгвістичного реалізму, чи це лише описовий інструмент, що дає змогу пояснити складнощі гендерної комунікації, на чому наголошують прихильники гендерно-лінгвістичного номіналізму [3, с. 15]. Частина дослідників заперечують наявність гендерлекту, інші мають різні погляди на його природу, які можна об'єднати в три концепції:

1. Низка лінгвістів вважають, що жіноча мова є наслідком соціалізації раннього дитинства. Батьки стимулюють маленьких дівчаток засвоювати гендерно специфічну манеру говорити, що демонструє їхню жіночність через мову, так само, як одяг, гра в ляльки демонструють фемінність як культурну норму фізично.

2. Інша концепція полягає в тезі про те, що гендерлект побудовано на принципах чоловічого домінування й жіночого підпорядкування. Йдеться про те, що чоловіки протягом всієї історії розвитку суспільства свідомо «культивували» жіночу мову як один із способів підпорядкування жінок, паралельно вибудовуючи свою власну «чоловічу мову» для здійснення такого домінування.

3. Помірніший характер має концепція, за якою гендерні ролі в соціумі є швидше наслідком звичок та афектів, ніж абсолютно усвідомлено зробленим вибором.

У сучасній гендерній лінгвістиці поняття «гендерлект» трактують як постійний набір ознак чоловічого й жіночого мовлення. Лінгвісти наголошують на відмінностях у чоловічих і жіночих інтенціях: перші спілкуються для передавання інформації, другі для підтвердження емоційних зв'язків із комунікативним партнером. У цьому разі чоловік під час комунікації або задіює весь мозок, або відповідає автоматично. Жінка активує частину мозку й може паралельно робити інші справи. Доведено, що мова чоловіків насичена неологізмами й термінолексемами, а мова жінок статичніша й фіксує архаїчну та діалекту лексику.

Утім, на нашу думку, роль гендерлекту значно перебільшена, оскільки відмінності в чоловічій і жіночій мові не настільки істотні, не виявляють себе в кожному мовленнєвому акті та не свідчать, що стать є визначальним чинником комунікації, як це передбачалося на початковому етапі розвитку феміністської лінгвістики. Уважаємо також правильним те, що одна й та сама людина в різних комунікативних ситуаціях демонструє різну мовленнєву поведінку.

Отже, саме третя концепція є найоптимальнішою для визначення сутності гендерлекту. У цьому разі цікавою є теорія «відмінності», запропонована Д. Таннен [4, с. 44], за якою гендерні відмінності аналізують подібно до культурних відмінностей, що ускладнюють міжкультурну комунікацію. Оскільки чоловіки й жінки утворюють по-різному організовані групи, в дитинстві беруть участь у різних видах діяльності та орієнтовані на різні системи цінностей, досвід цих груп пояснює набуття різних комунікативних тактик [1, с. 236]. Перспективу подальших досліджень убачаємо у порівняльному вивченні мовлення сучасних жінок і чоловіків-політиків.

Література

1. Клецина І. С. *Гендерная социализация*. Москва : Наука, 1998. 295 с.
2. Миронова Н. *Становлення гендерної лінгвістики*. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк, 2009. С. 44–46.
3. Семенюк О. А. *Основи теорії мовної комунікації*. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 240 с.
4. Таннен Д. *Гендер и язык*. Москва : МГЛУ, 2005. 123 с.

ЯК ТЕХНОЛОГІЇ ХХІ-ГО ВПЛИВАЮТЬ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ (IT'S IT SLANG?)

Шутка Д.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут інформаційних технологій, автоматики та метрології
Кафедра «Комп'ютеризовані системи автоматики»
shine.at.dusk@gmail.com

Науковий керівник – **Василишин І. П.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Українська літературна мова й технічна термінологія програмістів трохи суперечать... Чому питання ІТ-сленгу так часто порушують у різних дискусіях (ця не виняток), констатуючи, що це мовби знижує природну органічність та милозвучність української мови? Хочу

поділитися своїми поглядами та спробувати знайти баланс між хаосом усіх плюсів та мінусів. У словнику знаходимо визначення сленгу: «Сленг [англ. slang – жаргон] – жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків...» [3, с. 845].

Ніхто не здивується, якщо сказати, що інформаційні технології XXI-го століття поволі змінюють не тільки наше буденне життя, а ще й впливають на мову. Якщо ви колись мали змогу почути дискусію між спеціалістами технічних галузей, то могли зауважити, що більшість слів не зрозумілі «звичайним смертним». І хоча така риса властива професіоналам будь-яких галузей, проте саме сфера ІТ найбільше публічно виявляє свою «відстороненість» від чистої української літературної мови. Зазвичай, це відбувається через те, що програмісти використовують багато англіцизмів, які в поєднанні з професіоналізмами, переросли у своєрідний комп'ютерний сленг. Як результат, гуманітарії скаржаться на збіднення культури мови, а технарі обстоюють практичність.

Як і в багатьох питаннях на багатьох дискусіях, у цього також різні, по-своєму правдиві погляди, що призводить до непорозуміння. Українську мову часто пригноблювали й намагались викоринити, тому її збереження й збагачення культури мовлення в наш час понад усе. Зі свого боку, вироблений сленг комп'ютерників активно пропагує свої форми спілкування. Проте можу твердо заявити, що спосіб спілкування між людьми цієї професії вузькоспеціалізовано прив'язаний до їхньої роботи та зазвичай не поширюється за її межі, якщо не враховувати аматорів, які прагнуть самоствердитися в цьому світі як айтишники.

Розглянемо як приклад таку фразу з повсякденної лексики програміста: «Пліз, атачни мені в мило таски, які ми апрувнули з тімлідом на попередньому мітингу, щоб пофіксати баги з менеджментом креденшалів даних, зафетчених з сервака». Дійсно, такий сленг деформує мову та призводить до зниження культури мовлення. Я знаю, що цю саму фразу можна замінити на більш коректну і згоден, що використання англіцизмів замість слів-аналогів може здаватися нахабним у бік справжніх поціновувачів літературної мови. Та, як я вже згадував, є й інший бік медалі: така лексика більш практична, бо більшість замовників та співробітників – люди з англомовного сегменту, і для підвищення продуктивності програмістам легше використовувати слова й терміни, які не сильно відрізняються як для нас, так і для них. У результаті бажана продуктивність праці підви-

щується. Зрештою, швидкість й ефективність роботи більш значна за спосіб її виконання, а час – це гроші.

Проте розповідаю я це не для того, щоб виправдати програмістів під час використання сленгу замість українських аналогів, а щоб розставити все на свої місця. Звісно ж, кількість англіцизмів значно б зменшилася й ІТ-сленг потроху перейшов у чисту українську, якби «технарів» заохочували говорити «завдання» замість «таска» чи «перевага» там, де вони вживають «фіча». Хоча, як зауважує Ярослава Качан, пишучи, навпаки, про українські відповідники чужомовних слів, «для мене «реп'яшки» (*реп'яшки* – куки, прим. Д. Ш.) також звучать наразі дико, проте слід усвідомлювати, що будь-які нововведення природно викликають спротив. Та варто зустрінути це слово 3-4 рази, і настає стадія прийняття... Навіть якщо на перших етапах нові слова будуть виглядати штучно, в довгостроковій перспективі ми виграємо, адже українська мова буде розвиватися і при цьому звучати гармонійно та узгоджено з іншими своїми словами» [1].

Проте все ж треба визнати, що за межами своєї професійної комунікації й спілкування тет-а-тет програмісти зазвичай не використовують видозмінену українську. Так само зі своїми клієнтами та замовниками вони спілкуються літературною (як того вимагають норми) українською мовою. Те, що програмісти завжди розмовляють тільки сленгом – черговий міф, адже їхній стиль спілкування інкапсульований у роботі. Як зауважує О. Письменчук, «частіше всього вживають сленг люди, які тільки частково належать до айтішників, наприклад менеджери, «ейчари». Серед спеціалістів сленг зустрічається тільки в спілкуванні між собою і не виходить за межі роботи, компанії або спільнот» [2].

Тому в професійній комунікації завжди потрібно відчувати межу між ІТ-сленгом та словами-паразитами й словами-покручами, які суттєво збіднюють рівень спілкування.

Література

1. Качан Я. Від дедлайна до речення: роздуми про українську мову в ІТ. URL: <https://dou.ua/lenta/columns/ukrainian-language-in-it/> (дата звернення 28.03.2019)

2. Письменчук О. Айті-шній сленг VS чистота мови. URL: <https://dou.ua/forums/topic/15905/>

3. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних сполучень / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. К.: Довіра. 1018 с.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОЛЯДКИ «ЩЕДРИК» НА ОСНОВІ УКРАЇНСЬКОГО ТА АНГЛІЙСЬКОГО ПЕРЕКЛАДІВ

Якимів Ю.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
y.yakymiv0@gmail.com

Науковий керівник – **Наконечна Г. В.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Уже понад сто років мелодія «Щедрик-щедрик-щедрівочка» лунає по всьому світу. Наш український «Щедрик», автором якого є талановитий український композитор Микола Леонтович, став рекордно популярним. Ця різдвяна колядка відома у всьому світі під назвою «Carol of the Bells» та має безліч інтерпретацій.

Вперше «Щедрик» переклав англійською мовою американець українського походження Пітер Вільховський у 1936 році. Первинний текст і зміст «Щедрика» настільки був просякнутий історією, що дає змогу слухачеві поринути на багато століть назад, коли Новий рік святкували навесні разом з прильотом перших птахів, у тому числі і ластівок, які сповіщали про закінчення холодної пори.

В американському ж перекладі Пітер Вільховський використав більш релігійний зміст, тобто він пов'язав колядку безпосередньо з Різдом.

Дослівний переклад перших 4 рядків колядки: «*Hark how the bells, sweet silver bells all seem to say, throw cares away Christmas is here*», такий: «Слухай, як грають дзвіночки, солодкі срібні дзвіночки, здається всі кажуть, що вже Різдво» [2].

Отже, автор хотів за допомогою «прийому дзвіночків», як чогось радісного, милозвучного, передати радість Різдва. Адже насамперед варто зауважити, що дослівний переклад слів «щедрівка» або «ластівка» недоречний суто з географічного, навіть не лінгвістичного, погляду, тому що жителям Америки було б важко зрозуміти чому саме ластівка («*swallow*») є уособленням приходу весни, чогось нового і радісного.

У перекладацькій діяльності особливої ваги набувають інструменти, які перекладач використовує, щоб виконати адекватний переклад тексту. Проаналізувавши текст, перекладач починає трансформувати текст, написаний мовою джерела, змінюючи його

таким чином, щоб він виконував ту саму комунікативну функцію в мові перекладу та у відповідній культурі. Перекладач намагається трансформувати текст у такий спосіб, щоб повідомлення, яке він створив, мало той самий вплив на читача або слухача, що сприйматиме його мовою перекладу, який він має на читача/слухача, що сприймає цей текст мовою джерела. Проте цього можна досягти лише за умови внесення певних структурних і семантичних змін. Ці зміни спричинені лексичними та граматичними відмінностями між мовами (в широкому розумінні - різницею між відповідними культурами). Від того, як перекладач трансформував текст, які мовні засоби використав, залежить цілісне сприйняття всього твору. Перекладач – ніби співтворець. Ми сприймаємо текст через призму його світосприйняття. Ми відчуваємо те, що відчув перекладач, коли читав твір. Переклад тільки тоді матиме успіх, якщо перекладач зумів передати всі реалії оригінального тексту, трансформуючи їх у реалії перекладу. Тому, щоб літературний твір, написаний іншою мовою, почав функціонувати як витвір мистецтва, перекладач повинен повторити процес його створення. Він має відродитися заново іншою мовою, силою таланту перекладача.

Перекладаючи «Щедрик» англійською мовою, Пітер Вільховський зробив значні структурні та семантичні зміни з метою донести головну думку колядки.

Під час перекладу з української мови на англійську постає проблема збереження первинного змісту та сенсу колядки. Важко, як сказала, неможливо знайти англійський відповідник словам «щедрик», «щедрівочка», тобто словам зі зменшено-пестливими суфіксами. Тому автор намагається за допомогою прикметників передати значення фрази. «*Sweet, silver bells*», якщо дослівно «*солодкі, срібні дзвіночки*».

Пітер Вільховський компенсував відсутність пестливих суфіксів, замінивши їх кількома прикметниками, які підсилюють враження одне одного.

Наступні рядки «*вийди, вийди, господарю, подивися на кошару, там овечки покотились, а ягнички народились...*» і «*all seem to say, throw cares away Christmas is here, bringing good cheer, to young and old, meek and the bold, Ding dong ding dong*» [2] схожі за змістом. В оригіналі вони означають щасливу пору для господаря, коли він може з легкістю дивитись на плоди своєї праці, наприклад, на ягняток, які народились. Тобто вони символізують достаток, радісний прихід

весни і нового, «трудового» року. У перекладі просто зазначено про прихід Різдва, веселих свят для молодих та старих і що потрібно залишити турботи в минулому.

На мою думку, автор мелодії «Щедрика» – Микола Леонтович, підібрав надзвичайно влучний приклад для уособлення приходу Нового року та вітання господарів. Безумовно, переклад може передати зміст, ідею або ж тему твору, проте неможливо передати всі нюанси чи тонкощі оригінального задуму автора.

Література

1. Українська колядка, яка підкорила весь світ. Усі найцікавіші варіації. URL: <https://gazeta.ua/blog/40991/ukrayinska-kolyadka-yaka-pidkorila-ves-svit-vsi-sami-sikavi-variatsiyi> (дата звернення 24.03.2019).

2. Україна колядує : Збірка колядок. / Упор. В. М. Островський. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2018. 80 с

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ НОРМ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ЗОВНІШНЯ РЕКЛАМА ЛЬВОВА ЯК ВИЯВ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ЇЇ НОСІЇВ

Головецька С.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут архітектури

Кафедра дизайну та основ архітектури

sofiagolovecka@gmail.com

Науковий керівник – *Городиловська Г. П.*, к. ф. н., старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Мова реклами, що активно розвивається в сучасному суспільстві, все частіше привертає увагу вчених. Спроби аналізу газетно-журнальної та телевізійної реклами неодноразово здійснювали лінгвісти Л. Білоконенко [1], О. Дерпак [2], О. Пономарів [5], Г. Храповська [8] та інші. Однак в українському мовознавстві маємо недостатню кількість праць, присвячених виявленню порушень мовних норм у зовнішній рекламі, яка істотно впливає на формування лінгвістичного образу міста та естетику архітектурних ансамблів. Саме цим зумовлена актуальність досліджуваної теми.

Зовнішня реклама – це сукупність візуальних засобів, які використовують як рекламні елементи під час оформлення об'єктів громадського призначення. Основне смислове навантаження такої реклами все ж припадає на вивіски, які часто стають показниками рівня мовленнєвої культури й освіченості її носіїв, адже найменш установа або рекламні тексти зазвичай створюють самі власники, у яких іноді відсутні навички володіння мовними нормами. У сучасній лінгвістиці наявні праці, у яких докладно схарактеризовано назви на вивісках Рівного [4], Харкова [7], висловлено зауваження щодо мови вивісок Львова [3] та Києва [6].

Мета статті – проаналізувати найбільш уживані рекламні тексти та назви на вивісках Львова, виявити в них помилки та прокоментувати їх відповідно до мовних норм. Матеріалом для дослідження послужило приблизно 115 одиниць зовнішньої реклами міста.

Після детального аналізу цих одиниць нам вдалося виокремити мовні недоліки, серед яких найчастіше трапляються:

1. Орфографічні помилки:

а) у написанні слів чужомовного походження («правило дев'ятки»): *американо з молоком, капучіно, чізбургер, чипси фруктові, заправка катриджів* та інші (треба **американо з молоком, капучино, чізбургер, чипси фруктові, заправка катриджів**);

б) у написанні слів іншомовного походження, у яких приголосні не подвоюються: *латте, еспрессо, прошутто* (треба **лате, еспресо, прошутто**);

в) у написанні апострофа в словах іншомовного походження (після приголосних **б, п, в, м, ф, г, к, х, ж, ч, ш, р** перед **я, ю, є, ї**): *комп'ютерний майстер* (треба **комп'ютерний майстер**);

г) у написанні власних назв: *телекомпанія Діалект* (треба **телекомпанія «Діалект»**);

г) у написанні складних іменників (разом або через дефіс): *магазин «Еко-Лавка», авіа тури (туристична агенція Misto. travel), кавовий кіоск «Пройди світ», суши бар «Hokkaido», КебабШеф* (треба **магазин Еколавка, авіатури (туристична агенція Misto. travel), кавовий кіоск «Пройдисвіт», суши-бар «Hokkaido», Кебаб-шеф**).

2. Лексичні помилки:

а) уживання тавтології: магазин «М'ясний м'ясокомбінат» (треба **«М'ясокомбінат»**);

б) уживання росіянізмів: *оформіть планишет у розстрочку, запрошуємо усіх бажаноючих на групові заняття, ціни для любого гаманця, туристична агенція «Всесвіт горящих путівок», великий вибір зонтів, продаю форфорові статуетки, обувний дворік, оптові ціни* (треба **оформіть планишет на виплат, запрошуємо усіх охочих на групові заняття, ціни для будь-якого гаманця, туристична агенція «Всесвіт гарячих путівок», великий вибір парасоль, продаю порцелянові статуетки, взуттєвий дворик, гуртові ціни**);

в) уживання слів у невласливому для контексту значенні: *на підготовчих курсах ваша дитина отримає такі знання* (треба **на підготовчих курсах ваша дитина здобуде такі знання**).

3. Граматичні помилки:

а) неправильне поєднання збірного числівника з іменником, який належить до IV відміни: *ресторан «Сім поросят»* (треба **ресторан «Семеро поросят»**);

б) неправильне утворення відчислівникових складних слів: *чотирьохмісні номера* (треба **чотиримісні номери**);

в) ненормативне вживання форм активних дієприкметників, які слід замінювати іменниками та прикметниками: *миючі засоби, друкуючі пристрої* (треба **мийні засоби або засоби для миття, друкувальні пристрої**);

г) неправильне вживання конструкції із прийменником **по**: *пральні порошки по гуртових цінах* (треба **порошки за гуртовими цінами**).

4. Пунктуаційні помилки:

а) кома у складному реченні: *D.S аптека якою ви будете задоволені* (треба **D. S. аптека, якою ви будете задоволені**);

б) кома для відокремлення означення: *традиції доповнені натхненням* (треба **традиції, доповнені натхненням**);

в) кома при однорідних членах речення: *смачно, та доступно* (треба **смачно та доступно**).

Отже, використовуючи рекламні тексти та назви на вивісках міста Львова, їхні носії здебільшого допускаються орфографічних, лексичних, граматичних та пунктуаційних помилок. Такі порушення мовних норм призводять не лише до погіршення культури мовлення цих осіб, а й до формування негативного лінгвістичного образу міста та дисбалансу архітектурно-просторових композицій.

Література

1. Білоконенко Л. Мовний аналіз телевізійного рекламного слогану. *Мандрівець*. 2002. № 6. С. 25–28.

2. Дерпак О. Ефективність реклами: мовні особливості. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2010. № 8. С. 24–33.

3. Зорівчак Р. Непохвальне. Урок української: Науково-публіцистичний журнал. 2005. № 3–4. С. 5–10.

4. Малевич І. Поки що не Терра Юкрейн, але ... (Особливості мови зовнішньої реклами в Рівному). Урок української: Науково-публіцистичний журнал. 2008. № 1–2. С. 26–30.

5. Пономарів О. Про мову реклами. URL: <http://ponomariv-kultura-slova.wikidot.com/mova-reklamu> (дата звернення 31.03.2019).

6. Радчук В. Параметри і взаємодія мов. *Дивослово*. 2005. №6. С.36–44.

7. Руденко С., Сапожнікова Л. Деякі аспекти системного аналізу мови вивісок підприємств торгівлі. *Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць*. Київ, 2001. Вип. IV. С. 145–149.

8. Храповська Г. Українська реклама: проблеми мовної безграмотності. *Українська мова та література*. 2001. № 8. С. 5–12.

ПОМИЛКОВІ ДІЄСЛІВНІ КОНСТРУКЦІЇ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ТЕКСТІ

Гула О.

Національний університет «Львівська політехніка»
Кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності
gulaoksana4@gmail.com

Науковий керівник – *Куньч З. Й.*, кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української мови Національного університету
«Львівська політехніка»

Використання синтаксичних конструкцій з дієслівними формами пасивного стану та активних дієприкметників теперішнього часу сьогодні необґрунтовано стає поширеним явищем в українській науково-технічній мові, деякі дослідники навіть зараховують такі конструкції до розряду типових ознак українського наукового стилю [2, с. 44]. Однак їх наявність є наслідком мовної інтерференції, зумовленої калькуванням готових синтаксичних блоків з російської мови. Мета дослідження – виявити типові помилки вживання дієслівних форм, що трапляються в сучасних науково-технічних текстах. Матеріалом для дослідження слугують наукові статті, опубліковані у Вісникові Національної академії державного управління при Президентові України за 2017 р., число 2 [1].

Серед типових варіантів помилкових дієслівних конструкцій, що їх ми виявили шляхом суцільної вибірки, виокремлюємо такі:

1. Пасивні конструкції з особою-діячем у формі орудного відмінка: «Саме *ним* було запропоновано низку категорій» [1, с. 27], «*вченими* виражено ... роль держави» [1, с. 31], «Напрями подальших досліджень *убачаються* нами в конкретизації...» [1, с. 46], «*фахівцями* ... було надано ... хоспісну допомогу понад 242 тис. пацієнтам» [1, с. 82], «сприяння ж *розуміється* нами як системніше поняття» [1, с. 82]. Ці помилкові моделі слід було б замінити активними: *він запропонував, вчені виразили, ми вбачаємо, фахівці надали, ми розуміємо.*

2. Вживання пасивного дієприкметника в ролі присудка замість очікуваної безособової форми на -но, -то: «Основними безпековими пріоритетами *визначені...*» [1, с. 49] (треба *визначено*), «у ... книзі ... *викладений* взаємозв'язок між...» [1, с. 16] (треба *викладено*), «типологія *була використана*» [1, с. 9] (треба *було використано*), «*мають бути застосовані* різні підходи до формування державної політики» [1, с. 44] (треба *має бути застосовано*).

3. Використання дієслівних форм на -ться, -ся в безсуб'єктних конструкціях: «У Стратегії *звертається увага на те, що...*» [1, с. 50],

«вплив природних умов на суспільно-політичну реальність значно *перебільшувався*» [1, с. 16], «*перевага віддається* нестационарній, денній формі надання медико-соціальних, інших паліативних послуг» [1, с. 81], «*велика увага приділяється* питанням захисту національних інтересів» [1, с. 136]. Ці помилкові моделі слід було б замінити на форму 3-тьої особи множини в узагальненому значенні (*вплив перебільшують, перевагу віддають, увагу приділяють*).

4. Недоцільне використання активних дієприкметників теперішнього часу: «*інтегруючим показником*» [1, с. 27] (треба *інтеграційним*), «*осягнення оточуючого світу*» [1, с. 15] (треба *навколишнього*), «*в діючому організаційному механізмі*» [1, с. 84] (треба *чинному*), «*розвиваючі завдання*» [1, с. 92] (треба *розвивальні*), «*домінуючими цінностями*» [1, с. 9] (треба *панівними*), «*реалізації регулюючих, організуючих і координуючих впливів*» [1, с. 6] (треба *регуляційних, організаційних і координаційних*).

Гадаємо, редакції наукових видань, а також автори досліджень мають звернути увагу на потребу уважнішого дотримання норм української літературної мови та рекомендацій фахівців-філологів.

Література

1. Вісник НАДУ при Президентові України (Серія «Державне управління»). Випуск № 2. 2017. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/?lang=ukr&tip=dop&tipn=Page&page=68> (дата звернення: 23.03.2019 р.).

2. Куньч З. Й. Уникання пасивних дієслівних конструкцій як елемент культури української мови. Український смисл, 2012. С. 42–48.

«МОВЛЕННЄВИЙ ПАСПОРТ» СТУДЕНТА

Микитюк М.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут архітектури

Кафедра дизайну та основ архітектури

m8632marta@ukr.net

Науковий керівник – **Фаріон І. Д.**, д. ф. н., доц., професор кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

«Мовленнєвий паспорт» студента – це найповніший вияв інтелекту, в якому відображено всі духовні, національні, культурні параметри нашого «я». Метою статті є аналіз мовлення студентів на основі матеріалу, отриманого методом польового дослідження.

До руйнування сформованої впродовж століть базової фонетичної системи української мови призводить нехтування звукосполуками *дж, дз*, отже, не *досліджувати* щось, а *досліджувати*, не *зеркальний*, а *дзеркальний*. Варто зауважити також на таких фонетичних покручах: *не, сьмдисят, полностью, пор'ядок, м'який, ситуація*. Оскільки у мові все має системний характер, то не може бути *одинадцять* (бо ж не маємо ми *дванадцять* чи *тринадцять*), а тільки *одинадцять*. Правильний наголос у слові *всередині* (а не *всередині*), *довідник* (а не *довідник*).

Порушення на рівні словотвору – це використання невластивих нашій мові префіксів чи суфіксів: *співпала* (правильно *збіглася*) *об'яснити* (*пояснити*), *поскілки* (*оскілки*), *посторонній* (*сторонній*), *треніруємося* (*трєнуємося*), *четверть* (*чверть*), *пополам* (*навпіл*).

Щодо лексичної мовної норми, яка відповідає за правильне омовлення світу, то маємо: *нет, да, вот, прелість, конєшно, слідуюча, напрасно, получається, удачно, очередной* (*раз*), *в умє, хватит, хорошо, обізательно, обциє, конєчно, лучше, послідній, оставтєся, зачєм, зачотка*. Варто б виправити слово *напрасно* (тобто *даремно*), *вроді* (*ніби, ймовірно*), *пробіл* (*прогалина, пропуск*), *впічтленіє* (замість *враження*), *загружена* (*завантажена*), *нагрузка* (*навантаження*), *авдиторія зайнята* (*авдиторія невільна*), *определьонний* (*визначений*), *мєлочі* (*дрібниці*), *не помєха* (*не перешкода*), *любє* (у знач. *будь-яке*), *зараніє* (*заздалегідь*), *першим ділом* (*насамперед*), *єрунда* (*дурниця, дурничка, дріб'язок*), *остав* (*залиш*), *мені не жалко* (*не шкода*), *не хватило* (*не вистачило*), *текуча інформація* (*поточна інформація*), *пред'явити справку* (*показати* (*дати*) *довідку*). Наявність таких слів у мові змушує дивитися на світ чужими очима, що порушує цілісність нашої духової культури.

Трапляються і тавтологічні помилки – *моя власна думка, період часу* замість правильних конструкцій *власна думка, проміжок часу* або *період*.

Порушення на рівні морфології передусім полягає в неправильному творенні родового відмінка однини іменників 2-ої відміни (*максимума, мінімум* замість *максимуму, мінімуму*); неправильному використанні давального відмінка (*інструкція користувачу*, а треба *інструкція користувачеві*); неправильному творенні форми вищого і найвищого ступеня порівняння прикметника (*сама важка тема* (*найважча, щонайважча*), *самі різні завдання* (*найрізноманітніші*), *найбільш важче завдання* (*щонайважче*), *маліше* (*менше*)) та непра-

вильному творенні наказового способу (*давайте напишіть* правильно буде *пишіть* або *пишімо реферати*).

На рівні синтаксису чи не найбільше проблем є з ненормативними формами: *по адресу (на адресу)*, *по розкладу (згідно з розкладом)*, *по цих розділах (з цих розділів)*, *по визначенню (за означенням)*. Правильно буде вживати прийменник *згідно з* або *відповідно до*, тому не *згідно термінології*, а *згідно з термінологією*. Недоречним є речення «*я вибачаюся*», тобто прошу пробачення у себе, а правильно – *вибачте, пробачте, перепрошую, прошу вибачення, даруйте за*.

Давньогрецький філософ Демокрит говорив, що розумну людину можна впізнати за вмінням правильно ухвалювати рішення, діяти як належить, говорити без помилок. Тому надважливо берегти свій «мовленневий паспорт», бо «від мовного нігілізму до морального виродження один крок» (В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький).

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ ЮРИСТІВ

Петрів І.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут права та психології

petrivilona26@gmail.com

Науковий керівник – **Конівіцька Т. Я.**, старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Зброя юриста – слово і закон. Культура мовленневої діяльності є однією з тих навичок, без якої не можливо стати професіоналом в юридичній сфері. Звісно, важливо знати закони і правові процедури, вміти отримати інформацію, проаналізувати матеріали справи, але всі зусилля зводяться нанівець, якщо правник не вміє правильно донести все те, що він опрацював. Під терміном «правильно» ми розуміємо не лише доречність, влучність, лаконічність, змістовність сказаного, а й те, як особа застосовує свої знання української мови на практиці. Легко слухати того промовця, який говорить чітко, структуровано, без суржику, кальок та інших помилок, які інколи відволікають аудиторію від самої теми доповіді та викликають сумніви щодо компетентності оратора. На мою думку, варто виокремити 5 основних правил, які слід пам'ятати юристу:

1. Точність – наше все. Юрист не може вживати терміни, у значенні яких він не впевнений. Також варто звернути увагу на дореч-

ність слів, наприклад, краще замінити «Пане суддя, я вимагаю...» на «Пане суддя, прошу визнати...» [2, с. 29-30].

2. Зрозумілість і доступність. Слід доносити свою думку так, щоб Ваш найсильніший конкурент був здивований Вашими знаннями, але і пересічний слухач розумів про що йдеться. Варто пам'ятати й те, що важливим є правильне формулювання питань опоненту, оскільки це може вплинути на те, наскільки правдиву й розгорнуту відповідь Ви отримаєте. Якщо промова велика за обсягом, структуруйте її за допомогою слів «по-перше», «по-друге».

3. Чистота мови. Оскільки юристів вважають елітою населення, варто подбати про уникнення недоречних слів, іншомовних за позичень, слів-паразитів.

4. Витримання певного темпу та логічних наголосів допоможуть краще сприймати сказане та дають змогу виділити те, що Ви вважаєте основним. Дуже важливим елементом промови є вступ, не дарма його називають «вхідними воротами в справу» [2, с. 6].

5. Різноманітність. Покажіть, що ви компетентні у різних сферах. Наводьте приклади з літератури, мистецтва, історії. Вживайте вислови авторитетних людей, але знайте міру, щоб це не переросло в художній стиль, який не властивий цій професії.

Є чимало прикладів того, як юристи входили в історію не лише завдяки своїм професійним навичкам, вмінням оперувати фактами та застосувати логічні прийоми, а запам'ятались саме вдалими виступами, вмінням влучно сказати. Варто згадати Анатолія Коні, який залишив багато корисних порад і рекомендацій судовим риторам. Він вимагав від прокурора й адвоката логічності, глибокої аргументації, об'єктивного і обґрунтованого розбору доказів. Сила ораторського мистецтва А. Коні виявлялась і в тому, що він умів показати не лише саму подію, але й ті умови, які до неї призвели. Колеги відзначають його прекрасне ораторське мистецтво, оригінальність промов, відсутність шаблону [1, с. 13]. У Коні дар психологічного аналізу поєднувався з даром художника слова. Його промова була багата образами, порівняннями, узагальненнями, влучними зауваженнями. Це все надавало життєвої правдивості, захоплювало слухачів. Відомою є його фраза: «Але намагайтеся говорити добре, любіть і вивчайте найбільшу святиню вашого народу – його мову. Виступайте у всеозброєнні знання того, що стосується вашої спеціальності і на служіння чого ви покликані, а за тим – не брешіть, тобто будьте щирі, і ви будете добре говорити, або, як говорить французьке судова приказка: Вам буде належати увага суду».

Отже, крик – це «мистецтво» мітингів [2, с. 36], а влучне слово і вміння переконати – «хліб» юриста. У промовах юрист має показати свій словниковий запас, бездоганне знання української мови, компетентність не лише у певній ситуації, але й у багатьох сферах життя. Від того, наскільки Ви зможете своєю доповіддю концентрувати увагу аудиторії, суду чи інших учасників процесу, залежить успіх Вашої промови.

Література

1. Молдован В. В. *Риторика: загальна і судова: навч. посібник* / В. В. Молдован. Вид. 2-ге. К. : Юрінком Інтер, 1999. 320 с.
2. Ясинок М. М. *Судові дебати: право, психологія, риторика: монографія*. К.: Алерта, 2014. 171 с.

АНГЛІЗМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Приплюцька Ю.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
pryplotska.yuliya@gmail.com

Науковий керівник – **Фаріон І. Д.**, д. ф. н., доц., професор кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Для початку дамо відповідь на запитання: «Що таке англізм?» Англізми – це слова або словосполучення, позичені з англійської мови або утворені за її взірцями. Періодом, під час якого починається зростання кількості англомовних слів в українській мові, вважають 90-ті роки минулого століття. Економічний розвиток та зростання авторитету англомовних країн були значними факторами для зростання кількості англізмів в українській мові та в багатьох інших.

За останні декілька десятиліть англійська мова і справді стала світовою мовою. Англійська є рідною мовою для більш ніж 370 мільйонів і другою мовою для 611 мільйонів, проте ще сотні мільйонів людей знають її, бо це міжнародна мова бізнесу і науки.

Точно визначити кількість людей, що говорять певною мовою та рівень володіння нею, важко, проте, за деякими оцінками, до двох

мільярдів людей, тобто близько чверті населення Землі, розуміють англійську хоча б на базовому рівні чи користуються нею у спілкуванні [1].

Головними сферами запозичення англійських слів є: економіка (*фандрейзинг, лот*), суспільно-політична сфера (*апліканти, спічрайтер, ньюсмейкер*), засоби зв'язку (*роумінг, і-мейл, онлайн*), наука, освіта (*коледж, тендер*), молодіжна субкультура (*ді-джей, паті*), масова культура (*хепі-енд, трилер*), спорт (*скейт*), побут (*степлер, хот-дог*).

Англійські слова можна відрізнити за такими ознаками: звукосполучення дж (*джаз, бюджет*), звукосполучення ей, ай (*хокей, інсайд, троллейбус*), суфікси -інг або -інг (*мітинг, пудинг, демпінг*) [2].

Переважно англійці зберігають фонетичні, словотвірні та семантичні ознаки свого походження. Так наприклад англійські слова «*jat*» та «*image*» в українській мові стали «*джерем*» та «*імідж*», така ж ситуація зі словом «*cash*» – «*кеш*», яке українці часто вживають замість свого слова «*готівка*».

Англійзм – ідіома чи крилатий вислів – пов'язують у свідомості мовців з англійським джерелом незалежно від способів творення. Наприклад, англійське «*To be or not to be*» є українське «*Бути чи не бути*» [3, с. 140].

Іноді англійці так глибоко входять у наше повсякденне мовлення, що ми не замислюємося, що деякі слова в нашій мові запозичені, хоч це і очевидно. Із власного досвіду можу сказати, що, погоджуючись із кимось, я говорю «*окей*» замість українського «*добре*», буваю часто «*онлайн*», а не «*в мережі*» та оплачую свої покупки «*кешем*», а не «*готівкою*». Також хочу наголосити, що, перебуваючи в англійськомовному середовищі протягом багатьох місяців, я використовувала українські слова в потоці англійського мовлення так само несвідомо, як і англійські слова в українській мові.

Взаємозбагачення мов – це один зі шляхів еволюції мов світу, але не завжди цей процес є благом. Англійзм є доречним, якщо він позначає поняття, яке ще не є названим засобами української мови, але іноді запозичені слова витісняють питомі терміни української мови. Прикладом цього може бути слово-англійзм «*шейк*», яке тепер є широкоживаним, повільно витісняючи із мови українське «*коктель*», також прикладом є витіснення слова «*добре*» англійським вигуком «*окей*».

З розвитком технологій з'являється ще одна сфера запозичення слів, а саме сленг сучасних технологій та комп'ютерних ігор. Прикладом цього феномену є слово «*гугл*» від англійського «*Google*» (пошукова система в мережі Інтернет), нерідко можна почути і дієслівну

форму – «гуглити», тобто шукати щось, використовуючи пошукову систему «Google». У повсякденному житті на вулицях можна почути розмови підлітків про «прокачування левелів» (англ. level – рівень), «перегляд стрімів нових ігор» (англ. stream – пряма трансляція, переважно пов'язана з комп'ютерними іграми) та багато інших слів, що входять до молодіжного сленгу. Наведу ще декілька прикладів: *ван сек* (англ. one second), *сюрпрайз* (англ. surprise), *камон* (англ. come on).

Англізми та запозичення з інших мов справді збагачують українську мову, але потрібно пам'ятати, що надмірне їх вживання може спричинити втрату питомих українських слів.

Література

1. Англійська – мова, що найбільше вивчається у світі. URL: <http://www.dut.edu.ua/ua/news-1-525-4785-angliyska-%E2%80%93-mova-scho-naybilshvivchaetsya-u-sviti> (дата звернення 25.03.2019).
2. Англіцизми в українській мові. URL: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Philologia/3_57397.doc.htm (дата звернення 25.03.2019).
3. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія. К.: 1973. 422 с.

ПОРУШЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ НОРМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ КОМП'ЮТЕРНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Семенович В.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут інформаційних технологій, автоматики та метрології
sonik2001www@gmail.com

Науковий керівник – **Булик-Верхола С. З.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Сучасна українська комп'ютерна термінологія дуже динамічно розвивається, адже інноваційні технології, що постійно виникають у цій галузі, вимагають постійного введення нових понять, за якими закріплюють відповідні терміни, що мають відповідати міжнародним стандартам, а також нормам сучасної української літературної мови.

На жаль, у навчальній та науковій літературі нерідко трапляються порушення норм сучасної української літературної мови, зокрема

на лексичному рівні. Ці норми регулюють використання термінів відповідно до їхнього лексичного значення і не допускають уживання калькованих термінів або суржикових конструкцій.

У навчальних посібниках знайдено такі випадки неправильного вживання комп'ютерної лексики:

- вертушка – дисковод;*
- виклик по імені – виклик на ім'я (але);*
- виключити комп'ютер – вимкнути комп'ютер;*
- вирівняти по ширині – вирівняти до країв;*
- відмінити замовлення – скасувати замовлення;*
- встановити програму – відновити програму;*
- гіперзсылка – гіперпосилання;*
- границі документа – межі документа;*
- групування по пріоритетах – групування за пріоритетами;*
- добавити таблицю – додати таблицю;*
- звернути текст – згорнути текст;*
- запам'ятовуючий пристрій – запам'ятовувальний пристрій;*
- масштабний коефіцієнт – масштабний коефіцієнт;*
- невірний пароль – неправильний пароль;*
- неузгодженість при оновленні даних – узгодженість під час оновлення даних;*
- об'єм пам'яті – обсяг пам'яті;*
- обзор програми – огляд програми;*
- очистити корзину – очистити кошик;*
- перезагрузити комп'ютер – перезапустити (перезавантажити) комп'ютер;*
- повісити на дошку об'яв – повісити на дошку оголошень;*
- помилка при невдалій спробі – помилка за (під час) невдалої спроби;*
- помилка при роботі з клавіатурою – помилка під час роботи (в роботі) з клавіатурою;*
- пошук по імені – пошук за ім'ям, за іменем;*
- примінити команду – застосувати команду;*
- при установці – під час устанавлення (встановлення);*
- програма незмінна при виконанні – програма незмінна під час виконання;*
- сховити інформацію – приховати інформацію;*
- сортування по типу – упорядковувати за типом;*
- стовбець діаграми – стовпець діаграми;*
- форма при відображенні – форма під час відображення;*
- шумопоглинаючий корпус – шумопоглинальний корпус.*

Отже, сучасна українська комп'ютерна термінологія активно розбудовується й у процесі розвитку потребує уніфікації та стандартизації. На жаль, у навчальній та навіть науковій літературі побутує значна кількість калькованих переважно з російської мови термінів. Ці лексичні огріхи необхідно виправляти.

ПОРУШЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ НОРМ У НАВЧАЛЬНИХ ТЕКСТАХ РАДІОТЕХНІЧНОЇ ГАЛУЗІ

Теглівець О.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра радіоелектронних пристроїв та систем
crashtea3lviv@ukr.net,

Науковий керівник – *Теглівець Ю. В.*, к. ф.н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Проблема культури мови не випадково упродовж століть залишається в полі зору багатьох науковців, адже мова є критерієм освіченості та індивідуальності людини.

Одним із різновидів культури мови, яку часто називають «соціальним варіантом сучасної літературної мови» [2, с. 53–54], є мова фахового спілкування чи наукова мова. Науковий текст є свідченням того, що фахівець певної галузі володіє термінологією, вміє за допомогою мовних засобів передати певні знання предметної галузі.

Сьогодні фахове мовлення науковців та студентів рясніє порушенням мовних норм. На це звертають увагу і філологи (І. Кочан, О. Сербенська, Г. Наконечна, О. Микитюк, І. Фаріон та ін.), і техніки (Б. Кінаш, О. Кочерга, В. Моргунюк, Б. Рицар та ін.). Серед об'єктивних причин можна назвати те, що формування наукової мови в Україні відбувалося за несприятливих умов бездержавності, тому галузеві терміносистеми не розвивалися природно. Вплив російської мови, яка довгий час була опосередкованою ланкою для перекладу наукової літератури, позначився на всіх мовних рівнях.

Джерельною базою розвідки слугували тексти методичних вказівок до лабораторних робіт, конспекти лекцій для студентів радіотехнічного напрямку, розміщені у Віртуальному навчальному середовищі [1]. Редагування таких текстів дозволило виявити такі порушення лексичної норми:

- плеоназм: *недостатня завадозахищеність від взаємних завад* – варто сказати *недостатня завадо захищеність*;

- міжмовні пароніми: *ряд проблем – низка проблем; задачі дослідження – завдання дослідження* тощо.

- суржик: *полоскові лінії – смужкові лінії; в якості прикладу – як приклад; співставляючи лінії зв'язку – зіставляючи (порівнюючи); кабельні та повітряні лінії відносяться до провідних ліній – кабельні та повітряні лінії належать до провідних ліній; лінія поверхневої хвилі являє собою одиночний металевий провід – лінія поверхневої хвилі – це одинарний металевий дріт*. Лексему *провід* залежно від контексту треба замінити на *дріт, кабель* або *шнур* та ін.

Отже, проблема порушення лексичних норм сучасної української літературної мови залишається відкритою і потребує подальшого аналізу. Для майбутнього фахівця надзвичайно важливо володіти, крім професійних навичок, нормами літературної мови, вміти застосовувати їх у професійному спілкуванні.

Література

1. *Віртуальне навчальне середовище Національного університету «Львівська політехніка»* URL: <http://vns.lpnu.ua> (дата звернення 23.03.2019).

2. *Мацько Л. І. Українська наукова мова (теорія і практика): навчальний посібник*. Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. 272 с.

ПОРУШЕННЯ МОВНОЇ НОРМИ У ПІДРУЧНИКАХ ТЕХНІЧНОГО НАПРЯМКУ

Фляк О.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної лінгвістики

olenafliak@gmail.com

Науковий керівник – **Микитюк О. Р.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Мовна норма – це суспільно визнані правила вживання слів, граматики і вимови певного часового зрізу [3, с. 30]. Часто порушення мовної норми можна не лише почути на вулиці чи навіть на телебаченні, а й побачити їх у підручниках, газетах, наукових статтях тощо.

Мета статті: виявлення найтипівіших порушень мовної норми в текстах наукового стилю, їхнє узагальнення, класифікація і пояснення, а також підбирання до них правильних слововживань, що відповідають сучасним нормам української мови.

Опрацювавши навчальний посібник Т.О. Коротеевої «Алгоритми та структури даних» (Львів: Львівська політехніка, 2014) [2], ми виявили низку порушень лексичної, словотвірної, морфологічної і синтаксичної норм, а також деякі орфографічні та синтаксичні помилки.

Порушення лексичної норми. Найчастотнішими помилками у вищезгаданому посібнику, що траплялася чи не кожній сторінці, був іменник «*обробка*». За сучасними правилами української мови доцільніше вживати слова, як-от «*опрацювання*» або ж «*оброблення*» [6]. Дієслово «*приводити*» у багатьох слововживаннях використано замість «*приводити*» («*приводити*» — «допомагати або примушувати йти з собою, спонукати до дії», а «*приводити*» — «спричиняти, спонукати») [4]. Хибно казати «*до них відносяться*», адже правильно має бути «*до них належать*» (а «*відноситися*» — це «перебувати у певній відповідності») [4]. Замість «*ряд (програм)*» доцільніше вживати іменник «*низка*», замість «*підписки на журнал*» має бути «*передплата*» [3; 5].

Також у посібнику було вжито словосполучення «*об'єм пам'яті*». Проте «*об'єм*» — це «величина, вимірювана в кубічних одиницях» [4], саме тому правильно казати «*обсяг пам'яті*». Частотною помилкою було вживання «*у випадку*» (це калька з рос. *в случае*), потрібно вживати «*у разі*». А замість сполуки «*у більшості випадків*» має бути «*здебільшого*» [5]. «*В принципі*» — ще одна калька з російської (*в принципе*). Краще казати «*власне кажучи, фактично*» [5].

Порушення словотвірної норми. Типовим порушенням цієї норми є використання дієприкметників активного стану теперішнього часу з суфіксами -уч, -юч, які не є властивими українській мові. Досить частотна помилка — «*існуючий*», хоча треба вживати «*наявний*» або «*сучасний*» залежно від контексту [1]. Також словосполучення «*зв'язуюча ділянка*» використано в підручнику замість «*сполучна ділянка*». А замість «*узагальнюючий*» доцільно казати «*узагальнювальний*» або «*підсумковий*» [1].

Помилковим є вживання дієслова «*відредагувати*» (калька з рос. *отредактировать*), українською правильно — «*зредагувати*» [6].

Порушення морфологічної норми. В усьому посібнику виявлено лише одну граматичну помилку. Словосполучення «*банківського*

рахунка» було вжито неправильно, бо у такому разі слово «рахунок» постає не як документ, а як бухгалтерське поняття, тому треба казати «банківського рахунку» [4].

Порушення синтаксичної норми. Хибними є сполуки «за напрямком» (потрібно вживати «у напрямку») і «при необхідності» (варто казати «за потреби, у разі потреби» або «коли потрібно») [3].

Щодо **орфографічних помилок**, то, наприклад: «не обов'язково» було написано окремо, хоча у реченні доцільно писати разом; «в середині» досить часто вживалося замість «всередині» у відповідному контексті; слово «динамічнозмінюваний», яке повинно бути словосполученням, написано разом, хоча його слід писати окремо — «динамічно змінюваних». А також цікава форма — «місцерозташування» (або ж «місцезташування», якого навіть не існує) замість «місце розташування».

Як підсумок, варто наголосити на тому, що підручники потребують негайного редагування, опрацювання термінології, виправлення помилок. Особливо це стосується порушень лексичної (кальки з російської мови) та словотвірної норм (використання дієприкметників активного часу з суфіксами -уч, -юч).

Література

1. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «я». Київ : ВЦ «Академія», 2001. 240 с.
2. Коротєєва Т. Алгоритми та структури даних : навч. посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. 280 с.
3. Микитюк О. Сучасна українська мова: самотність, система, норма : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010. 440 с.
4. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І. Білодід та ін. Київ : Наукова думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення 25.03.2019).
5. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : монографія. 3-тє вид., доп. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 332 с.
6. Шевчук С., Клименко І. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. 2-ге вид., випр. і допов. Київ : Алерта, 2011. 694 с.

СТЬОПА ЧИ СТЕПАН БАНДЕРА?

Форись Я.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
yaryna.forys@ukr.net

Науковий керівник – **Фаріон І. Д.**, д. ф. н., доц., професор кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Стьопа чи Степан Бандера? Ми часто задумуємось над цим. Як правильно? І як же врешті нам розмовляти. Це я і намагатимусь у цій розвідці з'ясувати.

Отож, Степан Андрійович Бандера народжений 1 січня 1909 в с. Старому Угринові (нині Калуський район) Івано-Франківської області. Український політичний діяч, один із чільних ідеологів і теоретиків українського націоналістичного руху ХХ століття, а після розколу Організації українських націоналістів – голова Проводу ОУН-Б.

Прізвище Степана Бандери останнім часом увійшло в повсякденність. Про нього згадують, як про велику людину, адже історія його життя неоднозначна і має багато загадок для інших. І в кожного своя думка про нього і про його діяльність. Негативне ставлення до Бандери серед людей пояснюється тим, що він був політиком. І не таким, як інші. Саме тому радянська влада формувала негативну думку про нього та його діяльність. Але не всі люди мали вбачати в ньому ворога. Багато українців дивляться на Бандеру з протилежного погляду. «Українці бачать в ньому живу людину, вдалого політика, лідера націоналістичної організації. Вони не бачать в ньому сатану, якого бачили радянські люди протягом багатьох років. Переосмислення Бандери відбулось ще у 90-х роках», – розповідає Вахтанг Кіпіані [3].

Чому після 110 років від його народження постає питання Стьопа чи Степан Бандера? Невже ми дожились до цього. Наші бабусі і дідусі ніколи б собі в житті не дозволили назвати таку велику людину якимось «Стьопою».

Та який же це *Стьопа*? Це має звучати гордо СТЕПАН БАНДЕРА. Людина, про яку завжди говорять з гордо піднятою головою і навіть трішки тривожним і певною мірою наляканим голосом. А тепер кожен запитаймо, чому ми почали сумніватись у цьому прекрасному імені.

Чим нам не вгодив *Степан*, що ми знайшли йому альтернативу? Та, мабуть, тим, що ми завжди прагнемо нового, а про своє забуваємо та не цінуємо.

Як казав Шевченко:
*За шмат гнилої ковбаси
У вас хоч матір попроси,
То оддасте..., [4].*

Які же великі та повчальні слова, написані у XIX столітті, і зберігають свою актуальність аж дотепер.

Отож, *Степан* чи *Стьопа Бандера*? Людина, яка стільки зробила для свого народу, яка прагнула свободи і справедливості, яка досягнула вищого і була так по-нікчемному вбита. Людина, якій не дали дожити свого віку (як і більшості), а просто безсовісно стерли з лица землі.

Від одного лише почутого слова СТЕПАН БАНДЕРА тремтять коліна і здригається усе тіло. Людина, яка за справедливості була двічі ув'язнена, довічно заслуговує на оце принизливе «*Стьопа*».

Соромно було б навіть подумати про таке, не те, щоб сказати чи написати.

Нам подають такі варіанти імені *Степан*, як: *Степко*, *Степанко*, *Стефко*, *Штефко* і *Штефцьо* (в Галичині), *Степаха*, *Стефік* та інші. А московською, ну звісно ж, є свої варіанти імені: *Степан*, *Стефан* (*Стёпа*, *Стёпка*, *Стенька*).

А церковна форма дає нам *Стефан* (*Степан*). Отож, звідки ж взялось усім відоме «*Стьопа*»?

З'ясуємо, як же називали друзі Бандеру. Вони кликали Бандеру, як *Стефко*. Як і має бути українською, і це при тому, що ми були під владою Польщі. Друзі та знайомі не шукали альтернативи, а називали своїми рідними іменами. Про *Стьопа*, *Степашка* і т. д. і мови не могло бути.

То ж навіщо ми собі це взяли і привласнили. Нащо нам чужого, якщо в нас і свого вдосталь.

Ось один витяг з книжки Василя Яремчука «У лабетах долі». Книжка присвячена борцям національно-визвольної боротьби, які віддали своє життя за Україну, за її Волю, серед них і величному Степану Бандері. Ось про що там йдеться: «...проходжі люди дивилися на мене. Не знаю, що вони думали про мене – чи ненавиділи, чи співчували. Малі діти і школярі гукали: „дядя Стьопа.... дядя Стьопа!...» (*Степан Бандера*). *То їх вчителі у школі і навчили, так щоб збуджувати ненависть до нас – патріотів своєї знедоленої батьківщини...» [2, с. 46].*

З цього можна сказати про те, що така велична людина не прагнула, щоб її називали таким безглуздим ім'ям, наче насміхаючись. Йому було неприємно це ні чути, ні бачити в якихось зверненнях. Навіть у відео, які ми можемо переглянути у відкритому доступі в Інтернеті, москалі згадають про нього, як не «*Стьопа Бандера*», а як «*Степан Бандера*» (звісно зі спаплюженим наголосом на ім'я та особливо на прізвище).

То чому ж ми не поважаємо свого і не цінуємо, невже так важко зберегти своє, а не «йти в Європу», і все змінювати, забувати своє та переписувати історію нашого народу та свою історію. Як то кажуть: «Життя нічому не вчить», все по колу. І ми єдині, хто може це зупинити і зберегти для наступників.

Степан Бандера вірив у кращу долю свого народу, незалежність своєї держави та її процвітання. Він вірив у Бога і в прекрасне майбутнє України, незважаючи на наклепи, злі жарти, безпідставну критику. Він йшов уперед, не зраджуючи своїх політичних думок. *Степан Бандера* – це приклад нескореності, духовний наставник для кожного з нас – патріотів своєї держави. Тож кожний почнімо з себе.

Бо як кажуть в народі: «Не цурайся свого, бо получиш зла чужого».

І рано чи пізно ми здолаємо все. Повернемо свого *Степана Бандера*, бо як казав великий пророк України Тарас Шевченко:

Борітеся – поборете

Вам Бог помагає!

За вас правда, за вас слава

І воля святая! [5].

Література

1. Назаренко. О. Рабченко В. *Степан Бандера: Герой, Ворог або міф*. URL: https://mymedia.org.ua/articles/freedomukraine/stepan_bandera_geroy_vorog_abo_m_f.html (дата звернення 25.03.2019).

2. Яремчук В. А. *У лабетах долі: спогади*. Львів: ВЦ «Край», 2007. С. 152

Вахтанг Кініані. *Яким насправді був Степан Бандера: історична правда*.

3. URL: <http://vikna.if.ua/news/category/ua/2015/01/03/27608/view> (дата звернення 25.03.2019).

4. URL: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev229.htm> (дата звернення 25.03.2019).

5. URL: http://svatovo.ws/shevchenko_verses_caucasus.html (дата звернення 25.03.2019).

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ НОВИХ ЗАПОЗИК У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: ОНЛАЙН ЧИ ОН-ЛАЙН?

Харчук В.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут енергетики та систем керування

lerko40@gmail.com

Науковий керівник – *Кунь З. Й.*, к. ф. н., доцент, завідувач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Стрімкий науково-технічний поступ кінця минулого тисячоліття привів людство до створення всесвітньої мережі Інтернет, яка на початку 1990-х років почала інтенсивно проникати в українські верстаки (комп'ютери). У зв'язку з цим в українській мові з'явилося чимало запозик, які потребують адаптації та внормування, зокрема й англійське за походженням слово *онлайн*, чи *он-лайн*. Сучасні тексти наукового та публіцистичного стилю засвідчують різні варіанти написання цього слова: *онлайн*, *он-лайн*, *он лайн*, *online*, *on-line*, *on line*. То як же правильно? Відповідь на це запитання пошукаємо в словниках.

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» В. Бусела (2005) фіксує два варіанти написання цього слова: разом і через дефіс *он-лайн*, *онлайн* із такими значеннями: «1. Тип зв'язку, при якому зв'язок підтримується у режимі реального часу (безперервно). 2. Режим підключення приладу, що відповідає його готовності до роботи» [1, с. 843].

Орфографічний словник «Словники України *on-line*» (2008), який створили науковці Українського мовно-інформаційного фонду НАН України, у своїй назві містить лексему *on-line*, а у словниковій статті зафіксовано написання цього слова лише через дефіс «*он-лайн* – це присудкове слово, незмінювана словникова одиниця» [5].

У словнику «Нові слова та значення» (2008), який вміщує нові слова та значення кінця ХХ – поч. ХХІ століття, репрезентовані в українських засобах масової інформації, зазначено: «*Онлайн* *невідм., інф.* Тип зв'язку, який забезпечує безперервне спілкування у режимі реального часу (переважно про мережу Інтернет)» [3, с. 171].

«Англійсько-українсько-англійський словник наукової мови (фізика та споріднені науки)» О. Кочерги і Є. Мейнаровича (2010) також містить написання лексеми *онлайн* в одному варіанті його правопису – разом [2, с. 871].

У «Словнику української мови» (2012) подано «**ОНЛАЙН**, *невідм., ч.* [анг. *On-line* від *on-на* і *line-лінія*]. 1. *інформ.* Режим безпосе-

реднього прямого обміну інформацією. 2. *спец.* Режим підключення приладу, що відповідає його готовності до роботи. // прикм. **онлайн-новий**, а, е» [4, с. 686].

Спостережено, що в українській мові зафіксовано велику кількість складних слів з компонентом **онлайн-**. Наприклад, *онлайн-словник, онлайн-маркетинг, онлайн-навчання, онлайн-курси, онлайн-конференція, онлайн-приймальня, онлайн-спілкування, онлайн-перекладач, онлайн-радіо, онлайн-трансляція, онлайн-реєстрація, онлайн-довідка, онлайн-сервіс, онлайн-банкінг, онлайн-магазин, онлайн-кінотеатр, онлайн-казино, онлайн-школа, онлайн-гра* тощо. Тобто все, що можна зробити в реальному часі завдяки комп'ютерним технологіям, може мати компонент *онлайн-*, який, зрозуміло, слід писати з другою частиною складного слова через дефіс. Стрімке збільшення новотворів ще більше ставить під сумнів доречність дефіса у написанні самої цієї лексеми, оскільки безглуздо виглядатимуть варіанти написання цих слів через дефіс: *он-лайн-спілкування, он-лайн-конференція* тощо.

Отже, можна зробити висновок, що в сучасній українській літературній мові помітно тенденцію переходу від написання *он-лайн* (чи неусталеного написання) до написання *онлайн*. Цей перехід нагадує схожу тенденцію в англійській мові, в якій дозволено обидва варіанти: *on-line* і *online*. Різноваріантність правопису досліджуваної лексеми, на нашу думку, свідчить про те, що мовна норма не встигає за мовною практикою.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. 1728 с.

2. Кочерга О., Мейнарович Є. Англійсько-українсько-англійський словник наукової мови (фізика та споріднені науки). НАН України, Ін-т теорет. фізики ім. М. М. Боголюбова. Вінниця: Нова книга, 2010. Част. II – українсько-англійська. XXVII. 1562 с.

3. Нові слова та значення : словник / Інститут української мови НАН України. Укл. Л. В. Туровська, Л. М. Василькова. Київ: Довіра, 2008. 271 с. (Словники України).

4. Словник української мови / Кер. В. В. Німчук та ін. Відп. ред. В. В. Жайворонок. Київ: ВЦ «Просвіта», 2012. 1320 с.

5. Інтегрована лексикографічна система «Словники України» – 3.0 / Мовно-інформаційний фонд НАН України. Київ, 2008. URL: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/> (дата звернення 29.03.2019 р.).

НЕОБХІДНІСТЬ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ В ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ

Яречук Д.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра інформаційних систем та мереж
ism.dept@lpnu.ua

Науковий керівник – *Середницька А. Я.*, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

На сьогодні мова відіграє велику роль у формуванні професійних відносин. Ми живемо в час інформатизації, а тому фахівець повинен вміти швидко сприймати будь-яку інформацію, вести ділові розмови, керувати своїми знаннями для досягнення певних цілей. Будь-яка професійна діяльність потребує певних мовно-комунікативних умінь. Від багатства словникового запасу, рівня культури мови і техніки мовлення значною мірою залежать професійна майстерність, імідж та успіх особистості [1, с. 12]. Ростуть вимоги до культури мовлення, тому що роботодавці хочуть залучати професіоналів, що вміють висловити свою думку.

Мовна культура фахівця виявляється в дотриманні норм літературної мови, вмінні висловлюватися правильно й виразно, використовуючи вміло і за призначенням різні стилістичні засоби української мови [1, с. 5].

Велику роль у формуванні культури мови відіграє мовна освіта, яку нам дають в університеті. Необхідно ставитись до цього предмету з неабиякою серйозністю, адже, вивчивши мовні норми та професійну лексику, студент у майбутньому успішно пройде співбесіду й отримає омріяну роботу.

Культура мови має відповідати таким вимогам:

1) правильність, тобто відповідність прийнятим орфоепічним, орфографічним, граматичним, лексичним нормам. Еталоном правильності слугують норми, правила вимови, наголошування, словозміни, слововживання, орфографічні правила в писемному мовленні тощо;

2) різноманітність: володіння мовним багатством, що є свідченням активного мислення;

3) виразність, оригінальність висловлювання думок з метою ефективного впливу на партнера;

4) ясність, тобто доступність мовлення для розуміння. Ясності мовлення сприяють чітка дикція, логічне й фонетичне наголошування, правильне інтонування, розмірений та уповільнений темп, спокійний і ввічливий тон;

5) чистота, тобто бездоганність усіх елементів мовлення, уникнення недоречних, невластивих українській мові іншомовних запозичень;

6) стислість, або раціональний вибір мовних засобів для вираження головної думки;

7) доцільність, уміння говорити по суті, а також відповідність мовлення меті, умовам спілкування, стану того, хто висловлюється [2].

Мова є засобом спілкування та професійної діяльності. Так, вчителі за її допомогою навчають дітей, лікарі можуть давати пацієнтам поради у лікуванні, журналісти повідомляють різні новини світу. Моя спеціальність пов'язана з наданням послуг у сфері програмування та розробки інформаційних технологій. Тому для мене також важливо правильно вживати мову, щоб показати замовникам мою компетентність у даній сфері та навички, якими я володію.

Отже, якщо дотримуватися всіх мовних норм, можна зробити професійне мовлення яскравим показником професійності і воно стане запорукою кар'єрного зростання особистості.

Література

1. Мацько Л. І., Кравець Л. В. *Культура української фахової мови : навчальний посібник*. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. 360 с.

2. *Культура професійного мовлення правника*. URL: https://studopedia.com.ua/1_60194_kultura-profesijnogo-movlennya-pravnika.html (дата звернення: 30.03.2019).

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНОГО МОВЛЕННЯ

ОСОБЛИВОСТІ ВЛАСНИХ НАЗВ У РОМАНІ Л. КОСТЕНКО «ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО»

Бойчук Ю.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної лінгвістики

yusia.everdeen@i.ua

Науковий керівник – *Микитюк О. Р.*, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Останнім часом увага науковців зростає до питань літературної ономастики в цілому та до функціонування власних назв у творі зокрема. Незважаючи на значну кількість виконаних досліджень у царині власних назв, твір української письменниці Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» ще не був опрацьований, що й зумовлює актуальність теми дослідження.

Метою статті є комплексний аналіз власних назв, виписаних методом суцільної вибірки із вищезгаданого роману.

Прикметно, що книга переповнена різноманітними власними назвами, бо лише на перших десяти сторінках можна налічити їх понад сто. Інколи важко зрозуміти, яким чином автор може пам'ятати таку кількість онімів. Частково можна передбачити, що суть усього роману полягає в тому, щоб показати, що така кількість інформації з новин та преси переважтає людський мозок і робить людину дійсно «самашедшою».

На основі аналізу матеріалу було виписано: теоніми (у творі переважали грецькі божества: *Діоніс, Феміда, Зевс, Афродита, Персей*), міфоніми (міфічні істоти: *Горгона, Муза*), казкові персонажі (*Маленький принц, Гаррі Поттер*) та ін. Інколи навіть не вкладається в голову, як сама авторка може їх поєднувати в одному творі. Наприклад, щодо власних назв, то одним з найчастіше згадуваних антропонімів була революційна особистість з новин того часу *Григорій Гонгадзе*, його ім'я було використано, щоб повернути головного персонажа до реальності, до того часу, в якому він перебував.

У Ліни Костенко був ще один постійний персонаж на ім'я *Борька* (син політика, що жив поруч зі сім'єю головного персонажа). Використання зменшено-пестливого ім'я *Борис* було не лише з метою вказати його вік, але й з певним глузливим підтекстом, авторка ніби хотіла висміяти сучасні цінності дітей, а також специфічне виховання і ставлення до батьків та світу загалом.

Поряд з великою кількістю антропонімів, численними були топоніми (саме ці дві категорії онімів переважали у всьому творі). Більшість країн згадано в романі саме у негативному контексті «*В Альпах зірвався гірський фунікулер. В Токіо секта перетруїла газом людей у метро...*», «*Скрізь по світу маніфестації. Рим клекоче. Париж протестує. У Мельбурні грандіозна антивоєнна акція*». Авторка привертає нашу увагу до проблем кожної країни, проте лише одна країна в неї асоціюється зі спокоєм та відпочинком – *Канари*. Щоразу, як головний персонаж вже доходить до точки кипіння та спроби втечі від світу, коли вже не має сили цього терпіти, він ніби благає про вихід: «*Почалося це з того, що я раптом захотів на Канари*», «*Це імперський вірус. Це гарячка Ебола. У мене вже кров проступає з вух, коли я чую, як ображають мій народ. І хоч би ж російською говорили по-людськи, а то ж якийсь волапюк. Хочу на Канари*», «*Я не хвилююсь. Я тільки хочу на Канари*», «*у мене дуже болить голова. Щодалі більше хочеться на Канари*».

Таким чином, можемо стверджувати, що топоніми в тексті не спрямовані на те, щоб показати контраст між країнами світу та нашою, швидше навпаки, щоб звернути увагу на проблеми, які є у всіх нас.

Отже, використання власних назв в романі спрямовано на урізномбарвлення твору: усі оніми є доречними в тексті та сприяють глибокому розкриттю художнього цілого. Л. Костенко добирає такі власні назви, що відповідають реаліям ХХІ століття, і дуже влучно впорядковує їх у хаосі поданої інформації. Різноманітні власні назви відтворюють реальні події, що і привело до неймовірного успіху книжки та відчуття «перебування в історії» упродовж її прочитання.

Література

1. Костенко Л. В. «*Записки українського самашедшого*» // А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. 2011. 416 с.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В ЗАГОЛОВКАХ СУЧАСНИХ ЗМІ

Винарчик М.-К.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут права та психології
Кафедра журналістики та засобів масової комунікації
butterfly.vmk@gmail.com

Науковий керівник – **Голубінка Н. І.**, старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Фразеологізми – це стійкі сполучення слів, граматично організованих за моделлю словосполучення або речення, які характеризуються семантичною злитістю компонентів, цілісністю значення й автоматичним відтворенням у мові [2, с.78]. Через яскраве емоційне забарвлення, образність, стислість фразеологізми часто використовують у журналістських текстах, а особливо в заголовках, покликаних зацікавити, привернути увагу читача. Однак, на відміну від мови художньої літератури, де фразеологізми вживають у вигляді, зафіксованому у словнику, у мові ЗМІ ці стійкі сполучення часто трансформуються, тобто видозмінюються, щоб досягати комунікативно-інформаційної мети.

Аналіз публікацій «Українського тижня», щотижневого українськомовного часопису, дає підстави стверджувати, що такі трансформовані фраземи вирізняються особливою виразністю, додатковою експресивною значущістю. Створюючи такі заголовки, автори найчастіше вдаються до таких структурно-семантичних трансформацій [1, с. 68]:

– лексична заміна компонентів фразеологічної одиниці: *Бідний платить двічі* (змінено компонент «скупий» на «бідний»); *Рідкість нашого часу* (змінено компонент «герой» на «рідкість»); *Вийняти голову з піску* (змінено компонент «ховати» на «вийняти»); *Хліба без видовищ* (змінено компонент «і» на «без»); *Холодний мир* (змінено компонент «війна» на «мир»);

– розширення компонентного складу: *Хліба й видовищ назавжди*; *Схиляю голову перед Майданом*; *Рятівний круг для регіоналів*; *Холодна війна триває й досі*; *Стара-нова холодна війна*; *Британія грає м'язами*;

– скорочення компонентного складу: *Час збирати каміння* (замість «час розкидати каміння і час збирати каміння»); *Зі здорової голови...* (замість «Валити з хворої голови на здорову»).

У фразеологізмі автор може змінити або одне слово, або словосполучення. Інколи у результаті такої зміни створюється антонімічне поняття-образ. *Від холодної війни до гарячої*; *Чорна заздрість білої людини*; *Неласкаво просимо*.

Цікавими є заголовки, у яких автори, використовуючи два фразеологізми чи крилаті вислови, створюють новий образ: *Геркулес і стайні* (геркулесові стовпи і авгієві стайні); *Вирватися з ведмежого кута* (глухий кут – ведмежий кут).

Особливою емоційністю відзначають заголовки, у яких використано трансформовані фразеологізми, доповнені загальноживаними словами з метою їх конкретизації, щоб полегшити читачеві зорієнтуватися у змісті публікації: *«Свої» люди в міністерствах; Три кити демократії та черепаха бюрократії; гривня на роздоріжжі*.

Привертають увагу читача заголовки, у яких вжито нетрансформовані фразеологізми та крилаті вислови: *Питання життя і смерті; Зі щитом чи на щиті; Перекувати мечі на орала; Їхні слова та Богу б у вуха; За рибу гроші; Камінь на шиї; Ні дати ні взяти*.

Через свою впізнаваність такі заголовки асоціативно впливають на читача, відзначаються не лише лаконічністю, а й образністю та емоційною виразністю.

Таким чином, використання у заголовках журналістських текстів фразеологізмів служить важливим засобом мовної експресії, яка підсилює дієвість тексту і привертає до нього увагу читача.

Література

1. *Практична стилістика української мови. Частина І (Лексика)*. Н. Голубінка, О. Литвин, І. Ментинська. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. с. 68

2. *Сучасна українська мова: Підручник*/ О. Пономарів, В. Різун, Л. Шевченко та ін. за ред. О. Пономаріва. К Либідь, 2001. с. 78

НЕОЛОГІЗМИ У ТВОРАХ ЮРІЯ ІЗДРИКА

Жебель Д., Єфименко Є.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Кафедра прикладної лінгвістики

dasazebel@gmail.com, Evgenius1256@gmail.com

Науковий керівник – **Литвин О. Г.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

У лінгвістиці термін «неологізм» (від гр. νέος ´новий´ і λόγος ´слово´) розглядають як слово чи мовний зворот, що нещодавно

з'явилися в мові для позначення нового або вже усталеного поняття, предмета тощо [1, с. 496].

Ці лексичні одиниці належать до пасивної лексики, тому що ще не ввійшли або навіть не ввійдуть в активне користування мовців. Неологізми поділяють на загальнономвні й індивідуальні (авторські). «Загальнономвні називають нове поняття, тобто виконують номіна- тивну функцію, отже, є нейтральними. Індивідуальні неологізми можна вважати стилістичними, оскільки вони покликані до життя прагненням дати нову назву не новому поняттю, а такому, що вже має словесне позначення в мові» [2, с. 80].

У своїй поезії Юрій Издрік уживає загальнономвні неологізми, тобто поет вплітає у свої рядки слова та вирази, запозичені з англій- ської мови. Звернімо увагу, що більшість запозичених неологізмів автор використовує як заголовки до своїх поезій: *девіація* [3, с. 3], *дабс теп* [3, с. 2], *я ловлю на голий понт твої риби* [3, с. 1]. Заува- жимо, що останній неологізм походить не з англійської, а з грецької мови. Аналізуючи твори поета, хочемо вказати, що важливо пам'я- тати, що автор використовує такий тип неологізмів з певною метою – наблизити свої поезії до читача, тому й уживає лексеми, що активно вживаються його сучасниками, наприклад: *залишає слід нелегала* [5, с. 26]; *він бачить крізь божественний свій телепорт* [5, с. 28]; *і при- ма в тонус – весь інтерпол на її солах* [5, с. 68]; *один споконвічний негаснучий трафік* [5, с. 72]; *ночі мої – фестиваль арт-хаузу* [5, с. 74]; *створюєш небо-землю, заводиш блог* [5, с. 77]; *всі парадокси усіх парадигм всі криптограми усіх технологій* [5, с. 85], *бачиш світло в кінці YouTube'a* [5, с. 88].

Виникнення авторських неологізмів є досить цікавим явищем, адже, насправді, автори творять їх відповідно до законів нашої мови. Сучасний український поет Юрій Издрік використовує у своїй віршах неологізми, утворені поєднанням певних лексем або морфем для на- буття нового сенсу слова. наприклад: *у вікна наші віктимні* (вікно + інтимні) [5, с. 78]; *я тебе вибуквив* [4, с. 1]; *ішовжетепер – ні зірок ні орбіт* [5, с. 116]; *безберегий тунель вогнів* [5, с. 133]; *трансперсо- нальний мій босфор* [5, с. 164]. У його творах трапляються авторські неологізми, які створюють негативну характеристику зображувано- му, як-от: *ця війна холодна, плодоовочева* [3, с. 4]. Автор використо- вує загальнономвні неологізми (чужомовні слова) в поетичному мов- ленні, крім функції зображення сучасного етапу розвитку суспіль- ства, для вияву певної експресії поєднує подібні приголосні звуки (алітерація), наприклад: *демонтаж інструктаж абордаж дебурбаж – стадій десять* [5, с. 83].

Отже, неологізми в авторському тексті є засобом образності й емоційності. Вони урізноманітнюють мовлення сучасного поета, чим подобаються певному колу читачів, а саме це й виправдовує народження й вживання цих лексем.

Література

1. Куньч З. Й. *Універсальний словник української мови*. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2005. 848 с.
2. Пономарів О. Д. *Стилістика сучасної української мови: Підручник*. Київ: Либідь 1992. 247 с.
3. Іздрик Ю. Р. «AB OUT»: Збірка. Львів. Видавництво Старого Лева 2014. 239 с.
4. Іздрик Ю. Р. «Ритм»: Електронна збірка «Мертвий щоденник». Львів. 2014
5. Іздрик Ю. Р. «Календар любові». Львів: ВСЛ. 2015. 429 с.

ТОПОНІМИ ЯК МАРКЕРИ ІСТОРИЧНОЇ ТЕРИТОРІЇ У ТВОРІ В. ШКЛЯРА «ЧОРНИЙ ВОРОН»

Іонова О.

Запорізький національний університет
Кафедра української мови
ionova1197@gmail.com

Науковий керівник – **Ільченко І. І.**, к. ф. н., доцент кафедри української філології Запорізького національного університету

На сьогодні все більше зростає увага мовознавців до питання вживання онімів у художніх творах. Будь-який художній твір важко уявити без уживання власних назв. Кожний онім у творі обраний автором не випадково, всі вони мають своє значення, свої функції. Саме дослідженням таких власних назв займається літературно-художня ономастика. Значний внесок у цю галузь зробили відомі мовознавці-ономасти Ю. Карпенко, І. Маруніч, О. Фоянкова, В. Суперанська та ін.

Онімне поле роману В. Шкляра «Чорний ворон» надзвичайно широке. Проте слід звернути окрему увагу на топонімікон твору. З огляду на жанр твору, а саме історичний роман, логічним буде чіт-

ке окреслення місця подій, що відбувалися в конкретний історичний період (автор загострює увагу на 1920-тих роках).

Усі події у творі відбуваються на території України, але також автор згадує інші країни: *Польща, Росія, Німеччина, Туреччина, Австро-Угорщина, Китай, Болгарія*. Той грім розбудив **Україну**, яка, здавалося, не прокинеться вже ніколи [2, с. 25]. Кажали, що пораненого Веремія переправили лікуватися аж до **Польщі**... [2, с. 49]. Окрему групу в романі утворюють астіоніми, в більшості це українські міста: *Київ, Кременчук, Чигирин, Кам'янка, Черкаси, Харків, Умань, Сміла, Одеса, Шпола, Жаботин, Кам'янець*. Каже, що бачили на базарі в **Чигирині** чоловіка, схожого на Ярка [2, с. 49]. Уже без вагань пустив Мудея в напрямку **Жаботина**, щоб далі взяти на **Смілу** [2, с. 77]. Проте також у творі зустрічаються назви не українських міст: *Псков, Москва, Пенза, Новгород*. Та найцікавіше те, що через багато літ ця рука якимось чином потрапила до москалів, і вони зберігають її мощі десь біля **Пскова** чи **Новгорода** [2, с. 195].

За сюжетом роман В. Шкляра «Чорний ворон» відтворює боротьбу українських повстанців проти радянської влади. Саме дрімонамі згадуються в романі частіше від інших топонімів: *ліси Гунський, Шполянський, Лебединський, Попівський, Мурзинський, Хлипнівський, Сірий, Графський, Чорний, Чутянський, Нерубаєвський, Будянський, Сокирний*. Отамана Веремія ховали в **Гунському лісі** без прощальних салв і промов [2, с. 1].

В. Шкляр яскраво окреслює назви річок та сіл, що оточують зазначені вище ліси: *Дніпро, Збруч, Гнилий Тікич, Тясмин, Ірдинь, Дністер*. Ворон почув цей гірко-солодкий повів, як тільки-но в'їхав на мочарі, що тяглися вздовж річечки **Ірдинь**... [2, с. 157]. Назви сіл: *Грушівка, Гусакове, Худоліївка, Мокра Калигірка, Водяне, Скотареве, Капустяне, Миньки, Дмитрівка*. Збадьорені трофеєм, налетіли ще й на **Дмитрівку**... [2, с. 134]. Поможи мені добратися до **Мокрої Калигірки**, – попросив він [2, с. 26].

Отже, топонімікон роману В. Шкляра «Чорний ворон» відзначається великою кількістю власних назв, їх ідейною значущістю, композиційною важливістю кожного оніма.

Література

1. Мороз О. Топоніми як компоненти художнього тексту (на матеріалі роману «Сонячна машина» В. Винниченка). *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2011. №15. С. 351-355.

2. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CN-R=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FI-LA=&2_S21STR=spml_2011_15_86 (дата звернення 23.03.2019).

3. Шкляр В. Залишенець: Чорний ворон. URL: <http://mnk.org.ua/uploads/media/Zalyshevec-Chornyj-Voron--pdf-Vasyl-Shklyar.pdf> (дата звернення 23.03.2019).

ЗАСИЛЛЯ ІНШОМОВНИХ СЛІВ У ПУБЛІКАЦІЯХ УКРАЇНСЬКОГО АНАЛІТИЧНОГО ВИДАННЯ «ДЗЕРКАЛО ТИЖНЯ»

Калинчук Х.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут гуманітарних і соціальних наук

Кафедра політології та міжнародних відносин

christinakalinchuk7@gmail.com

Науковий керівник – *Микитюк О. Р.*, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Надмірне запозичання іншомовних слів – це серйозна загроза для збереження самобутності нашої мови, оскільки нівелює значення українських лексем та обмежує загальний доступ до інформації, бо не кожна людина обізнана в сучасних англіцизмах, якими рясніють шпальти українських газет. Проте, з іншого боку, запозики збагачують мову, додають їй колориту, інформативно насичують текст та підкреслюють зв'язок України з іншими державами.

Для кращого усвідомлення проблеми варто розглянути інформацію, що повсякчас виходить в Україні. Одним із популярних сучасних видань є «Дзеркало тижня», що позиціонує себе як аналітичне видання.

Аналізуючи статті цього тижневика, можна дійти висновку про надлишок іншомовних слів чи то, якщо використовувати власне українське слово, їх зайвину. У статті «Forbes назвав глобальні корпорації з бездоганною репутацією», опублікованій 11 березня 2019 р., можна виокремити певні тенденції. Насамперед, загальна кількість слів аналізованого тексту становила 339 слів, 107 з них – були іншомовними. Якщо поррахувати співвідношення українських та запозичених слів у цій публікації, то іншомовна лексика становить – 43% [2]. Також у статті «Поліцейським розіслали фейкові інструкції від

Авакова”...» від 23 березня 2019 р. таке відсоткове співвідношення було 46% іншомовних слів та 54 % українських (всього було 213 слів, з них 80 – запозичені) [1]. В обох випадках під час підрахунку ми не брали до уваги службові слова.

Як результат, у першій статті серед іншомовних слів переважають слова запозичені із сучасних західноєвропейських мов, а саме англіцизми. Цікаво, що більшість із них не мають українських відповідників чи / та настільки вкорінені в нашу мову, що ми не сприймаємо їх як чужорідні. Щодо яскравих іншомовних слів, які чітко вирізняються з української лексики, були такі: «глобальні корпорації», «скептик», «бренд», «дискредитуюча інформація» (тут ще й не властивий українській мові суфікс -юч), «промо», «аналогічний» «доларовий мільярдер» [2].

Натомість публікація про фейкові інструкції була багата на латинізми та грецизми, більшість з яких є звичними для пересічного українця. Інші запозички були невиправданими, наприклад, «фейкові», «кіберполіція», «хакери», «прес-служба», «анонімайзер», «ідентифікація», «актуальний», оскільки не все українське населення, у тому числі старше покоління, може зрозуміти значення цих слів, без яких основна інформація втрачає сенс [1].

Для прикладу, одне із речень статті: «При цьому зловмисники скористалися анонімайзером, щоб ускладнити їх ідентифікацію» – могло б звучати по-іншому [1]. Використавши українські відповідники до іншомовних слів і замінивши слово «зловмисник» на стилістично кращий варіант, редактори «Дзеркала тижня» могли б написати так: «При цьому злочинці скористалися засобом для приховування відомостей, щоб ускладнити їх розпізнавання». До того ж, навіть назва іншої статті: «Forbes назвав глобальні корпорації з бездоганною репутацією» – могла б бути такою, як «Forbes назвав всесвітні об'єднання з бездоганим визнанням»[2].

Підсумовуючи, варто зазначити, що «Дзеркало тижня» – це призма вживання українських та іншомовних слів у наших засобах інформації, оскільки це щотижнева газета в високою шкалою читальності, особливо в Києві. Тому, активно вживаючи іншомовні слова у своїх публікаціях, тижневик формує своєрідну моду щодо вживання лексем. Отже, наслідуючи нашого безсмертного Пророка, потрібно пам'ятати, що варто «і чужому научатись, й свого не цуратись». Адже зробивши «фейк» «неправдою» чи «актуальний» «злободенним», ми ще раз «вкладемо» милозвучне українське слово в уста народу.

Література

1. Поліцейським розіслали фейкові «інструкції від Авакова» щодо сприяння одному з кандидатів. // Дзеркало тижня. 2019. URL: https://dt.ua/POLITICS/policeyskim-rozislali-feykovi-instrukciyi-vid-avakova-pro-spriyannya-odnomu-z-kandidativ-306383_.html (дата звернення 31.03.2019).

2. Forbes назвав глобальні корпорації з бездоганною репутацією // Дзеркало тижня. 2019. URL: https://dt.ua/WORLD/forbes-nazvav-globalni-korporaciyi-z-bezdogannoju-reputaciyeu-305231_.html (дата звернення 31.03.2019).

НЕДОРЕЧНІ ІНШОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В ЛЕКСИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Коваль П.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут архітектури

Кафедра містобудування

IARX.dept@lpnu.ua

Науковий керівник – **Середницька А. Я.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Мова має тенденцію змінюватися, як і реальність нашого життя. Очевидно, що це неминучий процес, оскільки мова повинна забезпечувати всі вимоги народу. Слід миритися з тим, що час, певні події та режими накладають свій відбиток на нашу мову, змінюють її. Таке трапляється у багатьох мовах, зокрема, англійській, у якій замість shall в першій особі однини майбутнього часу почали вживати will. Якщо модифікації не руйнують мову, то вона стає тільки багатшою.

Однак мене турбує засилля іноземних слів в українській мові. При всій повазі до євроінтеграції, вважаю моветоном надмірне їх вживання. Звичайно, іншомовні слова можна вживати (як я вжила слово *моветон*), однак не забуваймо, що ми українці. Функціонування запозиченої лексики в українській мові може бути доцільним і недоцільним. Допустимими є слова, які побутують у нашій мові уже тривалий час і є єдиною назвою поняття. А саме: *банк, фінанси, кредит, телефон, комп'ютер, джинси, бізнес, номер, дебет, шоу* й ін. Це ті

слова, які набули широкого вжитку і не мають відповідної заміни [3].

Але дуже часто надаємо перевагу чужинському слову, нехтуючи власним. Хіба не рясніє наша мова такими словами, як *анархія* (безлад), *аргумент* (доказ), *генеральний* (головний), *дефект* (вада, недолік), *екстраординарний* (особливий), *конвенція* (угода), *прерогатива* (перевага), *реєструвати* (записувати), *репродукувати* (відтворювати), *симптом* (ознака), *кастинг* (відбір), *деградація* (занепад), *директива* (вказівка), *експлуатація* (визиск), *екстрений* (негайний, спішний), *інвестиція* (вкладення), *консерватизм* (рутина, застій), *легітимний* (законний), *менеджмент* (керування), *менеджер* (керівник), *прайс-лист* (цінник), *референт* (помічник)...

Іноколи, вживаючи чужомовну лексику, ми неточно висловлюємо власну думку, нанизуємо українські й іншомовні синоніми, що призводить до тавтології. До прикладу, говорять «*особлива специфіка досліджень*». Однак слово «*специфіка*» вже означає «*особливість*». Тож треба вживати українське «*особливість досліджень*». Іншим прикладом такої помилки є словосполучення «*аргументований доказ цього*». Аргумент – це і є доказ, тому правильніше казати «*доказом цього є*».

Для мене доказом освіченості та породистості, не побоюся цього слова, українця є вживання чисто українських та доречних у цьому контексті слів. Надаю перевагу словам *світлина*, *летовище*, *гаразд*, *картатий*, *буцімто*, а не їхніх іншомовних відповідників.

До речі, з'явився сервісний сайт «Словотвір», що допоможе знайти оригінальні українські відповідники для запозичених слів. Наприклад, *селфі* – *самчик*; *лайк* – *вподобайка*; *смайл* – *посміхайчик*; *акаунт* – *обліковка*; *дислайк* – *бека*; *барбершоп* – *голярня*. Упевнена, креативність авторів сервісу спонукатиме молодь до вивчення рідномовних аналогів запозичень. На мою думку, вживання окремих англійських слів з українською вимовою аж ніяк не є свідченням ерудованості людини, а радше бідності її словникового запасу [1].

Оскільки саме молоде покоління має тенденцію до самотності, бажання виділитися і привернути увагу, не бачу жодних застережень щодо використання сучасної, новоствореної чи трішки призабутої, але такої нашої лексики.

Запозичення можна впроваджувати, якщо вони відповідають нормам мови, або ж позбавлятися від них. І це завдання для профільного міністерства та різного роду інститутів. У Франції спеціальна академія займається проблемою очищення французької мови від

небажаних запозичень ще від часів кардинала Рішельє, тобто більше трьох сотень років [2].

Оскільки ми є носіями мови, то відповідальні за те, якою вона буде в майбутньому. І якщо ми вперто продовжуватимемо засвоювати випадкові запозичення, то не дамо жодного шансу мові на збереження автентичності.

На закінчення свого короткого аналізу наважуся дати пораду тим, хто таки замислюється, як говорити гарною українською мовою:

Маєш сумніви – знайди синонім. Чим більше синонімів – тим вищий твій рівень. Цим і слід керуватися у своїх намаганнях.

Література

1. Майданчик для перекладів запозичених слів. URL: <https://slovotvir.org.ua> (дата звернення: 30.03.2019)

2. Медведів Андрій. Які чужоземні запозичення потрібні українській мові? URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/15130/1/5_Medvediv_13_16_2012_terminology.pdf (дата звернення: 30.03.2019)

3. Надаймо перевагу українському слову. URL: <https://www.ar25.org/article/nadaymo-perevagu-ukrayinskomu-slovu.html> (дата звернення: 30.03.2019)

ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯНЬ У ВІРШОВАНІЙ КАЗЦІ І. ФРАНКА «АБУ-КАСИМОВІ КАПЦІ»

Лупій Н.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної лінгвістики

nadialupij@gmail.com

Науковий керівник – **Микитюк О. Р.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

На сьогодні дослідження текстів відомих письменників набуло великої популярності. Зазвичай у таких працях розглядають та досліджують індивідуальний стиль письменника на прикладі художніх засобів, неологізмів та порівняльних структур. Об'єктом мого дослідження став маловідомий, проте дуже колоритний твір Івана Франка «Абу-Касимові капці».

Мета статті: дослідити особливості порівнянь віршованої казки «Абу-Касимові капці», класифікувати їх та дослідити їхню неповторність.

Порівняння, подібно до інших засобів художнього уявлення мовлення, не лише конкретизує уявлення про предмет, про який ідеться, а й відображає емоційне ставлення мовця до нього. У результаті зіставлення осіб, характерів, подій з іншими об'єктами порівняння, зображуване конкретизується, стає більш очевидним і виразним. Порівняння відображає світогляд автора, допомагає читачеві сприйняти довоколишню дійсність. Характеристика героїв у будь-якому творі стає більш яскравою саме завдяки порівнянням.

На основі аналізованого матеріалу *суб'єкт порівняння* (те, що порівнюється) та *об'єкт порівняння* (те, з чим порівнюється) покласифіковано за різними лексико-тематичними групами. Наприклад:

1) назви осіб. Для порівняння автор вживає різні назви істот, професій, посад і т. д.: «Ноги тяг, що ледве шлапав, мов за кару *кайданяр*» [1, с. 8] («той, що в кайданах»); «Рогляглися, як *магнати*» [1, с. 40] («вельможа, можновладець, князь»);

2) назви представників фауни (назви тварин, птахів, морських жителів, а також земноводних): «Вслід за ним біда вже гнала, мов за *жертвою змія!*» [1, с. 21]; «Зав'язать, мов *кицьку в міх*» [1, с. 93];

3) назви реалій світу флори: «Так були латками вкриті, *наче дуб*» [1, с. 8]; «Абу-Касим слів тих слухав, *наче чемерицю нюхав*» [1, с. 109] (був неприємно враженим, приголомшеним чимось);

4) назви предметів і речовин: а) природного походження: «Раптом щось тяжке почули, мов колоду у *матні*» [1, с. 29] («частина невода у вигляді вузького, довгого мішка, куди потрапляє риба під час ловлення»); б) штучного походження: «А штанищі, мов *райтак*» [1, с. 5] («решето з великими дірками»); «Хап його, мов у *обценьки*» [1, с. 106] («ручне металеве знаряддя для витягування цвяхів»);

5) назви природних явищ та стихій: «А біжить, мов на *пожар*» [1, с. 12] («пожежа»); «Впали капці рівночасно, мов із неба *лютий грім*» [1, с. 52].

Отже, порівняння не тільки відображають задум та світосприйняття автора, а також відтворюють його походження, місце проживання, а що найголовніше – відображають ментальність українського народу. Це найбільш помітно у порівняннях, пов'язаних з назвами предметів та реалій зі світу флори. Там трапляються такі слова як *райтак* (решето з великими дірками), *скриня* (прикраса української

світлиці, сховок для одягу), *обценьки* (забуте слово, інструмент, який зараз називають «плоскогубцями»), *дуб* (символ могутності, сили).

Українська художня література майорить багатьма прикладами порівнянь та інших літературних тропів. Нам необхідно їх зберегти задля того, щоб наступні покоління змогли збагнути духовне багатство та самобутність нашої української мови.

Література

1. Іван Франко. *Абу-Касимові капці*. Львів : Каменярь, 1977. 118 с.

МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ – ВЕЛИКИЙ МАЙСТЕР ХУДОЖНЬОГО СЛОВА

Мазурок А.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної лінгвістики

andymaz18@gmail.com

Науковий керівник – *Микитюк О. Р.*, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Повість «Тіні забутих предків» – художній твір, написаний під враженням перебування письменника на Гуцульщині на початку ХХ ст. Це – лебедина пісня, зелена казка гуцульських гір.

Мета роботи: проаналізувати особливості діалектної лексики у творі М. Коцюбинського «Тіні забутих предків».

Зображуючи життя населення, автор мовно передає колорит місцевості, робить це тонко, вміло, із вправністю справжнього майстра, що може стати зразком того, як треба послуговуватися діалектними словами в художньому творі.

У творі письменник використовує багато таких дієслів, як «хтів тікати», «щібав голубці», «кров чюрила», «потолочили ногу», «обую си файно», «кумкали жаби», «йому нічого не оновили», «іздадай мні, миленький», «най що хоче роб'є». Саме такі діалекти доносять нам просту розмовну лексику Гуцульщини.

Надзвичайно цікаво у творі вжито прикметники: *напитий* «п'яний», *роз'юшений злістю* «злий», *файна* «гарна», *богомільні*. Ці діалектизми автор використовує для того, щоб виразити стан, почуття, опис людини.

Дуже різноманітними є іменники в повісті: *браччік* «брат», *легінь* «хлопець», *челядь* «жінота», *вуйко* «дядько по матері», брат матері, –*няня*, *дівка*, *днина* «день», *говерля*, *буришки* «картопля».

Твір містить іменники, які описують одяг і прикраси гуцулів: *гачі* «штани», *кресаня* «капелюх», *лудіння*, *крашениці* «штани червоно кольору», *дзьобня* «торба», *кептар*, *капчурі* «панчохи», *постоли* «м'яке селянське взуття», *черес* «шкіряний пояс», *табівки*, *запаски*, *хустки*, *заплітки* «кольорові стрічки», *кісники*. «*Витягалось найкраще лудіння (одяга), нові крашениці, писані кептарі, череси і табівки, багато набивані цвяхом, дротяні запаски, черлені хустки шовкові і навіть пишна та білосніжна гуля, яку мати обережно несла на цівку через плече. Іван теж дістав нову кресаню і довгу дзьобню, що біла його по ногах*» [1, с. 112].

Також у творі наявно багато інших іменників, які стосуються опису гірських місцевостей: *висока кичеря* «безлісна гора», *царинка* «огорожений сінокіс близько від оселі», *недеї* «дикі верхи гір», *грунь* «верх», *цвинтар* «кладовище», *суточки* «обгороджена гірська стежина», *паша*, *струнка* «намет для доїння овець»; рослин: *афени* «лісові ягоди», *гаджуги* «смерека», *гогози* «брусниця»; явищ природи: *негура* «туман», *гоц* «водоспад», *плови* «негода, дощі»; тварин: *дроб'єта* «вівці», *маржинка* «худоба»; назв предметів побуту: *бартка* «сокира», *креміль* «камінь», *криця* «залізо», *ватра* «вогнище», *путин* «дерев'яна посудина», *острива* «суха смерека з галузками, на якій сушиться сіно»; музичних інструментів *денцівка* «сопілка», *фляра*, *трембіта* «довга на сажень сурма з дерева і кори». Ці іменники дуже різноманітні, але вони всі передають колорит гуцульських говірок і дозволяють дізнатися більше про культуру та життя Гуцульщини.

Отже, діалектизми в повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» відзначаються багатим розмаїттям і є важливим елементом його оригінального й самобутнього ідіостилю. Крім того, вони допомагають письменникові глибше передати колорит епохи.

Література

1. Коцюбинський М. «Тіні забутих предків». Бібліотека української літератури. URL: ukrlib.com.ua/books/printit.php (дата звернення 25.03.2019).

2. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І. Білодід та ін. Київ : Наукова думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення 25.03.2019).

МОВНИЙ ПОРТРЕТ СТЕПАНА БАНДЕРИ

Менчак І.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
ivanka.menchak@gmail.com

Науковий керівник – **Фаріон І. Д.**, д. ф. н., доц., професор кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Мовна діяльність представників української інтелігенції відображає картину світу як знання про нього, дає змогу висвітлити мислення автора, а також сповна засвідчити можливості мови. Саме в мовній діяльності наші видатні люди виявляли себе як окрема соціальна група з власною субкультурою, сформованою в окреслених часі та просторі. Мабуть, однією з найвизначніших таких постатей був Степан Бандера – політик, громадський діяч, радикал та просто людина з великої літери. Дослідження мовного портрета передбачає аналіз мовлення безпосередньо з лінгвального боку, тобто висвітлення найчастіше вживаних лексичних одиниць, авторських особливостей тощо. Зважаючи на те, що праці Бандери є здебільшого програмовими документами та статтями політичного характеру, розглянемо декілька з них та на підставі мовного аналізу зробимо висновки про мовлення тогочасних діячів громадсько-політичного руху.

Найяскравіші світоглядні та ментальні риси визначного політичного діяча містять статті «Значення широких мас та їх охоплення» та «До проблеми політичної консолідації». В аналізованих текстах подано нарис ментальності, самовизначення щодо свого життєвого вибору й обов'язку, сенсу власного життя і діяльності Степана Бандери. Текст кожної зі статей пронизаний лише найважливішими пунктами, тим, що автор хотів донести читачеві. Варто зауважити, що Бандера не «лле водички», а чітко аргументує свої слова. Можемо помітити, що статті наповнені патріотичними та революційними мотивами: *«...найважливішу мету української політики та всіх змагань українського народу – звільнення України від московсько-більшевицького поневолення і відновлення суверенної Української Держави»* [2, с. 16]. У тексті статей знаходимо велику кількість закликів до змін, також автор вживає «ми», а значить об'єднує себе з народом, до якого звертається: *«...якщо ми не охопимо мас, то вони частинно підуть не з нами, чи частинно навіть проти нас та великою мірою*

деморалізуються» [1, с. 14]. Звертаємо увагу й на використання слова «*нарід*», замість народ. Численні в тексті Степана Бандери й означення суспільно-політичних понять, які входили до активного слововжитку національно свідомої людини того часу: *революційний процес, політичний фактор, політичний центр, формація, державна суверенність, воля, національно-визвольний, методи боротьби, вирішні умови, половинчасті позиції, деморалізуючий вплив.*

Слід зауважити, що в статтях практично відсутня книжна лексика, лише подекуди трапляються такі слова, як «*негативний*» чи «*аргумент*». Г на місці г також присутнє у мовленні автора, найчастіше у таких словах: *загартований, еміграція, негативно, аргументи, агентура, неґація, резигнація, урегулювання.*

Показовим є й уживання в цих текстах слова «*вислід*», тлумачення якого знаходимо у словнику Бориса Грінченка: «*Вислід, -ду, м. Изсльдование, результата изсльдования. Левч. 52*», та слова «*цілість*» замість нашого звичного цілісність. Використовує автор й дещо забуте слово «*формація*»: «*...цим вимогам найкраще відповідає революційно-державна формація, очолювана УГВР*» [2, с. 25]. Уживає С. Бандера й забуту форму іменників жіночого роду III відміни на -ть після приголосного в родовому відмінку однини: *суверенности, смерти, державности, діяльності.* Автор також зберігає йотацію при збігові голосних і охоче використовує такі слова: *диференціяція, імперіялізм, ініціатор.*

Бандера виявляє вміння поєднати в тексті величезну кількість складних речень, подекуди одне речення складається з п'яти-шести конструкцій. Попри це практично відсутні окличні речення, а питальних речень у тексті дуже мало. Використання художніх засобів обмежене, що можна аргументувати формою написання. Цікавим є й те, як автор вживає терміни «*большевизм*» та «*підсоветський*». Впливом того часу є й калька «*свобідний*». Не можна не зауважити часте використання таких словосполучень, як «*вирішні моменти*», «*вирішні умови*», «*вирішна сила*». Ми ж звикли до вирішальних. Подекуди трапляється незвичне для формального використання в офіційному стилі слово «*бодай*» та «*одначе*» (замість однак).

Важливим і цікавим є й уживання слова «*Край*» з великої літери. Як сказано у підрядковому поясненні, це було «*популярне серед членів УВО й ОУН окреслення українських земель, головно західних, для відрізнєння від чужини, де перебував Провід Організації*» [2, с.18]. Вражає й те, що Степан Бандера використовує літеру *я* на місці *а* в та-

ких словах: *плян, плятформа, клясичний, парлямент*, а також уживає дещо дивну для нас форму знахідного відмінка слова роль — «ролю»: «...революційні акції і сили можуть відогравати важливу роль, значно більшу, ніж нормальні фронтіві армії...» [3, с.313]. Прикметники твердої групи у Бандери мають закінчення, властиві для прикметників м'якої групи (*міжнароднього, всенароднього, протинародньої*).

Здійснений аналіз статей дає підстави стверджувати, що мовленню Степана Бандери характерні ознаки правопису, який діяв до насильної зміни внутрішньої структури мови. Мовні одиниці, які використовував автор, увійшли до складу лексичного фонду української мови й впливали на формування національної свідомості тогочасного суспільства. Аналіз текстів дозволив виділити найяскравіші риси мовлення західноукраїнської інтелігенції першої половини ХХ століття.

Література

1. Бандера С. А. Значення широких мас та їх охоплення // *Перспективи Української Революції Репринтне вид. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1998. С. 12-14.*

2. Бандера С. А. До проблеми політичної консолідації // *Перспективи Української Революції Репринтне вид. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1998. С. 14-31.*

3. Бандера С. А. *Перспективи Української національно-визвольної революції // Перспективи Української Революції Репринтне вид. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1998. С. 306-361.*

4. Гірняк С. П. Мовні портрети української галицької інтелігенції. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ukrn_2016_4_9.pdf. (дата звернення 25.03.2019).

5. Фаріон І. Д. Проект правопису 2018 – дитя компромісу: і вашим, і нашим. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/farion/5b8c59e9296a4/> (дата звернення 25.03.2019).

ЕПІСТОЛЯРНИЙ ЖАНР У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ

Михайлюк Д.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Кафедра української мови

dimamihailyuk@gmail.com

Науковий керівник – *Левун Н. В.*, к. ф. н., доцент кафедри української мови

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Написати листа – один з найдавніших способів передати потрібну інформацію, яким користувалися звичайні люди, митці та політики. Листи служать не лише засобом зв'язку і обслуговують різноманітні сфери нашого життя, але й зберігають у собі традиції окремих сімей і всього народу, несуть важливу інформацію про життя, його епізоди й події, якими певна людина ділиться з іншими [1, с. 241]. З розвитком інформаційних технологій паперове листування відійшло на другий план – його аналогами стали швидкі електронні листи та короткі повідомлення, а час від моменту надсилання до моменту отримання значно скоротився. Проте залишилися всі складники класичного листування: факт повідомлення з певною інформацією, адресат (той, хто пише повідомлення), адресат (той, хто отримує повідомлення). Створюючи повідомлення чи листи, мовці також використовують особливі слова і словосполучення, етикетні формули.

Офіційним є листування між державними органами, установами, організаціями, їхніми клієнтами та між службовими особами, які підтримують офіційні стосунки. Таке листування входить до сфери офіційно-ділового стилю. Наприклад: *«Дмитре, ваша посилка надійшла до України та буде доставлена до вашого поштового відділення. Укрпошта»* (наявні етикетні формули звертання та підпису, а також конкретна інформація). Неофіційне (приватне) листування ведеться між особами, які мають неофіційні стосунки. Воно має переважно побутовий характер – родинний, інтимний, дружній – і перебуває у сфері дії усно-розмовного стилю. Наприклад: *«купи щось поїсти, будь ласка»* (є певна інформація, але через те, що адресант і адресат ведуть постійне листування, їм не потрібно кожного разу знайомитися, вітатися, тому адресант використав лише формулу прохання).

Як бачимо, сфера використання епістолярію не має чітко окреслених меж – це побут, стосунки, виробництво, політика, наука, мистецтво. Отже, сферою використання є офіційні міжколективні й міжособистісні стосунки та неофіційні особисті зв'язки. За темати-

кою й змістом листи можуть бути найрізноманітнішими залежно від сфери їх використання та інтересів адресатів. Тому можна говорити про те, що епістолярій є окремим жанром, який функціонує у декількох стилях української мови, тобто є міжстильовим явищем [1, с. 247]. Сучасний лист як засіб заочного спілкування людей у певній сфері життя надто різноманітний за змістом, формою та композицією, щоб зараховувати його до одного стилю.

Отже, на сучасному етапі епістолярій яскраво розкривається в інтернет-спілкуванні, адже за допомогою Інтернету люди спілкуються у формі листів як окремому жанрі.

Література

1. Павлик Н. В. Специфіка епістолярного жанру як міжстильового явища. *Лінгвістика: Зб. наук. пр.: Луганськ: Видавництво ЛНПУ ім. Т. Шевченка «Альма-матер», 2005. С. 241–248.*

2. *Стилістика української мови: Підручник. Л. Мацько, О. Сидеренко, О. Мацько. За ред. Л. Мацько. К.: Вища школа, 2003. 462 с.*

3. Фафенберг Г. *Открой для себя INTERNET. К.: Киздат, 1998. 400 с.*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З СОМАТИЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ В УКРАЇН- СЬКІЙ МОВІ

Мошуро В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Кафедра перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців

vika.moshura@gmail.com

Науковий керівник – **Гурко О. В.**, д. ф. н., доц., доцент кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Упродовж останніх десятиліть спостерігаємо посилену увагу мовознавців до вивчення фразеологічних одиниць з соматичними компонентами (І. Березнева [1], Б. Ларін [3], О. Селіванова [4], В. Ужченко [5] та ін.). Утім, окремого наукового дослідження, присвяченого описові українських фразеологізмів-соматизмів сьогодні немає, що й зумовлює актуальність цієї наукової розвідки. У пропо-

нованому дослідженню маємо на меті виявити частоту використання фразеологічних одиниць з соматичними компонентами «голова», «рука», «око», «серце» на матеріалі фразеологічного словника [2].

Серед назв частин тіла найуживанішими у межах аналізованого фразеологічного словника є слова на кшталт *голова*, *рука*. Наприклад, *закрити голову руками*, *голова дірява, як решето*, *голова не варить*, *хліб усьому голова*, *взяти голими руками*, *під гарячу руку*, *як без рук*, *рука в руку*, *простягнути руку допомоги* та ін.

Нерідко мовці для підкреслення мудрості й розуму використовують фразеологізми *мати голову на плечах*, *розумна голова*. Цікаво, що процес мислення чи роздумів над якою-небудь проблемою здебільшого передають за допомогою таких фразеологізмів, як *ламати* / *сушити голову над чимось*, *морочити голову*.

Найменш частотними фразеологічними одиницями з соматичними утвореннями є лексеми на зразок *серце*, *око*. Наприклад: *оком не моргнути*, *не вірити своїм очам*, *мати соколині очі*, *покласти на щось око*, *серце спокійне*, *від щирого серця*, *вцілити в серце* та ін.

Зважаючи на те, що *серце* є символом кохання, центром розуму, добра, переживань, почасти фразеологізми, які мають у своєму складі цей компонент, позначають позитивні й негативні риси людини (*золоте серце*, *прикипіти серцем*, *без серця*, *черствє серце*).

Отже, найчастотнішими в українській мові є фразеологізми з соматичними компонентами «рука» (560 одиниць) та «голова» (340 одиниць). Найменш вживаними виявилися фразеологізми з компонентами «око» (200 одиниць) та «серце» (120 одиниць). Перспективу дослідження вбачаємо в аспекті англо-українського перекладу аналізованих фразеологізмів.

Література

1. Березнева І. М. Особливості вивчення фразеологічних одиниць з семантизмами як наукова проблема. Лінгвістичні дослідження. Вип. 5. ХДПУ, 2000. С. 122–127.
2. Білоніжко В. М., Гнатюк І. С., Словник фразеологізмів української мови. Київ : Наукова думка, 2003. 2000 с.
3. Ларін Б. О. Фразеологія та лексикографія. Київ : Наукова думка, 1989. 307 с.
4. Селіванова О. О. Нариси української фразеології (психоконгнітивний та етнокультурний аспект). Черкаси : Брама, 2004. 276 с.
5. Ужченко В., Ужченко Д. Фразеологія сучасної української мови. Київ : Знання, 2007. 494 с.

РЕАЛІОНІМИ РОМАНУ Л. КОНОНОВИЧА «ЧИГИРИНСЬКИЙ СОТНИК» ЯК МАРКЕРИ ІСТОРИЧНОЇ ДОБИ

Парсамян А.

Запорізький національний університет

Кафедра української мови

parsamyannastya@gmail.com

Науковий керівник – *Ільченко І. І.*, к. ф. н., доцент кафедри української мови Запорізького національного університету

Онімікон роману «Чигиринський сотник» представлений іменами як реальних постатей, тобто реаліонімами – будь-якими іменами реально існуючих постатей в будь-якій сфері ономастичного простору [2, с. 119], так і власне поетонімами. До реаліонімів належать імена козацьких ватажків, різноманітних правителів, військових та політичних діячів: *Тимош, Атила, Тугай-бей, Міхал, Павлюга, Магомет, князь Бус, князь Ярема, князь Вишневецький, гетьман Байда, гетьман Сулима, гетьман Конецьпольський, князь Ярослав, князь Ладимир, полковник Гродзицький, гетьман Потоцький, король Володислав, князь Богуслав Кривоніс, Морозенко, Хмельницький, Хмель, Мазепи, Наливайко, Богун, Скубрій, Батий, Павлюк, Остранин, Стефан Баторій, Ярема Вишневецький.*

Реаліоніми твору, за нашими спостереженнями, виконують соціально-історичну функцію, тобто такі власні назви вказують на реальних осіб певного соціального середовища у певну історичну епоху.

Автор показує розмаїття хронотопічної картини, використовуючи у тексті такі номени, які розкривають різні часові пласти, зокрема, часи козаччини у період XVII ст. перед Національно-визвольною війною, що розкривається за допомогою реаліонімів на позначення представників української та польської верств; часи існування Київської Русі, що розкривається за допомогою реаліонімів, котрі вказують на князів та навіть на часи VI-VII ст., що розкриваються за допомогою імен-маркерів на позначення ватажків гунів чи перших представників громад мусульман.

Імена, прізвища та прізвиська реальних осіб у романі передають дух козацької епохи та історичних дій, які відбувалися у період перед Національно-визвольною війною, незважаючи на те, що в тексті відсутня пряма вказівка на час. Також такі реаліоніми створюють неповторний художній образ. Найяскравішим маркером історичного часу у романі постає прізвищевий реаліонім *Хмельницький*, завдяки якому можна встановити хронологічні межі, у яких відбуваються по-

дії: – *А це, сину, старий Хмельницький... Був він писарем у Січі, був і під Смоленським, кажуть, і в неволі турецькій пробував. Великий це воїн, що таких і в Польщі з Литвою, мабуть, нема...* [1, с. 502].

Аналогічну функцію виконує реаліонім *Тиміш*, який вказує на сина Богдана Хмельницького: «*А старий Хмельницький тим часом діло робив. Ще восени послав старшого свого, Тимоша, до турецького султана, щоб з'єднати його собі, як підуть запорожці на Польщу*» [1, с. 514].

Так само вирізняються реаліоніми *Павлюк (Павлюга)* і *Сулима* на позначення інших представників козацького прошарку українського етносу, а саме козацьких ватажків, які прославилися зруйнуванням Кодацької фортеці, на що вказує автор у творі. Такі номен виконують функцію виразників історичної доби, проте відносять читачів у більш далеке минуле: «*Добре Павлюк та Сулима панів частували – Ляхву вибили доценту, Кодак зруйновали*» [1, с. 218]. Зазначимо, що митець послуговується різними номенами на позначення однієї особи, зокрема *Павлюка* автор також називає і *Павлюгою*: «*Коли почав Павлюга козацтво із зимівників та лежів скликати, то й син твій одгукнувся*» [1, с. 21].

Об'єктом увиразнення змальованих історичних подій є реаліонім на позначення постаті *гетьмана Конецьпольського*, який увійшов в історію України як придушувач козацьких повстань Жмайла, Сулими, Павлюка, Гуні та Острянина: «*Прийшов сюди гетьман Конецьпольський. Розбив нас, а кріпость наново збудував, ще більшу та потужнішу...*» [1, с. 217].

Маркерами козацького часу, а саме періоду Хмельниччини, постають власні найменування *Морозенко* та *Кривоніс* на позначення військових діячів та корсунських полковників: «*Тут і Кривоніс із Морозенком до Михася підходять. В киреях і баранячих шапках обидва, в руках походні горять, з шаблями при боці*» [1, с. 513].

Автор свідомо робить екскурс у минуле українського козацтва, зупиняється на фактах військової взаємодії із польським народом, вводячи в канву твору позначення таких історичних постатей, як *Наливайко* та *Потоцький*: «*Почали балакати люде, що встав такий гетьман, як ото Наливайко, і буде заводити козацьке право по всій Україні. Коли ж і ляхи піднялися – прийшов гетьман Потоцький із військом та арматою і отаборився коло Білої Церкви*» [1, с. 15]. Леонід Кононович неодноразово зупиняється на постаті *Сиверина Наливайка*, застосовуючи його прізвище, та ширше інтерпретує історію: «*Дід розказував: як обклали ляха Наливайка на Солониці, наче вовка у лігві, то тії городовики і пальцем не поворухнули, аби на поміч йому прийти!*» [1, с. 87].

Посилює враження використання реаліоніму князь *Ярослав* та еклезіоніму *церква Святої Софії*: «А то **церква Святої Софії**... Засновав її **князь Ярослав** п'ять віків тому, коли розбив на тому місці печенігів» [2, с. 295]». Об'єктом підкреслення та увиразнення думок персонажів щодо історичних подій часів Київської Русі також стає реаліонім князь *Ладимир*, найменування якого трапляється у творі неодноразово: «А *шереметом* був **князь Ладимир** по матері... от кров тая проклята і далася взнаки!» [1, с. 297].

Для підсилення достовірності зображуваного письменник вводить у твір імена представників історичних процесів, пов'язаних із Україною, не тільки корінного етносу, а й польського. У творі наявні реаліоніми на позначення керівників польської держави, що як відповідають історичному часу твору, так і відступають у більш далеке минуле, а саме такі оніми, як *Стефан Баторій* та *Ярема Вишневецький* (князь *Ярема*, князь *Вишневецький*): «Таж коли я до побратима ішов, каже, то у *Варшаві Стефан* сидів, которого **Баторієм** прозивали!» [1, с. 476]. Реаліонім на позначення особи Яреми Вишневецького фігурує протягом усього твору, зображуючи окремого героя твору, у той час, як власне найменування Стефана Баторія слугує лише як засіб вираження думок інших характерів «Чигиринського сотника»: «А ти, звідарю, глянув на нього **Ярема**, – сідлай свого гада небесного – і на розшуки притьмом!» [1, с. 350].

Визначним є те, що автор вдається до зображення історії не тільки власне українського етносу та пов'язаних із ним народів, що засвідчують реаліоніми на позначення таких історичних постатей *Магомет* та *Атила*, які були засновником першої громади мусульман та вождем за часи Гунської імперії відповідно: *Мурмило, то й Мурмило... Добре, хоч не Магомет!* [1, с. 37].

Приходили на нашу землю наїзники – і шеремети... і гуни, що їх Атила привів безбожний, і печеніги, й половці, й навала Батиева... [1, с. 518].

Отже, онімікон роману «Чигиринський сотник» широко репрезентований реаліонімами на позначення видатних як і українських козацьких діячів, так і представників інших народів, які виконують у творі соціально-історичну функцію, відтворюють колорит певної епохи та слугують засобом інтерпретації історичного минулого.

Література

1. Кононович Л. Чигиринський сотник. Харків : Folio, 2016. 516 с.
2. Подольська Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва: Наука, 1978. 198 с.

НЕНОРМАТИВНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Пилипишина І.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут права та психології
Кафедра журналістики та засобів масової комунікації
pylypyshyna25@gmail.com

Науковий керівник – *Голубінка Н. І.*, старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Ненормативна лексика – це неприпустима лексика, яку мовці сприймають як відразливу та непристойну. У це визначення входять такі поняття, як блюзнірство, прокльони і лайка. Склад ненормативної лексики визначається набором соціолектів (сленг, жаргон, арго, просторіччя) та стилістично зниженої лексики (вulgаризми, лайлива, обценна лексика, дисфемізми, суржик, евфемізми).

Ми розглянемо два найбільш вживаних види ненормативної лексики в українській мові – лайку та жаргон.

У поемі «Енеїда» Івана Котляревського є такі оригінальні форми: Юнона – *суча дочка*, Венера – *плюгава, невірна, пакосна, халява*, Нептун – *«іздавна був дряпичка»*, Еол – *хабарник*. Також траплялися такі слова та вирази, як *дурень, морду розміжжу, чортові сороки* [1]. У соціально-побутовій повісті-хроніці Івана Нечужа-Левицького «Кайдашева сім'я» натрапляємо на гострі слівця, як-от: *брешеш, дулю візьмеш, наскуда, зіпхну, цвікаєте в очі, гризешся, дівка, здуріла, натовчу мордою, наскудство, дідько, чорт вашого батька знає, геть собі ік нечистій матері, на чортового батька, бий тебе сила Божа* [2]. За допомогою лайливої лексики герої намагаються знищити один одного й добирають для цього «найвишуканіше» мовні засоби: *Брешеш, брешеш, як стара собака!; В тебе вже розуму, як у дірявому горшку; Чорна як сам чорт*; епітети: *люта змія, бісова дочка, дурна жінка, лисий дідько, іродова душа, стара сука, іродів шинкар, стара відьма*; метафори і гіперболи: *...ходить по хаті, полум'ям на мене дише, а з носа гонить дим кужелем, На словах, як на цимбалах грає, а де ступить, то під нею лід мерзне, а як гляне, то од її очей молоко кисне, Ще й нас убгаєш у свою скриню*; евфемізми: *причепя, ледащо*; фразеологізми: *Хліб їсти добре тямить, Я скажу слово, а вона десять* [2].

У літературі постмодернізму серед низки жаргонізмів найчастіше вживають лексеми, що називають осіб, як-от *мент, браток, козел* [3]: *Тобі справді годилося б з'їздити черевиком по зубах, – цідив Хомський, – і особливо за того «козла»* (Ю. Андрухович) [8].

Серед молодіжних жаргонізмів виділяють такі: *бурсак*, *предки*, *чуви́ха*, *лотра* [3]: *...очі юнака викликали сторожку повагу до... загадкового «бурсака», який ні перед ким не розводився ні про себе, ні про вчителів* (В. Лупейко); *Стояв перед спантеличеними Мірошниками, «предками»...* (В. Лупейко) [7]; *Кльова ти чуви́ха!* (О. Забужко); *...лотра радісно ринулась... навперейми...* (О. Забужко) [6]. Зрідка українські автори позначають дії кримінальними жаргонізмами: *стукати*, *дрейфити*: *Причепилівка трохи було пореготала... як військоматів ця на гарячому «застукала» рідна жіночка...* (В. Лупейко) [7]; *Доки хтось незнайомий не лягнув мене по спині: – Толя, не дрейф!* (Б. Жолдак); а також молодіжними: *злизняти*, *вписатися*, *кайфувати*: *А той журналога «обмив» у редакторському кабінеті джентльменську угоду та й «злизняв»* (В. Лупейко); *...Петрик «сходу» «вписався» у тіло й душу торфотехнікуму* (В. Лупейко) [7]; *Замахалась ти, «золотце». Ох, замахалась* (О. Забужко); *...кайфувала як наркоман...* (О. Забужко)[6]; *Тож, хоч тікай, «любов к отчизні». В цих краях завжди була за кайф* (С. Жадан) [4]; *Дівчинка лущить волоські горіхи. І дівчинці, певно, з цього кайфово* (С. Жадан) [5].

Отже, ненормативна лексика підсилює емоційно-експресивне забарвлення тексту, створює відповідний гумористичний колорит та служить яскравим засобом характеристики персонажів. Молодіжні жаргонізми та лайку українські автори вживають переважно для того, щоб надати текстам невимушеності, легкості. Зазвичай такий стиль написання не ускладнює сприйняття матеріалу, робить його ближчим до читача.

Література

1. Котляревський І. Енеїда ком. О.Ставицького; мал. А. Базилевича. Київ: Радянська школа, 1989. 270 с.
2. Нечуй-Левицький І. С. Кайдашева сім'я: повісті, н'єса. Харків: Фоліо, 2006. 351 с.
3. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми. Евфемізми. Сексуалізми. К. : Критика, 2008. 454 с.
4. Жадан С. Цитатник: Вірші для коханок і коханців. Харків: Фоліо, 2009. 224 с.
5. Жадан С. Лілі Марлен. Харків: Фоліо, 2009. 186 с.
6. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу. Київ: Комора, 2015. 120 с.
7. Лупейко В. На крутих роздоріжжях. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2007. 344 с.
8. Андрухович Ю. Рекреації. Харків: Фабула, 2017. 240 с.

АВТОРСЬКІ НЕОЛОГІЗМИ У ТВОРАХ ІГОРЯ КАЛИНЦЯ

Піцик Т.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної лінгвістики

tankaparanka@ukr.net

Науковий керівник – **Ментинська І. Б.**, старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Наповнення поезії неологізмами виокремлює її з-поміж іншої, надає колориту та самобутності.

Метою статті є проаналізувати вживання авторських неологізмів у поезіях Ігоря Калинця.

У віршах для дітей спостерігаємо складені авторські слова, такі як: *русин-довговусин* [1, с. 225], *стяг-простяг* [1, с. 377], *тістечка-їстечка* [1, с. 104], *маківник-смаківник* [1, с. 104], *горішки-пустобрішки* [1, с. 104], *крем-мазазайло* [1, с. 104], *свічечка-прозірочка* [1, с. 104], *хлопчик-наколінгопчик* [1, с. 111], *братик-нароверігнатик* [1, с. 111], *андрути-хрускіт-чутти* [1, с. 104], *мандаринки-течуть-слинки* [1, с. 104], *медівник-у-роті-зник* [1, с. 104], *бабуся-похатікручуся* [1, с. 112], *дідусь-пішкиобійдусь* [1, с. 112], *тато-хочуавтомобільмати* [1, с. 111], *степ-безконечник* [1, с. 347]. Зазвичай друге слово доповнює перше, надає йому якоїсь особливості. Можемо просто порівняти слово «брат» та «*братик-нароверігнатик*». Деякі з них є зменшено-пестливими, вони створюють особливу атмосферу любові до оточення.

Інші неологізми – це звуконаслідування. Наприклад, вітер *дримбає* [1, с. 141], деркач *подиркує* [1, с. 81], стріла *ячить* [1, с. 82], грім *гарикне* [1, с. 143], *турляться* отари [1, с. 228], *подударити* на сопілці [1, с. 46], сопілка *каганцює* [1, с. 189], *дзвінний звинний вітрограй* [1, с. 377], *сик* аркану [1, с. 38], *кості хрускотять* [1, с. 29], *прищуть* іскринки [1, с. 40], *п'ють* птахи [1, с. 28], *пташка калинцює* [1, с. 56], *дереньчливе* піаніно [1, с. 48], *сопілчане* горло стріх [1, с. 491].

Особливого колориту поезіям надають ті авторські слова, що описують природу. Автор надзвичайно спостережливий, ввівши в поезію такі слова, як голубе *просторіння* [1, с. 35], тобто широке небо, коні *стриножені* [1, с. 35], *перлистий* дощик [1, с. 234], *прастовбур* призабутої мови [1, с. 36], *листки зіщухають* [1, с. 31], тобто засихають, *опахає* комета [1, с. 34], близьке *даленіє* [1, с. 140], *оплодити* літо [1, с. 506], *сопух* лопухів [1, с. 210], *овид* [1, с. 213], *весніє дух* [1, с. 63], *вутла* [1, с. 510] (мабуть, походить від слова «вутлий» – той,

який не є надійним знаряддям пересування (про човен тощо), блаґенький, який має непривабливий вигляд).

Цікавими, на наш погляд, є неологізми-компози́ти. Вони передають одразу цілу картину вражень. Щодо іменників, то це: *чорнопах* [1, с. 239], *терноград* [1, с. 241], *козибрид* [1, с. 322] – «територія, незручна для пересування», *житокрай у злосині* [1, с. 377], *гологори* [1, с. 245], що пов'язано з осінню; денний *нічвид* [1, с. 34] – про світлу ніч; *водиморе* [1, с. 137], нестримне *двомор'я* [1, с. 35] та *білопіна* [1, с. 246] – про бурхливе море, вірогідно перед штормом, герольд зими сурмить у *білорізі* [1, с. 27], *півпра́вда* [1, с. 198], кирилиці *сад-вертоград* [1, с. 159], *дніпрозорі* [1, с. 103], тобто ті зорі, які ліричний герой спогладає у воді Дніпра, *двоєначала* [1, с. 506], *білосад* хмар [1, с. 60], *двоєтьма* [1, с. 512]. Дієслово *священнодіяти* навіює піднесений і в той же час спокійний настрій «...для Вас священнодіяв знову...» [1, с. 518]. Прикметники є часто оксиморонами або влучними порівняннями: *світляки зимнокрилі* [1, с. 40], *хмара золоточола*, *білокрила пам'ять* [1, с. 165], *зореплинна Вселенна* [1, с. 72], *сріблястоажуровий міст* [1, с. 14], *хмари злотопінні* [1, с. 511], *жовтодзюбе наріччя* [1, с. 59], *біловорсе коріння хрону* [1, с. 44]. Прислівники: «на околі водять коло *пишнопаво і соколо*» [1, с. 130] утворені від назв птахів й описують граційність та витонченість.

Отож, І. Калинець у сучасному українському літературному просторі активно конструює нові слова, а вдалий неологізм, як відомо, переживає свого автора.

Література

1. Калинець І. М. *Невольничча муза*/І. М. Калинець: Зібрання творів: У 2 т. Київ: Факт, 2004. 544 с.

ОНІМИ В ЗОВНІШНІЙ РЕКЛАМІ м. ЗАПОРІЖЖЯ

Полесюк А.

Запорізький національний університет

Кафедра української філології

zayuaa19@gmail.com

Науковий керівник – ***Ільченко І. І.***, к. ф. н., доц., доцент кафедри української філології Запорізького національного університету

Рекламний текст одночасно є інформаційним явищем та інструментом впливу на свідомість та підсвідомість адресата. Він, як

і будь-який інший вид комунікації, має свою структуру, а крім того, характеризується такими рисами, як лаконічний обсяг, використання певних лексичних засобів [1, с. 5]. Неодмінним компонентом будь-якого рекламного тексту є власні назви – оніми.

Проблематику рекламних текстів у своїх працях порушували вітчизняні та закордонні вчені: О. Аронсон, К. Бове, О. Зелінська, В. Зірка, Л. Киричук, Н. Коваленко, Т. Крутько, І. Крюкова, Н. Лиса та ін. Вагомий внесок у дослідження функціонування власних назв у рекламних текстах зробили вітчизняні фахівці Ю. Грушевська, С. Кудиба.

Сьогодні простори запорізьких вулиць переповнені рекламними заголовками. Їдучи маршрутною або йдучи вулицею, ми не можемо не звернути увагу на яскраві бігборди, які манять влучними слоганами для ефекту своєрідного інформаційного маяка. Проте, досить часто ми не задумуємося над внутрішнім наповненням реклами, а саме тим, що вона містить велику кількість власних назв – онімів. Нам вдалося здійснити класифікацію онімів у рекламних текстах, які можна побачити на вулицях Запоріжжя, тому джерельною базою стала зовнішня реклама м. Запоріжжя, яку ми збирали особисто.

Досить популярними є передвибірчі рекламні заголовки, які несуть й інформаційну, агітаційну, а часом й, – експресивну функції: «**Юрій Бойко**: «Повернемо нормальні тарифи!», «Новий курс України – зміни, на які всі чекають. **Юлія Тимошенко**», «Кандидатів багато – президент один. **Порошенко Петро Олексійович**», «Все буде Зе! **Шибісь! Президент – слуга народу – Володимир Зеленський**» [3].

Наступну групу складають прагматоніми – назви на позначення торговельних марок: «**Jacobs Monarch** – для тих, хто любить каву з молоком та цукром», «**Big-Max** через 2,7 км», «**Lavazza** – для справжніх гурманів», «Шоколадна паста «**Nutella**». Ми знаємо про шоколад усе!», «Шоколад «**Bounty**». Ніжність кокоса. Райська насолода!», «Кетчуп «**Балтимор**» – мачо серед кетчупів!», «Картопляне пюре та локишина «**Мівіна**». Гаряча підтримка. Де б ви не були...» [3].

Дуже часто спостережено англо-американські назви товарів, які ринули до українського споживача: «Новий **Dirolcomplete** подвійної дії», «Нова **Rexonaactive** ніколи не зрадить», «Представляємо новий **LadySpeedStick**», «Новий **Palmolive** – насолода для всього тіла», «**Pampers** знає, що ваш малюк бажає», «Купуй брендовий одяг **Max-Mara** в Запоріжжі», «**Demos Jewelry** – Золотий стандарт», «Світ **EMPORIO ARMANI** в Запоріжжі», «**YABLOKI** – без переплат», «**ZARINA** дарує 100 сертифікатів по 5000 гривень на покупку прикрас» [3].

У рекламних заголовках частотним є використання топонімів – назви місцевості, регіону, населеного пункту, об'єкту рельєфу, тобто географічна назва: «Будуємо **Запоріжжя**», «**Чути рідних без кордонів. Безліміт по Україні та за кордон**» [3].

Також зустрічаються в рекламних текстах антропоніми – власна назва людини: «**Бутик Олександра** – елегантність понад усе», «**Мелбева студія СервАнтеС**», «**Сергій Михалок** – дівчатам це подобоється» [3].

Спостерігаються й поодинокі ідеоніми – назви торгових центрів, груп, назви турфірм, мобільних операторів: «**Торговий центр «Україна»**. Зроби її щасливою», «**ВРЕМЯИСТЕКЛО** – інформація та бронювання квитків 0678777738», «**Нова висота вашого відпочинку в PEGAS Touristik**», «**Vodafone Family Plus** – чути рідних без кордонів» [3].

Усі зазначені види онімів у рекламі несуть певний прагматичний потенціал: вони впливають на свідомість людей, тим самим спонукаючи їх до бажаної рекламодавцю дії – купівлі різноманітних товарів і послуг. Реклама, використовуючи різноманітні засоби, намагається не тільки описувати будь-яку ситуацію зовнішнього світу, але й інтерпретувати її, подаючи нове бачення, управляти її сприйняттям і нав'язувати їй позитивну чи негативну оцінку. Прагматична направленість рекламного тексту виявляється також через актуалізацію окремих елементів структури, які здатні чинити найбільший вплив на адресата, активізувати його інтелектуальні та емоційні реакції, викликаючи потрібні рекламодавцю дії.

Отже, прагматична спрямованість рекламного тексту полягає в необхідності спонукання адресата до відповідних дій, що запрограмував рекламодавець: придбання товару, замовлення послуги. Отже, реклама – це продукт рекламної діяльності, який розраховано, насамперед, на ефект інформаційного впливу.

Література

1. Киричук Л. М. *Прагмасемантичні особливості категорії оцінки в рекламному тексті (на матеріалі реклами журналу «Time»)* : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1999. 19 с.
2. Радзівєвська Т. В. *Текст як засіб комунікації* : монографія / Радзівєвська Т. В. Київ : АН України. Інститут української мови, 1993. 194 с.
3. *Сучасна реклама*.

МОВНА ОСОБИСТІТЬ МАТЕРІ В П'ЄСІ П. АР'Є «НА ПОЧАТКУ І НАПРИКІНЦІ ЧАСІВ»

Саларьова А.

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Кафедра української мови і літератури

alinasalaryova@ukr.net

Науковий керівник – *Брага І. І.*, к. ф. н., доцент, доцент кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Утвердження антропоцентричної парадигми в сучасній лінгвістиці сфокусувало увагу науковців на дослідженні особливостей носія мови, що призвело до уведення у науковий обіг поняття «мовної особистості».

Суттєві напрацювання з вивчення мовної особистості здійснили такі українські лінгвістки, як О. Сахарова, І. Синиця, Л. Ставицька, Т. Снітко та ін.

Утім, незважаючи на широке коло ґрунтовних досліджень, проблема вивчення мовної особистості персонажів сучасної української драми, на сьогодні недостатньо досліджена, що і зумовлює актуальність нашої розвідки. Тож, метою нашої роботи є аналіз мовного образу матері на матеріалі тексту п'єси П. Ар'є «На початку і наприкінці часів» [1].

Дослідники трактують мовну особистість як «феномен, в якому проявляється як індивідуальна специфіка особистості, так і загальні національно-культурні риси мовленнєвого спілкування» (цит. за: [3, с. 47]).

Мовна особистість матері в драматичному творі П. Ар'є представлена іменниками *травниця* [1, с. 73], *партізанчиха* [1, с. 80], *герой* [1, с. 81], а також прикметниками *отважна* [1, с. 46], *стара* [1, с. 61], які демонструють вік, риси її характеру та рід занять.

Важливу роль у творенні мовної особистості матері відіграють жести та міміка, які набувають значення індикаторів душевного стану, думок, емоцій і прагнень. Так, показовими маркерами конструювання мовної особистості Баби Прісі вважаємо її жестову поведінку та міміку, які є способом психологічного розкриття: *хреститься* [1, с. 41], *хитро мружиться* [1, с. 42], *закриває обличчя руками* [1, с. 82].

Найповніше схарактеризувати мовну особистість матері допомагають мовленнєві партії Баби Прісі з її донькою. На перший погляд, у стосунках між ними відсутні теплота і взаємопідтримка, адже мати критикує дії доньки за допомогою вживання лайки (*У тебе шо*

– *дві ліві руки, чи що?* [1, с. 21]; *У тебе що, очі на потилиці?* [1, с. 21]), причитань (*Ой йой, Боже ж ти мій, за що мені така кара?* [1, с. 21]) і прокльонів (*Тьху, тьху на твої руки, тьху!* [1, с. 22]). Вважаємо, що використовувана інвективна лексика та фразеологія надає мовцеві можливості психологічно розвантажитися.

Аналіз мовлення Баби Прісі дозволив помітити, що відкрите вираження своїх почуттів для неї не притаманне, співчуття до доньки вона виражає завуальовано: *то поважай свою матір, котра тебе назад у свою хату впустила* [1, с. 20]. Зменшувально-пестливий суфікс *-ечк*, вжитий у звертанні матері до доньки (*дочечко* [1, с. 68]), оприявлює материнський мовний світ, що ґрунтується на традиціях українського мовного етикету (див., напр.: [2, с. 112]).

Таким чином, можна зробити висновок, що мовна особистість матері у драматичному творі П. Ар'є представлена різноманітними засобами, які вказують на моральні риси, психологічні особливості, соціальну належність персонажа.

Література

1. Ар'є П. Баба Пріся та інші герої. Брустури: Дискурсус, 2015. 275 с
2. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. Київ: Рідна мова, 1998. 475 с.
3. Корольова Т. М., Шаповал А. С. Мовна особистість у художньому творі. Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Лінгвіст. науки. 2015. №20. С. 46-52.

ВФЕМІЗМИ ЧИ ЛЕГАЛІЗОВАНЕ ТАБУ?

Сень А.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
alla-mari@ukr.net

Науковий керівник – **Наконечна Г. В.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Ми живемо зараз у 10-х роках ХХІ століття – періоді, у якому соціум вимагає мінімум неповаги та максимум толерантності, викорінення нетактовності та пропаганда взаємопошани. Це час, коли в

людей виник страх «неправильно сформулювати» якесь слово, поняття чи думку, аби інші це не сприйняли як образу чи приниження честі та гідності. Через це людство намагається уникнути прямого та різкого виявлення явищ, які з погляду суспільної моралі вважають грубими, непристойними.

Саме цей вищезгаданий страх «зачепити» когось не міг не вплинути на мову, тому заміняють це негативне забарвлення слів евфемізмами – такими собі «словесними пом'якшеннями». Це альтернатива так званим словам-табу, які неетично вживати у сучасному світі [3].

Інакше кажучи, це коректна форма мовних заборон. Замість «вмерти» кажуть «покинути цей світ», замість «старий» – «поважного віку», «вбити» – «вкоротити віку комусь» тощо.

За М. Ковшовою [2, с. 59-72], у суспільстві не заведено говорити прямо на нижчезазначений перелік тем:

- *Побутові: анатомія і фізіологія людини, інтимні стосунки, вік, хвороби, зовнішність, психічний стан та інтелектуальні здібності;*
- *Соціально-політичні: внутрішньополітичні, економічні й соціальні взаємини;*
- *Операції в мові юристів, військових і дипломатії;*
- *Релігійносвітоглядні, зокрема тема смерті.*

Евфемізми не можна вважати явищем, яке стосується лише культури мовлення та толерантності, адже воно також має неабияке значення для творчості, поетичної мови. Саме в ній у ролі евфемізмів можуть виступати фразеологізми, сталі вирази тощо.

Яскравим прикладом евфемізмів у творчості може слугувати оповідання О. Забужко «Сестро, сестро» [1]. Цей твір пронизаний цілими красномовними описами з натяками (з високим ступенем емоції), які заміняють єдине слово-табу – аборт: «*дівчина-пуголовок*», «*Ти сиділа з ногами на канані і читала казку: про те, як зрізали чумаки в лісі сопілку з калини...*», «*Ти ж мене, сестро, зі світу згубила, в моє серденько гострий ніж устромила...*».

В оповіданні також наявний детальний опис ненародженого плоду у вигляді холодних, моторошних епітетів, що так само не часто згадують та замовчують у побуті: «*Обрізки сирової печінки в чорних, масних згустках крові*».

Евфемізми слугують у творі засобом завуальованості інформації. Справді відчутно, що тема абарту є відвертою, небажаною для «прямого» обговорення, адже замінена низкою лячних натяків, авторка ніби боїться вжити це слово та уникає його. Слова «вбивство» та «аборт» згадують лише один раз.

Незважаючи на те, що під час спілкування про смерть, хворобу, інтимні стосунки і тому подібне варто уникати прямого називання вищезгаданих явищ, адже можуть образити людину у разі «нетактовного тону» і спричинити складність у підтриманні розмови, саме ці табуйовані теми дають волю фантазії у створенні евфемізмів, які не тільки дають нам змогу позбутися бар'єру в спілкуванні на відверті теми і пом'якшують їх, але й збагачують мову всілякими фразеологізмами, сталими епітетами, які у той же час є і коректними, і красномовними.

Підбиваючи підсумки, варто наголосити, що евфемізми – такий собі «дозвіл» говорити про заборонене в сучасному суспільстві. Це водночас і тактовність, і прояв творчості для нашої мови.

Література

1. Забужко О. *Сестро, Сестро* : [повіді та оповідання] Київ : Факт., 2003. 240 с.
2. Ковшова М. *Семантика и прагматика эвфемизмов*. Москва : Гнозис, 2007. с. 59-72.
3. Януш О. *Евфемізми і мовна естетика. Культура мови*. Київ, 2010.

ІНШОМОВНІ СЛОВА ТА ЇХ УКРАЇНСЬКІ ВІДПОВІДНИКИ В СТУДЕНТСЬКОМУ ТИЖНЕВИКУ «АУДИТОРІЯ»

Топилко А.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної лінгвістики

antopylko@gmail.com

Науковий керівник – **Микитюк О. Р.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Уживання українських слів замість іншомовних є важливим критерієм самобутнього українця [1, с. 64], тому студенти як майбутні фахівці, що активно впливають на майбутнє держави, повинні мати не лише високий рівень професійної підготовленості, а й вміти досконало володіти рідною мовою. Проте все частіше в сучасних публікаціях чи новинах автори надають перевагу словам іншомовного походження, хоча для назви певної реальії відомі українські відповідники.

Мета дослідження: з'ясувати можливість заміни слів іншомовного походження на власне українські слова. Об'єкт дослідження: студентська газета «Аудиторія» НУ «Львівської політехніки» (період лютий-березень 2019 року).

На основі статті Тараса Кицмея «Оплата праці має зростати не тому, що хтось триваліше просидів на роботі, а залежати від розвитку людини», опублікованій 27.03.2019 р., варто зазначити, що слова *діапазон* (від грец. δία πασον), *універсальність* (від лат. universalis) та *абсолютний* (від лат. absolutus) варто було б замінити на «обсяг», «всеосяжність», «цілковитий». Наприклад, речення *«треба розширювати діапазон знань...»*, *«гнучкість і універсальність – ті вимоги...»*, *«абсолютно постійно вчитися»* можна сформулювати так: *«потрібно збільшувати обсяг знань...»*, *«гнучкість і всеосяжність...»*, *«безумовно постійно вчитися»* [6].

Запозичання іншомовних слів є наслідком географічних, економічних, наукових, культурних та інших зв'язків між народами. У студентських газетах поширення іншомовної лексики здебільшого спричинене науковими зв'язками. У статті Тараса Вервеги: *«Треба вчитися взаємодіяти з технологіями»* речення *«Масштаб компанії дозволяє робити глобальні речі»*, *«Звідки брався ентузіазм»* варто подати таким чином: *«Мірило компанії...»* та *«Звідки бралоя натхнення»* [5].

Варто також зазначити, що процес словотворення у мові постійний. Мовознавці вважають, щоденно виникає якесь одне чи кілька нових слів, інші ж переходять до пасивної лексики. У більшості випадків саме на заміну старих слів з'являються іншомовні, оскільки процес розвитку технологій набагато стрімкіший, ніж створення власних слів-відповідників [3].

Із речень «В Tech StartUp School Львівської політехніки відбулася дводенна Регіональна школа з інформаційного права та кіберзлочинності», «Чому і як Facebook намагається боротися з фейками» фрази *локальний осередок* варто б змінити на *місцевий осередок*, *Асоціація правників - Спілка правників*, *фейки - шахраї, підробки* [4].

Отже, іншомовні слова є важливим компонентом комунікації, але лише за тих умов, якщо у рідній мові не існує відповідників. Українська мова має багатий лексичний запас, тому впровадження українських рівнозначних слів до запозиченої лексики варто починати саме із джерел масової інформації, зокрема студентських газет: *«Молоді потрібно показувати українське багатство, бо вони іноді приділяють надмірну увагу чужому»* [3].

Література

1. Микитюк О. Р. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма [Навчальний посібник]. Четверте видання, зі змінами. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 440 с.

2. Словник чужих слів, що вживаються в українській мові /Укл. З. Пиптенко.

3. Герич Анна, Микитюк Оксана. Доля слів залежить від нас. Тижневик «Аудиторія». URL: <http://lp.edu.ua/node/5164> (дата звернення 27.03.2019).

4. У Tech startup School відбулася Регіональна школа з кіберзлочинності. Тижневик «Аудиторія». URL: <http://lp.edu.ua/news/2019/u-tech-startup-school-university-tetu-vidbulasya-regionalna-shkola-z-informaciynogo-prava-ta> (дата звернення 27.03.2019).

5. Кіндратів Наталія, Вервега Тарас. Треба вчитися взаємодіяти з технологіями. Тижневик «Аудиторія». URL: <http://lp.edu.ua/news/2019/vyprusknyk-kafedry-asu-lvivskoyi-politehniky-taras-vervega-treba-vchytysya-vzayemodiyaty-z> (дата звернення 28.03.2019).

6. Павлишин Наталія, Кицьмей Тарас. Оплата праці має зростати не тому, що хтось триваліше просидів на роботі, а залежати від розвитку людини. Тижневик «Аудиторія». URL: <http://lp.edu.ua/news/2019/taras-kytseu-oplata-praci-maye-zrostaty-ne-tomu-shcho-htos-tryvalishe-prosydiv-na-roboti> (дата звернення 28.03.2019).

ЗАПОЗИЧЕННЯ У «СЛОВАРІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ» Б. ГРІНЧЕНКА

Циба О.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Кафедра прикладної лінгвістики

ksenkasonjka@gmail.com

Науковий керівник – **Наконечна Г. В.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Борис Грінченко (1863-1910) – український літератор, громадський і культурний діяч, один з організаторів і керівників «Просвіти», зробив внесок у літературознавство, етнографію, працював як письменник, перекладач, педагог, редактор періодичних видань, у тому числі «Київської старовини». Але нині його ім'я асоціюється передусім із чотири томним «Словарем української мови».

Словник побудовано як перекладний (українсько-російський), але він також має елементи тлумачного словника і на свою добу став найповнішим зводом лексики української мови. Чотиритомна праця охоплює близько 68 тисяч слів, багато з яких є народнорозмовними. Для укладання цього словника Б. Грінченкові потрібні були різноманітні джерела, і не тільки народнорозмовні, а також твори класиків української літератури та, звичайно, словники давніх і новіших попередників, в тому числі й стародруковані. Цей словник є надзвичайно важливим надбанням української мови.

Мета цього дослідження – показати стан української мови початку ХХ ст. через призму словника Бориса Грінченка, а зокрема зосередитися на запозиченнях.

Дослідження проведено на базі 5-ти літер українського алфавіту «Словаря».

1) Класифікація запозичень за частинами мови:

- Іменники: *авдотько, Австрія, авторство, адреса, англієць, аптека, аргат, арештант, астроном, бабача, баброш, бавовна, багро, багриня, бакон, банкрут, барзо, бибак, бібліотека, борт, вапно, вексель, вірвант, вісна, гарем, гитара, дата, демократ, дистанція, дракон, драма.*
- Дієслова: *абрюкати, аврукати, бирувати.*
- Прислівники: *делікатно.*
- Прикметники: *академічний, акторський, амбитний.*

Також серед проаналізованих лексем знаходимо назви: національностей та країн (*англієць, Австрія*); професій (*астроном*); установ (*аптека, бібліотека*); матеріалів (*бавовна, вапно*); захворювань (*вісна*); своєрідний статус людини (*арештант, демократ*).

У цьому списку подано запозичення з різних мов, зокрема з польської, угорської та тюркських мов. Зауважимо, що мови-джерела у словнику не зазначено.

Як бачимо, Борис Грінченко доповнив «Словарь української мови» іншомовною лексикою, аби відобразити стан тодішньої української мови і показати, як вона змінювалася залежно від зовнішніх чинників і як на неї впливали інші мови.

Література

1. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/3774> (дата звернення 20.03.2019).

2. Грінченко Б. *Словарь української мови. Томи I–IV.* Київ, 1907-1909. С. 43-545.

ЕТНОНІМИ У ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Чавс Н.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
ttopp.ssecret13@gmail.com

Науковий керівник – **Наконечна Г. В.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Кожен письменник упродовж свого життя використовує мову свого народу і творить нові слова. Багато з них стали авторськими неологізмами та були внесені до словників. Мене зацікавили назви національностей у творах Тараса Шевченка, адже його лексика засвідчує рівень наповнення лексичними одиницями української мови на середину 18 століття.

Користуючись словником мови Тараса Шевченка, я досліджувала значення назв національностей, їхню граматику, походження та орфографію. Отже, популярними етнонімами є: *армяне, болгаре, чорногори, москалі, римляне, волохи, жиди, ляхи, негри, русичі, слав'яне, татари, шведи, німці та цигани.*

Серед орфографічних особливостей є закінчення -е в етнонімах, що свідчить про інші правила написання зазначених слів. До речі, у деяких творах Тараса Шевченка вживано подвійні форми, як-от *армяни* та *армяне*: «*Знаєш, мамо, у городі тепер армяни*».

Посеред частовживаних етнонімів є назва *москаль*. Походження цього слова безпосередньо стосується назви країни, оскільки до кінця 18 століття Росія називалася Московією або Московщиною. Тому зазначений етнонім не містить у собі негативного змісту.

Однак уживання слова *лях* має здебільшого негативний характер, тому що у творах Тараса Шевченка вжито подвійні форми назви цього народу, а саме *ляхи* та *поляки*:

А ми браталися з ляхами,
аж поки третій Сигизмонд,
з проклятими його ксьондзами
не роз'єднали нас...

Серед уживань національностей я дослідила декілька емоційно забарвлених назв, як от *жиди, цигани* та *негри*.

Тарас Шевченко використовує етнонім *жид* (жіночий рід – *жидівка*), як і назву *євреї* у царській Росії, так і з певною зневагою, як-от *жидок*, *жидюга*:

Скирти вже княжі погнили,
а він байдуже п'є, гуляє...
та жида з грішми виглядає
нема жидка...

Скупий жидюга дав би гривню,
щоб поглянуть на ті дива.

Слово *негри* у творі Шевченка ніби зумовлює визнавати цей народ іншим, не таким, як усі:

Продаєм, або у карти програєм...

Людей... не негрів... а таки таких хрещених, не простих.

Циган – не менш цікава назва національності, оскільки, читаючи твори Тараса Шевченка, можемо зрозуміти, що етнонім *роми* в ті часи не вживали. На сьогодні слово *циган* для нас звучить нібито емоційно, хоча нічим особливим у ХІХ столітті воно не виділялося.

Також мене зацікавила назва слов'ян, адже у творах Тараса Шевченка дещо змінена основа слова на *слав'яни* або ж *слав'яне*:

А я тихо Богу помолюся,
щоб усі слав'яни стали добрими братами...

Етнонім *турок* має свою особливість, оскільки поширеним є словотвірний варіант *турчин*, а особа жіночого року називається *туркеня*:

Тяжко, тату, із своєї хати
до турчина поганого
в сусіди прохатсь.

Отже, безумовно, кожне слововживання, неологізм та етнонім стали або загальноновживаними словами, або зникли із загального використання. Однак словники мови письменників є документальним джерелом для дослідження мови певного періоду її розвитку.

Література

1. Наконечна Г. В. Етнонім «жид» в українській ботанічній термінології. Збірник наукових праць «Проблеми української термінології» СловоСвіт 2008. Львів, 2008. С.127-129.

2. Словник мови Шевченка: у двох томах // АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. 1964. 484 с.; 569 с.

ЗАСОБИ КОМІЧНОГО В ІНДИВІДУАЛЬНОМУ СТИЛІ ЮРІЯ ВИННИЧУКА

Шередько А.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут права та психології

Кафедра журналістики та засобів масової комунікації

shamveykahaha@gmail.com

Науковий керівник – **Голубінка Н. І.**, старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Постать Юрія Винничука в українській журналістиці є досить помітною, а його творчий доробок – значний та різноманітний. Публіцистика Ю. Винничука розрахована на широке коло читачів, апелює передовсім до емоцій, а не до логіки.

Своєрідними ознаками авторського стилю виступають іронія, сатира, сарказм. Ці стилістичні прийоми є засобами вираження авторської позиції та засудження суспільних явищ.

Виклад матеріалу Винничука динамічний, не переобтяжений термінами та іншомовними словами, простежується часте використання мовних елементів, узятих із говірок. Автор вдало використовує народні дотепи, прислів'я, крилаті слова, вдається до діалектизмів: *все на буцім, загалилася, бігме, ліпше ніц не знати, цїхо-ша сидить, хлопаки, дайте сі на стриманє, опозиціоньор, дзигар, товкти воду в ступі.*

Публіцист використовує широкий спектр художніх засобів, створюючи певний образ, частіш за все негативний. Для висміювання вад певних осіб чи суспільних груп – епітети, метафори, рідше – порівняння, які, поєднуючись, саркастично забарвлюють виклад: *Міністр-куди-пошлють стає міністром культури і вдає справжнього міністра культури, хоча має до культури, такий самий стосунок, як Янукович до Каліфорнійської академії* [2]. Часом надто різкі висловлювання звучать як відверта образа: *Бездарні письменники й різні літературні невдахи прикидаються видатними особистостями і власноруч оцасливають «Вікіпедію» своїми детальними біографіями зі скрупульозним перерахунком усіх своїх публікацій і мікроскопічних премій* [2].

Найгостріше і водночас найбільш витончено Винничук висловлюється, звісно ж, про владу і людей, наближених до політики. Наприклад, для оцінки політичної ситуації в російському соціумі він вдається до гротеску, поєднуючи низьку фамільярну лексику з діалектизмами і гіперболою: *Курдупель носить мешти на високому обцасі і прикидається високим. В Росії їх аж два. Високий горбиться, аби не виділятися серед курдуплів. В Росії тих, що прогнулися, мільйони* [2].

У текстах часто трапляються варваризми. У різному контексті вони виконують різні функції. Наприклад, в одному випадку автор навмисне вводить варваризми, аби відтворити мову «низького» класу: *Так, кароче, берьоте хліб ілі нет?* [2]. Також у такий спосіб автор висловлює відверту зневагу: *Ми ще довго будемо вихаркувати з себе русській мір разом із совком; Але не нам, бля*ям, учити вас «родіну любить»* [3].

Для підсилення комічного ефекту автор створює цілий синонімічний ряд яскравих образів: *Уявляю собі ці кислі міни наших офіціантів у ресторанах, сонні мармизи дамочок на реценціях у готелях і відморожені морди продавців у крамницях. Усі вони мають такий вигляд, ніби щойно повернулися з похорону улюбленої тітоньки. Від **таких почвар** не те що англійської мови не доб'єшся, а й державної* [1].

Своєрідною особливістю публіцистичної манери автора є інтенсивне використання низької, ненормативної лексики. Табуйовані слова додають тексту потрібного експресивного ефекту, виражають суб'єктивну авторську оцінку. Використання зниженої лексики у текстах Винничука завжди доцільне, зрозуміле широкому загалу читачів, стилістично вмотивоване.

У публікаціях трапляється сленг: *я мав відповідний «прикид»; без відповідної «поляни» нічого не вийде*; вульгаризми: *на яких тільки канаках би пузо не грів; про чюю цицьку мова можна ся здогадати; письменник живе Божим духом і пукає фіялками; вставте мені в дупу п'юрко – і я полечу*.

Подекуди автор використовує грубу лайку: *тота курва, котра взяла гроші в кількох клієнтів; не нам, бля*ям, звісно, про це говорити*.

Отже, Юрій Винничук як публіцист виробив свій неповторний авторський стиль письма. Його матеріали важко порівняти і майже неможливо сплутати з текстами інших українських журналістів. Іронія і сарказм – невід'ємні прийоми вираження авторської позиції та засудження суспільних вад. Винничук використовує цілий арсенал художніх засобів, які звучать завжди свіжо, доречно, цікаво, подекуди надто відверто. Саме цим він приваблює читача.

Література

1. Винничук Ю. Дикий сервіс здичавилої країни // ТСН. 2012. URL: <https://tsn.ua/analitika/dikiy-servis-zdichaviloyi-krayini.html> (дата звернення 26.03.2019).

2. Винничук Ю. Життя на буцім // ТСН. 2015. URL: <https://tsn.ua/analitika/zhittya-na-bucim-411483.html> (дата звернення 26.03.2019).

3. Винничук Ю. Не нам, бл@дям // Збруч: інтернет-газета. 2018. URL: <https://zbruc.eu/node/75924> (дата звернення 26.03.2019).

ОНОМАСТИЧНИЙ ПРОСТІР В ЕСЕЇСТИЦІ ДМИТРА ДОНЦОВА

Шільштут Д.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної лінгвістики

d.a.yanaaaaa13@gmail.com

Науковий керівник – **Микитюк О. Р.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Кризь праці Дмитра Донцова проведена ідея самостійної та незалежної держави. Український мислитель вважав, що саме завдання еліти полягає в тому, щоб переконати народ бути рішучими та незламними.

Мета: розглянути ономастику збірки повоєнного часу «Правда прадідів великих» Дмитра Донцова, проаналізувати використання власних назв в есеїстиці.

Кожен народ має свою національну самобутність, яку відображають особливості мови, культури, історії. Кожен народ має свої національні святини й своїх національних героїв. Саме тому Дмитро Донцов у своїй книзі використовує численні **антропоніми**, до яких належать **особові імена**, які можна поділити на складні імена, похідні імена та апелятивні імена й **прізвища**. Власні імена акумулюють своєрідність світосприйняття, зберігають і передають нащадкам історичний досвід народу, містять інформацію про життєві цінності, їхню генетичну пам'ять.

У тексті «Літературної есеїстики» виявлено слов'янські імена з двома основами на *-волод, -мир, -слав, -полк* і под.: *Всеволод, Володимир, Мстислав, Святополк* і т.п. Такі імена, що були досить поширеними в Давній Русі, мали переважно князі, які володарювали на той час. Це люди, з яких починалася наша історія, утворювалася наша нація.

«Поет лицарства українського» – саме так автор згадує відомого українця *Тараса Шевченка*, пам'ять про якого передається від батька до сина, від матері до доньки, із покоління в покоління. *М. Костомаров, М. Грушевський, В. Винниченко, Леся Українка, М. Куліш, П. Орлик* та інші постаті є об'єктом опису Великого публіциста.

Останнім часом набуло поширення таке явище, як стандартизація. Вона охопила не лише повні форми імен, а й пестливі, на які здавна був багатий наш народ. Загалом більшість природних для української мови здрібнених форм на *-ко*: *Юрко, Андрійко, Вітько, Сашко, Сергійко, Володько, Миколко*. Дмитро Донцов використовує ці форми,

і ми маємо поважати цей суфікс, адже саме він утворив найпоширеніший тип наших прізвищ на *-ко і -енко*, який став своєрідною візитною карткою українця (*Огієнко, Стороженко, Наливайко* та інші).

У наш час, коли відбувається становлення України як незалежної держави з її неповторним внутрішнім світом, духовністю, традиціями, все більше дослідників звертаються до **хремотонімії**, що включає власні назви витворів духовної культури: заголовки творів, назви музичних п'єс, творів живопису, кінофільмів та інші. «Кобзар», «Енеїда», «Гайдамаки», «Історія Русів», «Слово о полку», «Літопис» – це епопея української нації, нації героїв і завойовників. Усі пристрасті, звичаї, традиції, вірування зображені у творах української культури.

Про глибоку історичну пам'ять українства, про давність і тяглість його присутності у Подніпров'ї свідчать **топоніми та гідроніми**. Д. Донцов часто згадує *Дніпро, Дністер, Чортомлик, Чорне море, Азовське море*.

У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що власні назви є засобом світосприйняття, вони зберігають у собі та передають нащадкам історичний досвід, життєві цінності й генетичну пам'ять народу тощо. Найчастіше Дмитро Донцов використовує власні імена людей (антропоніми), назви міст (топоніми), витвори духовної культури (хремотоніми). Мабуть, це пояснюється тим, що мова народу – його серце, відображення всього змісту життя, а не тільки засіб спілкування. Таким чином, це аксіома: буде мова – буде й народ.

ШЕВЧЕНКО ТА ЦЕРКОВНОСЛОВ'ЯНІЗМИ

Шрам Т.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
2606shram2001@gmail.com

Науковий керівник – *Фаріон І. Д.*, д. ф. н., доц., професор кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Шевченко... Скільки потужності вміщає у собі це ім'я. Вимовляємо його... Лише мить – і наші серця переповнюються гордістю. Подумати лишень, яким обсягом інформації володіємо. Здається, ми бачимо особистість Шевченка наскрізь, а численні дослідження, наукові праці, статті, фільми є цьому підтвердження. Ілюзія та само-

обман – ось і все! І справді, ніхто ще не зумів повністю розшифрувати код «найгерметичнішого» генія всіх часів. Визнаймо нарешті, що сприймаємо творчість митця поверхово, ми не в змозі пізнати справжньої суті, тої первородної сили, яка постійно оживляє, зміцнює безсмертні пророчі слова. Підґрунтя тієї сили – це фольклор, наповнений народним духом, пісні і розповіді простолюду, освіченість митця, багатвікові традиції.

Особливе місце у творчості поета посідають старослов'янізми (церковнослов'янізми), слова літописної мови Київської Русі, які гармонійно синтезувалися у творах Шевченка як одне із багатств мови. А що ми, власне, знаємо про книжне слов'янське мовлення у творчості митця? Церковнослов'янізми – це слова, що були інтегровані із церковнослов'янської мови. Одним із перших, хто звернувся до цієї лексики, був саме Тарас Шевченко. Використання старослов'янізмів свідчить насамперед про блискучі знання старокнижної української мови, Біблії, церковної фразеології та термінології, наприклад:

...І покажи, і поможи,
Святу ю силу ниспошли.
А всім нам вкупі на землі
Єдиноумліє подай
І братолубіє пошли... («Молитва») [5].

Шевченко активно вживає церковнослов'янізми з метою надання мові величчя, таємничості. У такий спосіб він обрамлює мову в архаїзоване звучання, створюючи помітний контраст з іншими словами:

...На всіх язиках все мовчить,
бо благоденствує... («Кавказ») [2].

Любов Т. Шевченка до старослов'янізмів, безперечно, пов'язана з Біблією, з її особливим місцем і роллю в його духовному світі й творчості. Іван Огієнко писав: «Ось через усе це, в Шевченковій мові дуже сильна церковнослов'янська мова, сильна, бо вона глибоко істотна йому; він її широко знав, добре розумів і любив її» [6].

Старослов'янське слово «благоденствіє» в контексті Шевченкових політичних поезій «Три літа» і «Кавказ» стало сатиричним символом самодержавно-кріпосницького ладу Росії:

...Од молдаванина до фінна
На всіх язиках все мовчить,
Бо благоденствує!... («Кавказ») [2].

Поряд із церковнослов'янськими словами урочистого звучання набували введені у текст прості народні слова («...боги в чертогах –

брешуть...»). Ця різка антитеза посилює сатиричну спрямованість тексту. Різні відтінки піднесеного урочистого стилю — від грізності до щирого захоплення — видобуває поет із старослов'янського слова:

...Все уованіє мое
На тебе, мій пресвітлий раю,
На милосердіє твоє,
Все уованіє мое
На тебе, мати, возлагаю.
Святая сило всіх святих,
Пренепорочная, благая!..
Воззри, пречистая, на їх... («Марія») [3].

Відправним пунктом для використання церковнослов'янської лексики у творчій спадщині Т.Шевченка стали «Давидові псалми». Тут у звичну літературну мову органічно вплітаються старослов'янізми: древо, восхвалити яко в притчу, ізбави, беззаконіє. Доцільно також зауважити, що деякі лексеми церковнослов'янського походження, стали крилатими фразами: «...Німім отверзуться уста...», «...Возвеличу малих отих рабів німіх...», «...І возвеличимо на диво і розум наш і наш язик...».

Минуло дві сотні років, а Шевченко і досі живе серед нас, викриваючи болючу «...правду мсту...», закликаючи боротись, вселяючи пророчими словами віру у безхмарне майбутнє. Він був, є і залишиться наймогутнішим, найвідвертїшим, найсправедливішим, найбагатограннішим, найталановитішим, найяскравішим із всіх, що були, є і будуть. А розширення експресивно-виражальних можливостей української літературної мови за рахунок старослов'янїзмів і є цьому яскраве підтвердження.

Література

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%27%D1%8F%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC>.
2. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=741>.
3. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=749>.
4. <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev142.htm>.
5. <http://taras-shevchenko.in.ua/virshi/molytva.html>.
6. [http://www.visnyk-filolog.uzhnu.edu.ua/uploads/articles/2014/787_staro\(tserkovno\)slovyanIzmi_yak_dzherela_movi_tvorIv.pdf](http://www.visnyk-filolog.uzhnu.edu.ua/uploads/articles/2014/787_staro(tserkovno)slovyanIzmi_yak_dzherela_movi_tvorIv.pdf).

ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА У ТВОРАХ ДМИТРА ПАВЛИЧКА

Яцик Н.

Херсонський державний університет

Кафедра української мови

TMandych@ksu.ks.ua

Науковий керівник – *Тихоша В. І.*, к. п. н., доцент, доцент кафедри української мови Херсонського державного університету

Для вияву найтонших людських почуттів, емотивних оцінок та їхнього вербального вираження українська мова має винятково багату систему словотворчих засобів.

У дериватології оцінка асоціюється з афіксами, що мають оцінне значення. Категорію оцінки на словотвірному рівні вивчали такі мовознавці, як І. Ковалик, К. Городенська, О. Шевчук, О. Ситенко, В. Олексенко та ін.

Для української мови вживання демінутивних суфіксів є досить показовим явищем, що зумовлюється не тільки лінгвістичними особливостями мови, а й особливостями національно-психологічного складу її носіїв.

В активному фонді поетичного словника Д. Павличка значне місце займає емоційно-експресивна лексика.

Своєрідною ознакою поезій Д. Павличка, яка надає їм неповторності, витонченості, експресивності, є використання митцем складних слів і власних словотворів. Його слова-неологізми афористичні: *дивоглядь, злочинно-гречний, ластівочність, мудроокий, славолюбець, солодковластя* [1].

У поетичному словнику Д. Павличка виділяємо велику кількість «оказіональних» іменників. Зокрема такі семантичні групи:

– назви осіб за родом діяльності: *летун, підхлібник* («*підхлібники модерному поету*»)[2, с.101];

– іменники – назви осіб чи предметів із суфіксами суб'єктивної оцінки: *пестливості, здрибнілості – діденя* [2, с. 112];

– назви зі значенням жіночності: *жайворониця* («*жайвір співає для жайворониці*») [2, с. 192];

– абстрактні назви: *далечизна* («*блакитні далечизни*»), *запахучість, падлюцтво, пожаління* («*Тоді себе клянеш без пожаління*») [2, с. 282];

– назви предметів: *посвітач* («*Та хустина... У темноті – знамено й посвітач*» [2, с. 76];

– збірні іменники: *птахва, жраття, крилля, вороннота, панва* та ін. [2, с. 287], при творенні яких письменник застосовує суфікси зі значенням збірності: -ств(о), -в(а), -j(а).

Отже, мова поезій Дмитра Павличка багата на неологізми з суфіксами, за допомогою яких автор передає найтонші відтінки почуттів, переживань, ставлення до зображуваного, оцінку.

Література

1. Павличко Д. В. *Вибрані твори: у 2 т. (Бібліотека Української Літературної Енциклопедії: вершини письменства) / Редкол.: Зяблюк М. П. та ін. К.: Вид-во «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2008, Т. 1: Вірші. Поєми. 608 с.*

2. Павличко Д. В. *Правда кличе: Поезії. К.: Веселка, 1995. 318 с.*

ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГАЛИЦЬКИЙ ГОВІР ЯК ВАГОМИЙ ЕЛЕМЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Левкович М.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
Levkovych2001@gmail.com

Науковий керівник – *Микитюк О. Р.*, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Ольга Фреймут – українська журналістка та телеведуча, яка написала книжку «Мандрівник Західною Україною», у якій уживає багато діалектної лексики та вміло поєднує її з уживанням літературної мови.

Мета роботи: проаналізувати використання галицького діалекту у книжці Ольги Фреймут «Де їсть і з ким спить Фреймут».

Для опису одягу авторка використовує такі слова: *мешти, сукенка, рейтузи, портки, торба, пацьорки, майтки, фальбани* 'збірки на жіночій спідниці', *капор* 'головний убір'; вислів «*лахи попід пахи*» 'зібрати всі свої речі', *лашки* 'маленький одяг', вислів «*до кольору, до вибору*». Наприклад: «Колготи так любила, що перед виходом в садочок просила їх прасувати. Їх у мене було «*до вибору, до кольору...*»; «*...вікна, зашторені чимось бузковим у фальбани*»; «Мама надягала на мою світлу голову аноровий *капор* кольору червоного борщу»; «*Ті лашки, які мама купила на базарі...*».

Досить різноманітно описані люди, які опинялись у центрі подій: *вуйко, цьоці, колежанки, дружбани, прабабуня, хлопуні, газдині, кобіти, вар`ятка, замурзанка* 'нехлюя', *варилиха* 'кухарка; та, що варить їсти'. Наприклад: «весілля було зіпсоване, як пляцок *варилихи*, залишений на сонці»; «*Замурзанка-кухня* в цьому селі мало кого бентежить».

Щодо їжі та закладів харчування застосовуються такі діалектизми, як: *драглі, жуйки, пляцки, зупа, колиба, кавалок, страви на живому вогні, гоститися, корчма, налисники, плястанка* 'пластмасова склян-

ка', *пательня* 'сковорідка', *ляпанка* 'зроблене як-небудь'. Наприклад: «...,смажені на *пательні*,...»; «... суп, що на вигляд – мутна *ляпанка*».

Те, що стосується побуту, мальовничо описують слова: *веранда*, *кітка*, *ровер*, *креденс*, *п'єц*, *коцики*, *закапелок* 'куточок'; *закамарки* 'закутки', *бамбетлі* 'ліжко', *пивниця* 'підвал'. Наприклад: «Я натрапила на цікавий *закапелок*...»; «Її «*бамбетлі*» коштовніші за діамантові персні»; «...за варенням треба було бігти до *пивниці*».

Крім іменників, авторка вживає багато діялектних прикметників, серед яких: *гонорове*, *чоколядовий*, *нинішній*, *файний*, *люксусовий*, *ступцьований*, *завурдалачений* 'кошлатий', *мацьонький* 'малесенький', *джинджуровий* 'жовтий колір'. Наприклад: «...завурдалачений килим...»; «Маленький асортимент десертів, *мацьоньке* приміщення»; «...*джинджуровий*, як квітка».

Дуже чітко передають галицьку говірку ще й такі діялектизми: *дрипала* 'бігла', *тарабанив* 'сильно стукав', *шмаркаються*, *никав* 'ховав', *мацала* 'торкалась', *злющуся* 'злюсь', *надибати* 'знайти', *ади* 'вигук', *дефіляда*, *сельохуватість*, *не вистарчає* 'не вистачає', *привиджувалось* 'здавалось', *чіча* 'квітка', *калабані* 'калюжі', *ремигала* 'жувала', *встидався* 'соромився', *гоцанка* 'танці', *забацала* 'зробила', *пуджуся* 'лякаюся'. Наприклад: «...туфлі в *калабані*...»; «*Встидався* тато: тер праве око...».

Отже, діялектна лексика у творі Ольги Фреймут дуже різноманітна і багата. Вона (лексика) підкреслює красу нашої мови і складає собою надзвичайно важливий елемент самобутності нашої нації.

Література

1. Ольга Фреймут «*Де їсть і з ким спить Фреймут*» («Мандрівник Західною Україною»).
2. Словник української мови: в 11 т. / редкол. І. Білодід та ін. Київ: Наукова думка, 1970-1980.
3. Словник галицьких діалектів. URL: http://m.aratta-ukraine.com/text_ua.php?id=2291 (дата звернення 2.03.2019).

РОЛЬ ДІАЛЕКТИЗМІВ У ТВОРЧОСТІ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ

Мазурик О.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної лінгвістики

olyaolyamazmaz@gmail.com

Науковий керівник – **Ментинська І. Б.**, старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

На думку багатьох науковців [1; 2], діалектизми є яскравими виразниками етнонаціональної картини світу. П. Гриценко зазначає, що «діалектні тексти репрезентують реальне буття мови» [1, с. 15]. Таке буття найкраще можна простежити у творчості українських письменників.

Метою дослідження є проаналізувати роль діалектизмів у творчості Мирослава Дочинця на прикладі роману «Вічник», оскільки саме лексичні діалектизми щонайповніше відображають самотні риси авторського мовлення, а також подають важливі відомості про культуру, вірування, обряди тощо закарпатців.

Опрацювавши роман «Вічник», ми виявили, такі лексико-семантичні групи:

- незвичайні назви одягу та його елементів, такі як: *боканчі – черевик; гаті, ногавиці – штани; жєб – кишеня; сукман – сукня; ташка – сумка; уйош – піджак;*
- назви рослин та тварин: *бриндак – жук; воробок – горобець; гістиня – їстівний каштан; грозно – виноград; джеряпин – ялівець (кущ ялівицю); драчина – бур'ян; крумплина – картопля; мацур – кіт; мідянки – нарциси; сомар – осел; яперка – шовковиця;*
- назви людей, їх професій та посад, а саме: *бирів, нотар – голова села; гайник, фоштер – лісник; караник – жертва; копилиць – позашлюбний син; кочиш – візник; няньо – тато.*
- різноманітних дій: *верти – кидати; гугніти – наспівувати; гучати – звучати; газдувати – господарювати; заскомкати – залоскотати; збайлувати – скуштувати; звідувати – запитувати; чигати – чекати;*
- просторові назви: *кадуб (джерело, криниця), мочило (водойма), путик (стежка).*

Як бачимо, лексичні діалектизми є досить-таки колоритними виразниками особливостей творчості Мирослава Дочинця. Саме

вони є найчисленнішою лексико-семантичною групою, що стилістично увиразнює літературний текст. Лексичні діалектизми передають особливості фізичного буття, матеріального та духовного життя мешканців рідної авторові місцевості. Майстерно вжиті лексичні діалектизми захоплюють читачів, надають тексту особливе емоційне забарвлення, зацікавлюють та розвивають вміння естетично насолоджуватися текстом.

Також спостерігаємо фонетичні діалектизми в романі «Вічник»: *вандрувати – мандрувати, воробок – горобець, ровінь – рівнина, долина; цигаретлик – сигарета*. Виявлено приклад морфологічного діалектизма: *факля – факел*. Натрапляємо на непоодинокі приклади етнографізмів, що створюють неповторний колорит Закарпаття та максимально наближують читача до реальних подій: *матура – екзамену; мелайний токан – страва з кукурудзяної крупи; плай – стежка в горах*; та словотвірні діалектизми: *дітвацтво – діти, легінство – юнацтво, паніка – пані, жінчовка – жінка*.

Отже, роман «Вічник» Мирослава Дочинця несе глибоку духовність, а використані діалектизми є неабияким джерелом збагачення лексичної системи літературної мови, а також відтворенням самобутньої мовно-художньої моделі авторського сприйняття дійсності.

Література

1. Павлюк М., Робчак І. *Українські говори Румунії / Інститут українознавства НАНУ, 2003. С. 15.*

2. Микитюк О. *Діалектизми як засіб увиразнення текстів Мирослава Дочинця. Лінгвостилістичні студії. 2015. Вип. 2. С. 85-90.*

ДІАЛЕКТИЗМИ У РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»

Макар О.

Навчальний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної лінгвістики

oleksandra.201153@gmail.com

Науковий керівник – **Ментинська І. Б.**, старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Використання в художній літературі регіональних діалектизмів, тобто уживання слів притаманних певній території, є досить-таки

популярною формою відтворення місцевого колориту того чи того регіону. Володимир Лис у романі «Століття Якова» вдало використав чимало волинсько-поліських діалектизмів не тільки в діалогах героїв, але й в авторському мовленні.

Мета статті – з'ясувати стилістичне навантаження діалектизмів у романі Володимира Лиса «Століття Якова».

У класичній і сучасній українській літературі є чимало письменників, у творах яких виразно відображено діалектне мовне обличчя краю. Зокрема, Володимир Лис – волинянин – зображав не абстрактне сільське, а локалізоване, на теренах його батьківщини життя, знавцем і учасником, якого він є.

Діалектні слова в художній мові досить часто вживають зі чітким стилістичним навантаженням, коли автор має на меті відтворити місцевий колорит, типізувати характери представників різних суспільних верств, дати мовну характеристику персонажам тощо. Уживання діалектної лексики в мові художнього твору зумовлене:

1) відтворенням тих реалій, що пов'язані з певною територією, яку описує автор;

2) відтворенням особливостей усного мовлення;

3) уведенням нелітературного слова з прозорою внутрішньою формою, яка сприяє словесно-художньому зображенню.

Отож, у художніх текстах діалектним словам відводять не тільки стилістичну, але й власне номінативну роль, зокрема в тих випадках, коли вони є єдиним можливим засобом позначення відповідних реалій, створення етнокультурного тла оповіді.

Відображаючи усно-розмовне мовлення, Володимир Лис найчастіше зі стилістичною метою вживає фонетичні та лексичні діалектизми.

Серед фонетичних діалектів наявні такі як:

– *іден, ме (ми), свеї (своєї), єї (її), мею, твею, цеїх, тибє, їдне, так-єго, такої;*

– *вчорась, ниньки, сьогодні;*

– *вєйти, влюбетися, пушов, сєдьте, гувурєти, благословляємо, узєти, всілисе, пригостєти, ни знає, топитися;*

– *шмидкий, здоровля, кумедія, шкандаль, щісця, сило, вісілле, ко-мандєром;*

– *аш, тилько, зновика, нима, ,ничого, килько, зувсім, гарячий.*

Проаналізувавши текст, стає очевидно, що фонетичні діалектизми автор використовує з метою мовної характеристики персонажів – представників сільського населення Волині. Діалектизми

правдиво передають особливості усно-розмовного мовлення персонажів. Фонетичну специфіку волинських говірок, яку відтворив автор, прослідковуємо майже в усіх репліках персонажів.

Напр. : «– Я того... Їден свій спосіб попробую...».

Серед лексичних діалектизмів у романі Володимира Лиса найбільш частотними є іменники та дієслова: *фершалка*, *на деньці конверта*, *бакун*, *бурцегарня*, *бульба*, *старий шкарбун*, *порочче*, *махорка*, *цурпалок*, *майтечки*, *політок* (підліток), *крипа* (човен), *к'яти* (квіти), *вар'ятський здебурок* (учинок), *холера ясна*, *заказано* (заборонено), *лопає* (ість), *втарагнути*, *здіватися*, *щитай*, *мувите*.

Напр. : «– Геть дівчисько, – подумав Яків. – Політок підраний».

Отже, у романі Володимира Лиса доречно використані діалектизми є потужним засобом експресії, вдалим відтворенням місцевого колориту, а також яскравим творенням художніх образів, опису життя і побуту українців на Волині.

ДІАЛЕКТИЗМИ У РОМАНІ ПЕТРА КРАЛЮКА «СИЛЬНІ ТА ОДИНОКІ»

Мокляк Я.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної лінгвістики

Moklyakyarinka84@gmail.com

Науковий керівник – **Микитюк О. Р.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Метою моєї роботи є дослідження діалектизмів на прикладі твору Петра Кралюка «Сильні та одинокі».

Сьогодні діалектизми, на жаль, не є поширеними, проте в художніх творах вони використовуються з метою надання мовної характеристики персонажів, для відтворення колориту певної місцевості та для увиразнення мовлення.

Мова твору Петра Кралюка «Сильні та одинокі» належить до південно-західного наріччя. Діалектизми роману можна поділити на такі групи: лексичні, словотвірні, морфологічні.

Серед діалектизмів, використаних у романі «Сильні та одинокі», найбільш частотними є лексичні діалектизми. Зокрема такі: «*дітвак*», «*малюха*», «*кордупель*», «*хлоп*», «*пін*», «*лахи*», «*батяр*», «*мешти*», «*льох*», «*кобіта*», «*газда*», «*пляц*», «*вислід*», «*спацерувати*», «*коц*»,

«кріс», «ненза», «гонор», «кримінал» (в значенні «тюрма»), «вождь» (авторитет, лідер), «ліпше» (краще), «себто».

У творі автор використовує їх так: «Він, наче якийсь *батяр*-гульвіса, співав на вулиці, порушуючи спокій громадський» [1, с. 35]; «Наступного дня, коли Степан сидів у *криміналі*, стався атентат, до якого він ретельно готував людей» [1, с. 51].

Більшість діалектизмів роману належать до галицького говору. Упродовж років землі Західної України були під владою спершу, Австро-Угорщини, а пізніше Польщі, що, безумовно, позначилося на мові місцевості.

Також поміж лексичних діалектизмів наявні дієслова, що є синонімами часто з виразним експресивним забарвленням. Наприклад: «*спацерувати*», «*зафундувати*», «*балакати*», «*видіти*»: «Незручно ходити в злиденному одязі львівськими вулицями, де *спацерує* пишне панство» [1, с. 45].

Цікавим є лексичний діалектизм «*хрунь*», який не лише означає лайливе «*свиня*, *груба*, *підла людина*», але також у Галичині так називали виборців, які продавали свої голоси. Ось як це подається у тексті: «... Знаєте, провадив він своє далі, той Бережницький був *хрунем*». І захрунькав по-свинячому. Бо ж *хрунь* – то свинтус: йому аби наїстися й вилежатися. І так же в ситості, допоки не заколють» [1, с. 37].

Серед словотвірних діалектизмів можна виокремити: «*білоглова*», «*хворування*», «*родителька*», «*горівка*», «*содіяти*», «*одчайдухи*», «*черлений*», «*ниньки*».

Серед морфологічних діалектизмів найпоширенішими є такі, що відрізняються від нормативних для літературної мови віднесеністю до інших граматичних підкласів, парадигм: «*хотять*», «*баче*», «*сеї*», «*сього*». Зрідка у творі можна побачити застарілі форми займенників при дієсловах, наприклад «*най ся ховає*».

Отже, в романі Петра Кралюка «Сильні та одинокі» діалектизми вживаються з певною стилістичною метою, вони відіграють велику роль в характеристиці персонажів, допомагають передати атмосферу певної території в різний історичний період. Діалектизми, водночас, виконують пізнавальну функцію, адже знайомлять читача з предметами побуту, господарювання, виробничої діяльності, звичаїв.

Література

1. Кралюк П. М. *Сильні та одинокі*. Київ: Ярославів Вал, 2011. 280 с.

ДІЯЛЕКТИЗМИ У ТВОРАХ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ

Несторишена А.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної лінгвістики

alex.nestoryshena@gmail.com

Науковий керівник – *Микитюк О. Р.*, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Твори Мирослава Дочинця відображають самобутні риси діалектного мовлення, культуру закарпатців, розкривають сутність персонажів та емоційно насичують текст. Метою мого дослідження є проаналізувати особливості діалектизмів у творах М. Дочинця.

Діалектна лексика відтворює специфічні риси, що відмінні для кожного регіону. М. Дочинець у творі «Криничар» вправно використовує діалектизми для відображення культури Закарпаття, для опису та відтворення різних елементів життя та побуту регіону, а саме:

– соціальний статус людини: *діяріюш «діяч», торбачка «жебрачка», коминяр «сажотрус», мадяри «угорці», газда «господар», отець «батько», збіща «нехрещена дитина», сокачка «кухарка»;*

– предметів побуту: *ланц «ланицюг», пугар «келих», коробиця «коробка, упакунок», солможак «матрац із соломи», кошарка «кошик», каріка «кільце, яке вставляють у рило поросяти, щоб не могло рити», бавка «іграшка», штемпелик «чарка», гужовка «мотузка», постіль «ліжко»;*

– їжі: *драглі «холодець», паленка «горілка», лакомина «ласоці», кусник «шматок хліба», йонатанка «яблука першого сорту», солонина «сало», дараб «шматок», крумпля «картопля», оципок «шматок хліба»;*

– одягу: *лайбик «жилет», сердак «верхній теплий сукняний одяг», бронзулетка «браслет», бинда «стрічка», чінговик «дзвіночок»;*

– тварин: *курятко «курча», мачато «кошеня», мацур «кіт», потя «пташеня», бриндак «жук», червак «черв'як»;*

– частин тіла: *лаба «лапа, нога», попереk «спина», кліпки «вії»;*

– інших назв: *хижка «хата», хосен «користь, зиск», хаща «ліс», ціркус «цирк», завгура «забава», дуфорт «прохід між двома будинками», звізди «зірки», шинквас «прилавок», путик «стежка», рези «відсотки», табла «табличка»;*

– різноманітних дій: *тьмавіти* «темніти», *гойкати* «кричати, казати», *чинити* «робити», *видіти* «бачити», *столуватися* «харчуватися», *стрітити* «зустріти», *переповіш* «перекажи», *фіглярити* «показувати фокуси, виступати», *таланнути* долі «кинути вниз», *вергати* «кидати, жбурляти», *плавле* «плаває», *любитися* «подобатися», *шпацирувати* «прогулюватися», *зазвідати* «запитати»;

– різних вигуків та інших частин мови: *нараз* «зразу», *койись* «тоді, коли...», *ачей* «можливо», *нич* «нічого», *май* «мабуть», *йов* «добре», *кедь* «якщо»;

Наприклад, надзвичайного колориту твору додають діалектні дієслова: «*Торбачка Піші-Магда лизала собачий хвіст і гойкала, що то щире золото*» [1, с. 4].

Використовуючи діалектну лексику для змалювання предметів та людей, автор ніби переносить нас в місце подій, дає змогу краще відчувати закарпатську атмосферу: «*Я добре пам'ятаю оту його наплічну тайстру, бо вуйко Митро часто брав мене з собою на Боржаву, в якій паркими ночами кидалися грубі, як телята, соми*» [1, с. 5]; «*Вдома циганчатам буде бавка*» [1, с. 19]; «*За них давали муку, шкварки, молоко, солонину і всяку городину*» [1, с. 58].

Самобутності та емоційного насичення додають вигуки та зменшувально-пестливі слова: «*Йой, яка солоденька йонатаночка! Як співанка моєї мамки*» [1, с. 39]; «*Овва, ба що я такого не видів?*» [1, с. 161].

Отже, діалектизми не лише характеризують відтворювані події, предмети побуту, особливості довкілля, персонажів, а також є засобами увиразнення твору. Саме завдяки використанню діалектизмів Мирославу Дочинцю вдалося перенести читача у карпатське село, вповні відчувати особливості цього регіону, неповторність та самобутність Закарпаття.

Література

1. Дочинець М. Криничар. Діаріюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії. Мукачєво : Карпатська вежа, 2013. 332 с.

2. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І. Білодід та ін. Київ : Наукова думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення 25.03.2019).

ТРАДИЦІЇ ГАЛИЦЬКОЇ ГОВІРКИ В ПІВНІЧНІЙ АМЕРИЦІ

Процюк Т., Сиротинський Ю.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Кафедра інформаційних систем та мереж

tantordragon@gmail.com; hefestsbunker@gmail.com

Науковий керівник – **Василишин І. П.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Одним із пунктів, який зацікавлює туристів у Галичині та, зокрема, у Львові, є місцева говірка. Автентичні вивіски на площі Ринок запрошують до закладів поласувати *леґумінами*, діти гасають на *роверах*, а закохані парочки ходять на *шпацер*. Однак легендарна галицька говірка майже зникла з повсякденного вжитку в Україні, закріпившись, проте, в мові «представників третьої хвилі еміграції 1940-х-1950-х рр.» [2].

З історичних причин, у Галичині українська мова набула свого особливого колориту. Насамперед, це пов'язано з тим, що Галичина ніколи не перебувала в складі Російської імперії, а отже, і мова не зазнала такого утиску, який спіткав її в інших регіонах України. Крім того, особливий вплив на розвиток галицької говірки мало те, що галичани часто контактували з австрійцями та поляками. Проте через русифікацію регіонів України радянською владою, галицька говірка вийшла з ужитку на теренах України. Натомість, вона чудово себе почуває в Північній Америці. Цьому сприяло декілька факторів: одним із найважливіших є те, що українська мова не піддавалася там русифікації та утиску, завдяки чому носії могли вільно спілкуватися рідною мовою, а по-друге, мова завжди з часом видозмінюється, проте в діаспорі вона не так швидко розвивається, що сприяє збереженню оригінального звучання говірки. Крім того, багато мігрантів з України походили саме із західних регіонів, тому навіть якщо і були деякі вихідці, наприклад, з Центральної України, то вони як-не-як переймали галицький стиль мовлення – «галицький балак» [1].

Особливості збереженої в Північній Америці автентичної галицької говірки видно в порівняльному аналізі фонетичних, акцентуаційних, морфологічних, лексичних, стилістичних та інших норм.

1. Для діаспори є характерним наголос на першому складі, тоді як в українській літературній мові прийнято наголошувати передостанній або останній склад: *була* – *була́*; *пишу* – *пишу́*; *роблю* – *роблю́*; *кажу* – *кажу́*; *читання* – *чита́ння*; *подушка* – *поду́шка*; *Олег* – *Оле́г*.

2. Додаткове «й». Слова *дванадцять*, *тринадцять*, і т. д. вимовляють із додаванням звуку «й». Таким чином це звучить, як *дванайцять*, *тринайцять*. Сьогодні такі форми можна почути тільки від людей старшого покоління у Західній Україні.

3. Губний звук [в]. Ще одна особливість галицької говірки – уживання голосного нескладотворчого [ў] замість [в]. Наприклад, *правда* – [*праўда*]; *кров* – [*кроў*]; *сів* – [*с'іў*].

4. Звук [в] уживається також замість звуку [л]. Наприклад, слово *казала* звучить у діаспорі, як [*сказáва*]; *зробила* – [*зробíва*].

5. У діаспорі звуки «с'» та «ц'» вимовляються трохи інакше, ніж в Україні. Так, *с'* звучить більше, як *ш'*. Наприклад, *Ковальська* замість *Ковальська*; *львівський* замість *львівський*, *всі* замість *всі*; *ц'* звучить ближче до *ч'*. Наприклад, *танчі* або *бабча* замість *танці* і *бабця*. Це ще досі частково збереглося серед старшого покоління в галицьких селах.

6. Іноземці, а також деякі діаспорці, мають проблеми з вимовою звуку «г», оскільки він відмінний від англійського «h». Можливо, річ у тому, що цей звук колись вимовлявся по-іншому в Галичині, або це просто вплив англійської мови. Оскільки літера «г» була заборонена в радянські часи, зараз вона дуже рідко вживається в Україні. Однак поволі вона починає повертатися в деяких словах. У діаспорі ця літера існувала завжди, тому і звук вживається частіше. Наприклад, у таких словах, як *гітара*, *газета*, *балаган*, *оригінально*, де в українській мові вживають звук «г».

7. Також більш поширеною в діаспорі є літера «ф». Існує версія, що такого поширення ця літера набула через вплив польської та німецької мов: ф-п: *фляшка* – *пляшка* (нім. *die Flasche*), *картофля* – *картопля*, *Стефан* – *Степан*; ф-кв: *фасоля* – *квасоля* (від грец. *φάσηλος*, яке перейшло в латин. *phaseolus*); ф-хв: *фіртка* – *хвіртка*, *филина* – *хвилина*, *фіст* – *хвіст*, *фаліти* – *хвалити*, *фороба* – *хвороба*; ф-х: *шүфляда* – *шүхляда* (з австр., нім. *Schubfach* або *Schublade*), *футро* – *хутро*.

8. Ще одна відмінність, яку можна почути в діаспорі – уживання «и» замість «і» в деяких закінченнях. Наприклад, у давальному відмінку чоловічого роду (*-ови* / *-ові*): *братови* – *братові*, *синови* –

синові, Данилови – Данилові; а також у закінченнях родового відмінка іменників жіночого роду (-ости / -ості, -и / -і): мудрости – мудрості, радості – радості, любови – любові, крові – крові.

9. Форму зворотних займенників сьогодні найчастіше можна почути в Україні в запитанні: «Як ся маєш?», а, особливо, у різдвяному вітанні: «Христос ся рождає», хоча в українській літературній мові більш уживаний інший варіант вітання – «Христос народився». Зворотні займенники в українській мові перейшли у форму суфікса «-ся» або «-сь». Є також зворотний займенник «себе», який стоїть перед дієсловом. Три варіанти (лише два останні поширені в Україні): Як ся почуваш? Як себе почуваш? Як почувашся?

10. Приклади з лексики галицької говірки та сучасної української мови [3; 4]: андрути – вафлі, апáрат – фотоапарат, батяр – хуліган, брама – ворота, бурак – буряк, важне – важливо, вінда – ліфт, вуйко – дядько, вчѐра – вчора, горячий – гарячий, емеритура – пенсія, желіско – праска, жовнір – солдат, здоровля – здоров'я, калабаня – калюжа, канапа – диван, капці – тапочки, кілько – скільки, кнайпа – паб, ковнір – комір, морва – шовковиця, обцаси – каблуки, однострій – форма, пігулка – таблетка, сидження – сидіння, тета – тітка, філіжанка – горнятко.

Література

1. Гевко В. Галицький балак як латина – мова людей, котрих вже не є. URL: <http://lviv1256.com/lists/halyts-kyu-balak-iak-latyna-mova-liudey-kotrykh-vzhe-ne-ie/> (дата звернення 25.03.2019).

2. Ковальська А. Зникнення галицького акценту і як він зберігається в діаспорі. URL: <https://forgottengalicia.com/znyknennia-halytskooho-aktsentu/> (дата звернення 25.03.2019).

3. Назарук Ю., Борковський А. Гвара. Автентична Львівська Абетка. – «Лілея-НВ». URL: <https://issuu.com/grycja/docs/gvara> (дата звернення 27.03.2019).

4. Словник: Діяспорська мова. URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1mTZ6S7x25KfU QuPSa5iz82IWMF4dNbjQn4MsQQ_n7u8/edit#gid=0 (дата звернення 28.03.2019).

ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА – ПРЕДСТАВНИЦЯ БУКОВИНСЬКОГО ДІАЛЕКТНОГО МОВЛЕННЯ

Семчишин Я.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної лінгвістики

yana.semchyshyn@gmail.com

Науковий керівник – *Микитюк О. Р.*, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Мета роботи: проаналізувати особливості функціонування діалектної лексики у творчості буковинської письменниці Ольги Кобилянської.

В оповіданнях «Аристократка», «Valse Mélancolique», «Покора», «Impromtu phantasie», «Час», «Рожі», «Поети» Ольга Кобилянська використовує буковинський діалект, який надає творам особливого мовного колориту. Різні типи лексичних діалектизмів, охоплюють переважно сфери життя, пов'язані з побутом.

Неймовірно цікаво письменниця подає назви предметів домашнього побуту: *білля* «білизна»; *фотель* «крісло»; *покій* «кімната»; *дзбан* «глекоподібний глиняний, дерев'яний або металевий посуд для води, молока, квасу і т. ін.»; *фаталашки* «забавки, дрібнички». Назву страви *холодець* вона подає дуже промовистим словом *студень*: «Оглядала кімнати, роздумувала щось і спитала, чи мешкання тепле, бо вона має *фортеп'ян*, і грає, і не зносить *студені*» [2, с. 2].

Особливо захопливо у тексті змальовано життя буковинської інтелігенції: *елеганція* «елегантність»; *фризура* «зачіска»; *штука* «мистецтво»; *укінчена* «яка має належну підготовку, вміння, з належною освітою»; *вакації* «канікули»; *виклад* «лекція»; *матура* «іспит»; *консеквентна* «послідовна»; *конверзація* «розмова»; *ціха* «характерна риса, ознака». Наприклад: «Була вже майже *укінченою* артисткою і працювала саме над одним образом, який хотіла продати і поїхати до Італії, щоб побачити тамошню *штуку* та найти й собі дорогу до неї» [2, с. 1]; «Спадисті рамена надавали їй *ціху* якоїсь панськості, певності» [2, с. 2].

Читаючи слова, що позначають опис природи ми відчуваємо дух справжнього буковинського краю: *борби* «горби, шляхи»; *сумрак* «сутінок, присмерк»; *боз* «бузок»; *корчі* «кущі»; *чічка* «квітка». Також у тексті наявні й інші іменники: *вуйко* «дядько по матері, брат

матері»; *газдия* «господиня»; *властитель* «власник»; *лижви* «лижі»; *вандрівака* «мандрівка»; *орудка* «справа»; *надгорода* «нагорода»; *хосен* «користь»; *вахляр* «віяло».

Особливого колориту надають дієслова: *їдж* «їж»; *лучитися* «єднатися»; *шлюбувати* «давати обітницю, присягати»; *пігнати* «погнати, побігти»; *гарувати* «важко працювати»; *кптити* «кепкувати»; *здибати* «зустрічати кого-небудь, ідучи або прийшовши кудись»; *видіти* «бачити»; *хибувати* «боліти, не вистачати, бракувати»; *приймати* «приймати»; *числити* «рахувати, підраховувати кого-, що-небудь; лічити».

Дуже цікавим є вживання прийменників і прислівників: *межи* «між»; *заєдно* «заодно»; *навсігди*; *доперва* «тільки що, щойно»; *небавом* «незабаром, скоро»; *живо*; *предше* «раніше»; *борзо* «прудко, швидко, моторно»; *заки* «поки»; *вдвійку* «вдвох».

Впадає у вічі, що Ольга Кобилянська вводить прикметники для посилення емоційного забарвлення тексту: *последній*; *дитинячий*; *заводовий* «фаховий»; *таможня* «тамтешня»; *лайдак*; *дрантива* «погана, негідна».

Неймовірно красиво звучать речення з частками: *прецінь* «адже»; *туй-туй* «от-от».

Отже, різноманітні діалектизми підкреслюють розмаїття буковинської говірки, що дозволяє відчуті справжній колорит тодішнього часу. Вони є важливими елементами оригінального й самобутнього ідіостилю Ольги Кобилянської.

Література

1. Кобилянська О. «*Valse melancolique*». URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2457> (дата звернення 25.03.2019).
2. Кобилянська О. Аристократка. Київ: Основи, 2001. 699 с.
3. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. Білодід та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення 25.03.2019).

ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА У РОМАНІ «СТОЛІТТЯ ЯКОВА» ВОЛОДИМИРА ЛИСА

Соболта Х., Стецьків Л.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Кафедра прикладної лінгвістики

chrisobolta@gmail.com, liliastetskiv@ukr.net

Науковий керівник – *Литвин О. Г.*, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Діалект – це різновид національної мови, якому властива відносна структурна близькість і який є засобом спілкування людей, об'єднаних спільністю території, а також елементів матеріальної і духовної культури, культурних традицій, самосвідомості. Слова, що належать до певного говору є діалектизмами. Вони поділяються на лексичні, етнографічні й семантичні [2, с. 109]. Сучасну українську діалектну мову складають три наріччя: північне (або поліське), південно-західне і південно-східне. Північне наріччя побутує на теренах Чернігівської, Житомирської, Рівненської, Волинської, північних частин Київської та Сумської областей.

Діалектна лексика дає змогу авторові описати найдрібніші деталі життя героїв художнього твору. Аналізуючи роман «Століття Якова» [1], зауважуємо, що невід'ємними компонентами його творчості є діалектизми. Письменник докладно відтворює волинський колорит і влучно описує побут волинян, використовуючи діалектні слова, які належать до північного наріччя [3, с. 138]. В. Лис уживає етнографічні діалектизми, що називають одяг, наприклад: «*На його подвір'я ступає стара і вже трохи згорблена жінка, зодягнута в чорну спідницю і жіночу **маринарку***» (маринарка – камізелька), «*А тоді вже сказала – нащо пані така добра, нащо, то ж вельми дорога **шальоха**...*» (шальоха – хустка). Описуючи побут волинян, письменник використовує такі слова: «*після того вдягала, проходжувалася подвір'ям і знову ховала до **куфера***» (куфер – скриня для одягу); «*То дістань там **шкалика**, налий собі настойки*» (шкалик – пляшка); «*Улюбленою ж стравною цих селян на свята була гомачка – сметана, перемішана з виробленим у **гладишках** сиром*» (гладишка – глиняний глечик).

Автор у творі також використовує багато цікавих діалектних дієслів, таких як: валандатися – вештатися – «Уб'є казав, якщо правда,

що з тобою **валандаюся**»; підчикрижувати, тобто підрізувати дуже коротко – «**Не те, щоб заріс, перед Зеленими Святами Ольга трохи підчикрижила**»; затарандорити – багато повторювати – «**Затарандорила то Ольга – мусите дожити**»; посабанити – посварити – «**Олька посабанила, побушувала**».

В. Лис передає говіркові особливості, автетичність мовлення героїв, використовуючи фонетичні діалектизми, наприклад : «**Думка про те, що вони обоє з цим дженджуристом паничем програли, али чого приходить **цея** незрозуміла думка?**». «**Він давно вже не п'є молока, бо ж одне розстройство од того, швидкий нападає, та то Ольга так вимовляє, а він каже по-їхньому, загоренськи – **шмидкий****». «**Ци ви-те здуріли, тату, **ци** Господь вам альбо дідько молоко п'яної кози подарував?**». «**Четвірка заморських коней у вагоні-товарняку й він, Яків, серед них, **тико** на двох ногах**». «**Все було, як і завше. **Тільки** люде були не такими**» [3, с. 139-140].

До особливостей говірки також належать фонетичні зміни числівників: «**Іден я остався**». «**Чи лишити це лихе потороччя – хай здихає, як не тепер, то в четвер, все **їдно** не жилець на цьому світі**».

Варто зазначити, що велика кількість лексичних і фонетичних діалектизмів у тексті не перевантажують сприймання твору. Усі вони вжиті вдало і влучно і не заважають прочитанню роману, а навпаки зацікавлюють читача.

Література

1. Лис В. С. *Століття Якова* : роман. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2010. 240 с.
2. Пономарів О. Д. *Стилістика сучасної української мови* : підр. Київ : Либідь 1992. 248 с.
3. Яворський А. Ю. *Лексика волинсько-поліської говірки в романі Володимира Лиса «Століття Якова»*. Лінгвістичні дослідження : зб. наук. пр. Харків, 2013. Вип. 36. С. 137–142.

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ТЕРМІНОЗНАВСТВА

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ХІМІЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

Ванько Р.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут хімії та хімічних технологій

Roksolianavanko@gmail.com

Науковий керівник – **Харчук Л. В.**, к. ф. н., старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Серед актуальних проблем сучасного українського мовознавства однією з основних є проблема становлення і розвитку науково-технічної мови. Стрімкий розвиток науки й техніки вимагає від науковців удосконалення національної терміносистеми та її уніфікації з міжнародною.

Як зазначає Г. Наконечна, українська хімічна термінологія сформувалася в результаті взаємодії гетерогенних екстралінгвістичних факторів та загальних тенденцій розвитку національної мови [3, с. 1]. Опис і мовознавчий аналіз вищезазначеної термінології, а також дослідження її проблем на різних етапах її розвитку репрезентовано у розвідках В. Левицького, І. Горбачевського, О. Курило, М. Вікула, А. Вовка, А. Зелізного, М. Ганіткевич, Г. Наконечної, Н. Цимбал, Д. Трефілова, Ю. Усманського та інших.

Мета нашого дослідження – систематизувати погляди науковців щодо класифікації хімічної номенклатури на сучасному етапі її розвитку, адже фахівець, який працює у галузях, пов'язаних з хімією, зобов'язаний і знати принципи побудови номенклатури, і правильно, доречно їх застосовувати. Розвиток та поширення уніфікованої, зрозумілої, грамотно перекладеної та трансформованої хімічної номенклатури є вкрай важливою та необхідною передумовою для ефективної міжнародної комунікації та уникнення непорозумінь з іноземними колегами, що й надалі залишається актуальним питанням сьогодення.

Як зазначають науковці, хімічна номенклатура – це сукупність правил назвоутворення окремих сполук та їх класів [3]. Номенклатура хімічних речовин має статус Державного стандарту України – «Елементи хімічні, речовини прості. Терміни та визначення основних понять. Умовні позначення» (ДСТУ 2439-94) (1994 р.). Сучасна но-

менклатура хімічних сполук складається з трьох частин: тривіальної (народної, історичної, специфічної для кожної мови), раціональної та систематичної (міжнародної, IUPAC).

Тривіальні, або емпіричні, назви сполук були першими, які надавали речовинам згідно з природними джерелами одержання (*яблучна, молочна, бурштинова, винна кислоти, сечовина, індиго* тощо), методами одержання (*сірчаний ефір – етер, одержаний за наявності сульфатної (сірчаної) кислоти; пірвиноградна кислота, одержана за допомогою піролізу* тощо), ім'ям першовідкривача (*реактив Грін'яра, спирт Фаворського, кетон Міхлера* тощо). Це давні, досить образні, але безсистемні назви. До них також належать такі популярні назви, як *нашатирий спирт, аміачна вода, соляна, сірчана, азотна, вугільна кислоти*. Ці терміни можна часто спостерігати у шкільних підручниках, проте зазначимо, що вони наразі не є офіційними, тож вважаємо, що натомість більш доречно і правильно використовувати такі назви: *гідроксид амонію, хлоридна, сульфатна, нітратна, карбокатна кислоти* відповідно.

Раціональна номенклатура – (від лат. Ratio – розум) базується на деяких аспектах теорії будови органічних сполук. У рамках цієї номенклатури певні класи сполук розглядають з погляду поняття про гомологічні ряди. За основу беруть назву першого члена гомологічного ряду, а всі інші члени цього ряду розглядають як відповідні похідні. Для насичених вуглеводнів давно стали звичними *метан, етан, пропан, бутан*, а також *ізобутан, ізопентан і неопентан*, які не вимагають будь-яких удосконалень. Саме ці тривіальні назви покладено в основу назв вуглеводневих замісників.

Зауважимо, що і тривіальна, і раціональна номенклатури неуніверсальні, оскільки вони не дають змоги розв'язати важливу проблему номенклатури – дати однозначну назву для будь-якої довільно вибраної сполуки. Для цього й була створена систематична номенклатура. Вона утворює найбільш правильні назви сполук. Їх час від часу коректують з метою вдосконалення. Рекомендації IUPAC 1993 року дозволяють використовувати деякі *тривіальні* назви для вуглеводнів та їхніх функціональних похідних. Це робить номенклатуру органічних сполук більш гнучкою і зрозумілою, зберігає традиції, що склалися впродовж десятків років у багатьох наукових центрах світу.

Як відомо, чинні правила систематичної номенклатури IUPAC було створено для англійської наукової літератури на базі грецьких і латинських числівників та інших частин мови [1]. Перехід до українських назв, що відповідають правилам IUPAC, полягає в трансформації англійського слова-терміна на українському мовному ґрунті.

Ще в 30-ті роки ХХ ст. українська хімічна термінологія орієнтувалась на міжнародні стандарти, створюючи на їх основі з використанням національних ресурсів української літературної мови власну термінологію [1].

Отже, на сучасному етапі розвитку української хімічної термінології спостережено використання тривіальної, раціональної та систематичної номенклатури. Стрімкий поступ хімічної галузі, євроінтеграційні процеси у її розбудові однозначно призводять до посиленого інтересу і тяжінню досліджуваної термінології до міжнародних стандартів. Це відбивається на лексико-дериваційних особливостях термінів зазначеної галузі, що викликає жваві дискусії серед фахівців щодо раціональності використання тієї чи тієї номенклатури. Вирішення цих проблем диктують необхідність узгодженості науковців у дослідженні української хімічної термінології.

Література

1. Корнілов М., Голуб О., Гордієнко О., Толмачова В., Ковтун О. Проблеми трансформації хімічних термінів. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/15345/1/24-110-114.pdf> (дата звернення: 27.03.2019 р.).
2. Ластухін Ю. О., Воронов С. А. Органічна хімія : підручник для студентів хіміко-технологічних спеціальностей вищих технічних закладів освіти. Львів: Центр Європи, 2006. 867 с.
3. Наконечна Г. В. Формування і розвиток української хімічної термінології: автореф. дис... канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 / Інститут української мови НАН України. Київ, 1994. 17 с.

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ КІБЕРНЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Мальцева Н.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних технологій, автоматики та метрології
01-10-00@ukr.net

Науковий керівник – **Харчук Л. В.**, к. ф. н., старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Сучасний період державотворення України характеризується поступовим формуванням комплексних підходів до національної

безпеки, серед яких забезпечення інформаційної безпеки посідає одне з провідних місць, що підтверджує стаття 17 Конституції України [1]. Кібернетична безпека як вагомий складник інформаційної покликана вирішувати питання, пов'язані із захистом цифрової інформації, операційних систем, комп'ютерних мереж, серверів, баз даних, державних і приватних установ від несанкціонованого втручання сторонніх осіб [2].

Спеціаліст цієї галузі розробляє охоронні системи для різних комунікаційних мереж і електронних баз даних, тестує і вдосконалює власні і сторонні розробки для уникнення ризиків витоку відомостей, що становлять державну або комерційну таємницю, конфіденційну інформацію [3]. Це зумовлює необхідність ефективної комунікації фахівців із забезпечення інформаційної безпеки всіх рівнів та безперечну важливість якісного понятійно-термінологічного апарату.

Незважаючи на пильний інтерес науковців до питань кібернетичної безпеки, максимально охопити лексику досліджуваної царини поки що не вдалося, хоча інтерес до термінної бази цієї галузі постійно зростає. Про це свідчать численні наукові дослідження мовознавців, юристів, управлінців, політологів. Так, можна виокремити розвідки І. Діордіци, О. Баранова, В. Ліпкана, Р. Лук'янука, В. Шеломенцева та ін., у яких розглянуто ключові засади кібернетичної безпеки, зокрема з позицій термінознавства.

Мета нашого дослідження полягає в комплексному лінгвістичному аналізі основних термінів сфери кібернетичної безпеки.

Джерельною базою дослідження слугували Конституція України, а також Закони України «Про інформацію», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки», лексикографічні видання тощо. Загальна кількість термінів становить 30 лексем, що найчастіше застосовують у галузі безпеки інформації. Зокрема з комплексу основних термінів кібербезпеки ми виокремили загальнонаукові та власне терміни кібернетичної безпеки, проаналізували етимологію їх походження, лексико-семантичні особливості та будову. Отже, отримані результати дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1. Переважна кількість досліджуваних термінів є запозиченою лексикою (19 з 30) (*кардшаринг, кеш-трейнінг, криптографія, шимінг* тощо). Утім, виявлено й питомі українські лексеми (11 з 30) (*таємниця, наказ, забезпечення* тощо). Це свідчить про те, що становлення і розвиток досліджуваної га-

лузі на теренах України відбувався на ґрунті вже сформованої понятійної бази.

2. Більшість термінів є вузькоспеціальними та переважно однозначними (*кібербезпека, кіберпростір, шимінг* тощо). Загальнонаукові терміни є багатозначними, оскільки обслуговують у цілому більшість галузевих терміносистем (*інформація, програма, забезпечення* тощо).

3. У досліджуваному корпусі основних термінів кібернетичної безпеки виявлено синонімію (30/30) (*конфіденційність – захищеність, автентифікація – перевірка*) та антонімію (15/30) (*витік інформації – безпека інформації*), що посилює системну організацію терміносистеми кібербезпеки.

4. За будовою найбільшою є частка однослівних термінів – 15/30 (*процес, програмування, шифрування*); 7/30 – терміни, утворені осново- та словоскладанням (*стенографія, кібербезпека, кардшаринг*); 8/30 – це багатокомпонентні терміни (*комірка пам'яті, ядро безпеки, політика безпеки*).

Дослідження засвідчило, що процес формування української терміносистеми кібернетичної безпеки триває, що пояснює і причини пильної уваги науковців до цієї підсистеми наукової мови, і потребу її подальшого опрацювання.

Література

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141.

2. Про інформацію: закон України від 2 жовтня 1992 р. №2657-XI. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. С. 650-651.

3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2163-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. №45. ст. 241.

4. Словник термінів з кібербезпеки / За заг. ред. Копана О. В., Скулиша Є. Д. К. : ВБ «Аванпост-Прим», 2012. 214 с.

ЧУЖОМОВНІ СЛОВА В УКРАЇНСЬКІЙ КОМП'ЮТЕРНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ПРОБЛЕМА ПОХОДЖЕННЯ

Морозов М.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра програмного забезпечення
mcmike@ukr.net

Науковий керівник – *Городиловська Г. П.*, к. ф. н., старший викладач
кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

На початку ХХІ століття великого значення вчені надають дослідженню української комп'ютерної термінології, яка є однією з динамічних галузей людської діяльності. Як окрема система вона стала об'єктом мовознавчих студій І. Ментинської [2], А. Ніколаєвої [3], Е. Стриги [4] та інших, які проаналізували лексико-генетичні та структурно-семантичні особливості сучасних комп'ютерних термінів. Водночас поза увагою цих науковців опинилося чимало невивчених проблем, зокрема процеси мовних взаємовпливів.

Досліджуючи цю проблему, ми використовували вітчизняні й іноземні джерела, зокрема Етимологічний словник української мови [1], Барнгардський етимологічний словник британської англійської мови [5] та Вартбурзький французький етимологічний словник у 25 томах [9], а також праці зарубіжних учених [6; 7; 8]. Було охоплено приблизно 200 слів, для аналізу яких застосовано як основний статистичний метод групування.

Метою роботи є дослідити походження деяких чужомовних слів та їхніх українських відповідників із галузі комп'ютерних наук, програмування та математики в цілому.

Незаперечним є факт, що Америка завжди була однією з провідних країн у комп'ютерній сфері, тому більшість слів перейшли в українську мову саме з американської англійської, що пов'язано зі стрімким розвитком комп'ютерних технологій у 1960-х роках у США. Стало безсумнівним і те, що з винайденням аналогових лічильних механізмів у 1927 році нові терміни було запозичено також звідти [4, с. 33–35]. До таких слів належать *ітератор*, *паттерн*, *аспект*, *конструктор* та інші [5].

Досліджуючи іншомовні запозичення, ми змогли зробити кількісну оцінку частки англійських термінів. На кожні 50 досліджених слів їх припадало 32% (рис. 1).

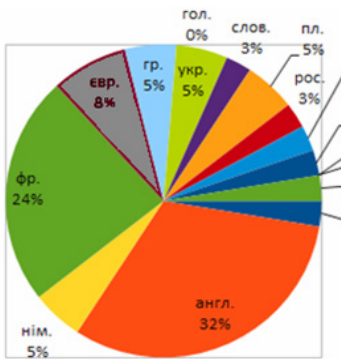

Рис. 1. Джерела досліджених запозичених слів

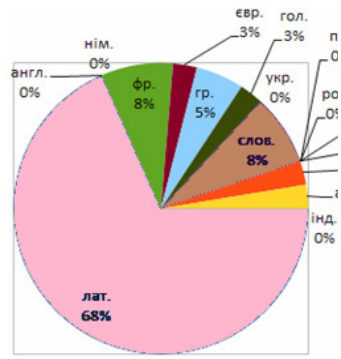

Рис. 2. Першоджерела досліджених запозичених слів

Менш очевидним є те, що багато слів, схожих за тематикою, запозичені із сучасної французької мови. Це можна пояснити наявністю у Франції геніальних математиків, інженерів та інших видатних науковців. Наприклад, Блез Паскаль у 1640 році розробив лічильний механізм, який став основою для створення багатьох нових слів, які його описували [5]. До таких лексем належать різні математичні терміни: *клас*, *прототип*, *код*, у яких частка французьких слів становить 24%.

На основі подальших наших досліджень стало відомо, що більшість наукових слів прийшли до нас з латинської мови. Знайти латинські корені нам вдалося в 68% досліджених лексичних одиницях (рис. 2). Наприклад, слово *“паттерн”* виникло в середньовічній латинській, пізніше перейшло в стару французьку XIV–XV століття, після цього потрапило в британську англійську, де в сучасному значенні вперше вжито у XVIII столітті. Проте, крім оригінальних сучасних визначень були й терміни з інших мов (5% з грецької: *поліморфізм*, *типізація*; 3% з арабської: *алгоритм*, *шифр*).

На жаль, ми натрапили на малу кількість слов'янських слів, пов'язаних з досліджуваною галуззю, а також нам вдалося відшукати декілька українських аналогів комп'ютерних термінів: *виняток* (з

давньоруської) замість *ексепшина* [1, с. 326], *помилка* (з литовської чи польської) замість *errora* [1, с. 460].

Зважаючи на зібраний матеріал, можна виділити приблизно три етапи виникнення термінів у галузі комп'ютерних наук (рис. 3):

1) XIV–XVI століття (*абстрагувати, інженер, метод, паттерн, ітератор*);

2) кінець XVIII–початок XIX століття (*поліморфізм, типізація, код, програма, шаблон*);

3) кінець XX століття (*інтерфейс, деструктор, інкапсуляція, віртуалізація, комп'ютинг*).

Ці періоди доволі чітко збігаються з етапами нових відкриттів та розвитку науки [6]. Незважаючи на це, поява нових слів, хоча і в меншій кількості, проглядається впродовж всього періоду від 1150 року до сьогодні, що показує перманентний розвиток людства і постійна жага до обміну і примноження інформації.

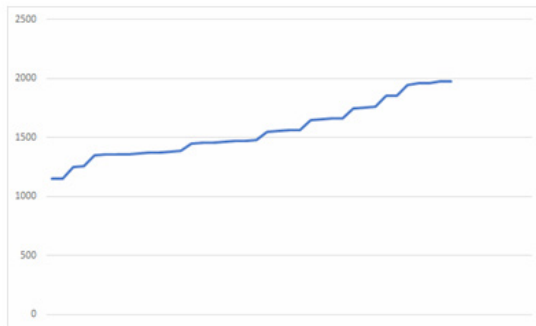

Рис. 3. Графік появи досліджених математичних та комп'ютерних термінів

Отже, в результаті етимологічних досліджень чужомовних слів з галузі комп'ютерних наук виявлено, що більшість з них запозичені з англійської та французької мов, куди своєю чергою потрапили з латинської. З іншого боку, багато українських відповідників мають старослов'янські та арабські корені. На жаль, підібрати мовний еквівалент можна не до кожного терміна, тому ми натрапили на малу кількість слов'янських слів, пов'язаних з досліджуваною сферою. У зв'язку з цим необхідні подальші фахові напрацювання в цьому аспекті та можливість створення україн-

ських комп'ютерних термінів, якими буде зручно користуватися усім носіям мови.

Література

1. *Етимологічний словник української мови: у 7 т.* / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні / за ред.: О. С. Мельничука. Київ: Наукова думка, 1982. Т. 1. 632 с.; Київ: Наукова думка, 1983. Т. 3. 552 с.

2. Ментинська І. Б. *Лексико-генетичні особливості сучасної комп'ютерної термінології*. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2014. № 791. С. 71–74.

3. Ніколаєва А. О. *Структурно-семантична характеристика термінології програмування, комп'ютерних мереж та захисту інформації: автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01*. Харків, 2002. 20 с.

4. Стрига Е. В. *Комп'ютерний сленг у сучасній англійській мові: походження та функціонування*. Записки з романо-германської філології. Вип. 1 (32). 2014. С. 186–191.

5. Barnhart, Robert K., ed., *Barnhart Dictionary of Etymology*, H. W. Wilson Co., 1988. p. 1284.

6. In Nyce, James M.; Kahn, Paul. *From Memex to Hypertext: Vannevar Bush and the mind's machine*. Boston, MA: Academic Press, 1991. p. 367.

7. Michelle A. Hoyle. *History of Computing Science: The First Mechanical Calculator*. URL: <http://lecture.eingang.org/pascaline.html> (дата звернення: 27.03.2019).

8. Sambursky, Shmuel. *Physical Thought from the Presocratics to the Quantum Physicists*. Pica Press, 1974. p. 584.

9. Wartburg, Walther, and Jean-Pierre Chambon. *Französisches Etymologisches Wörterbuch: Eine Darstellung Des Galloromanischen Sprachschatzes*. Bonn: F. Klopp, 1928.

ФРАЗЕОЛОГІЗАЦІЯ МАТЕМАТИЧНИХ ВИРАЗІВ ТА ТЕРМІНІВ

Ревенко О.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра прикладної математики

olya1030345@gmail.com

Науковий керівник – *Ментинська І. Б.*, старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Так історично склалося, що більшість математичних знань простого люду зводились до суто практичного застосування: розрахунків у ремеслах, у землемірних роботах, зведенні хат, інших споруд та мостів, економічних підрахунків та простих чисел при лічбі. Враховуючи, що саме в тому суспільстві утворювалось найбільше фразеологізмів, не дивно, що така «народна математика» теж увійшла в скарбницю крилатих висловів. Прикладами можуть слугувати фразеологізми *на всі чотири сторони, пряма лінія, ставити знак рівності, у квадраті, абсолютний нуль.*

Метою статті є описати процес переходу математичних термінів та виразів у фразеологізми.

Спостерігаємо, що ще у ХХ ст. власне математичні терміни почали проникати з наукової сфери мовлення у царину фразеологізмів. Якщо термінологічне словосполучення часто вживається за межами свого конкретного призначення, воно втрачає дефінітивні й системні характеристики. Відбувається детермінологізація, що здебільшого спричинює появу нової мовної одиниці – фразеологізму, і в цьому випадку цей процес можна кваліфікувати як *фразеологізацію*.

Термінологічні словосполучення під час процесу фразеологізації мають пройти три етапи:

- 1) проникнення термінологічного словосполучення в нетермінологічний контекст;
- 2) переосмислення терміна й оказіональне вживання його в переносному значенні;
- 3) формування сталого переносного значення цієї мовної одиниці внаслідок регулярного вживання її в загальнолітературній мові [1].

У науковій літературі [1] звернено увагу на міжсистемну транспозицію термінологічних одиниць і тим семантичним процесам, що супроводжують це явище. Зокрема, у плані змісту термінів-слів

з'являється нове спеціальне значення внаслідок вторинної номінації. Аналогічні висновки можна зробити і стосовно *фразеологізації*. Мовний аналіз засвідчує, що термін-словосполучення в художній чи публіцистичній літературі, з одного боку, здебільшого не набуває, на відміну від терміна-слова, нової термінологічної семантики, а з другого, – втрачає притаманне йому спеціальне значення. Наприклад, у реченні «*Між цими двома давно можна ставити знак рівності*», термін-словосполучення «*ставити знак рівності*» є транспонованим із математики і не втрачає свого теоретичного значення (дві частини є однакові за значенням), хоч і не розуміється буквально. У той же час, термін абсолютний нуль, ужитий в побуті, навряд чи буде сприйнятий як *нуль градусів за шкалою Кельвіна – тобто -273,15°С*. Ці висновки підтверджують терміни-словосполучення «*зводити до спільного знаменника*» та «*пряма лінія*», які у своєму фразеологічному вигляді зберігають свою суть, і визначення «*у квадрати*», яке поза науковим текстом детермінологізується, внаслідок чого відповідний фразеологізм не має нічого спільного з математичним терміном.

Отже, фразеологізацію математичних термінів можна умовно поділити на два періоди: історичний, який характеризується суто практичним значенням математики і відображенням її використання у «народній мудрості», та термінологічний, якому характерна транспозиція термінів-словосполучень та термінів-слів з наукової в інші сфери, при чому словосполучення, на відміну від окремих слів, частіше зберігають свою суть.

Література

1. Боярова Л. Г. *Фразеологізація термінологічних словосполучень*. Збірник наукових праць на пошану професора Володимира Семеновича Калашника. Х. : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2011. С. 217.

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА СТРУКТУРА ДВОКОМПОНЕНТНИХ СПОЛУЧНИКОВИХ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ У МАЛІЙ ПРОЗІ О. ГОНЧАРА

Бажан К.

Запорізький національний університет

Кафедра української мови

katerinabajane@gmail.com

Науковий керівник – **Христіанінова Р. О.**, д. ф. н., професор, в. о. завідувача кафедри української мови Запорізького національного університету

Для малої прози О. Гончара типовими є складні багатоконпонентні речення. Двокомпонентні сполучникові складносурядні речення письменник використовує порівняно рідко. Із-поміж них найуживаніші конструкції із протиставним значенням. Найчастіше письменник для поєднання предикативних частин у цих реченнях послуговується сполучником *але*: *Намагався зусиллям волі повернути собі душевну рівновагу, **але** це йому не вдалось* [2, с. 108]; *Вслухаємось у небо ще і ще, **але** там один лише вітер...* [2, с. 271]. Речень зі сполучниками *однак, одначе* трапляється зовсім мало: *Один із трактористів ступнув уперед з наміром розбудити пастушка, **однак** Штанько перепинив його, цикнувши напівпошепки...* [2, с. 82]; *Спустіє вуличка, **одначе** й серед спустілості, серед тиші місячної ночі нам ще довго бринітиме той Ольжин соковитий, якийсь ніби вишневий сміх* [2, с. 39]. За Ю. Шевельовим, сполучник *а* має виразне протиставне значення, коли поруч нього є заперечення [3, с. 137]. О. Гончар такі речення вживає зрідка: *Тільки й живеш чеканням, **а** радіограми все нема і нема* [2, с. 264]; *Нам траси відкривав, **а** життя його самого для нас і досі не вийшло з тіні...* [2, с. 139].

Часто вживані в малій прозі О. Гончара також складносурядні двокомпонентні речення із зіставним значенням: *Голова Чичкало сп'яну розламав один приймач, **а** другий голова цей витвір техніки в себе в шухляді замкнув на вічне мовчання...* [2, с. 43]; *Він жде, не дихаючи, а ми стоїмо перед ним сумні, ніби справді спіймані на гарячому* [2, с. 260].

Двокомпонентні складносурядні речення з єднальним значенням у розгляданих творах письменника вживані трохи рідше.

Для поєднання їхніх предикативних частин найчастіше використано неповторюваний сполучник *і*. Найпоширенішими з-поміж речень розгляданого взірця постають конструкції зі значенням часової послідовності: *Мине вихідний, і знову настануть трудові будні* [2, с. 50]; *Страшна якась злагодя погамовує враз той полукіпок, і вже й снопи чують у вогні темряви жагу поцілунків, шепоти щастя, солодкий стогін знемоги...* [2, с. 62]. Подеколи трапляються в малій прозі О. Гончара конструкції зі значенням одночасності: *В цей час у ресторані з'являється Ліззі, і ми з Петром ще здалеку чуємо її веселе вранішнє «хелло!»* [2, с. 257]; *Людей на світі ніби поменшало, і в усьому почувалась тривога, беззахисність, тоскнота* [2, с. 76]. Зазвичай порядок розташування предикативних частин у цих реченнях вільний. Уживаними є конструкції із причиново-наслідковими відношеннями між предикативними частинами, що мають фіксований порядок розташування предикативних частин: *Тітчині кволе серце не витримало потрясінь, і вже через місяць після початку боїв на кордоні Ольга поховала цю добру душу, дорогу для неї людину* [2, с. 84]. Речення з умовно-наслідковими відношеннями трапляються дуже рідко: – *Найменша промашка, і вже петля тебе жде, костоломство, голки під нігті...* [2, с. 79].

Складносурядні речення з повторюваним єднальним сполучником *і...і* в малій прозі О. Гончара поодинокі: *І вона стає одразу чистою, і сам хлопець при цьому аж світлішає* [2, с. 93]. Ці речення мають вільний порядок розташування предикативних частин і відкриту структуру.

Так само поодинокими прикладами в малій прозі О. Гончара представлені двокомпонентні розділові: *То гастролі, то до земляків запросять* [2, с. 158] і приєднувальні складносурядні речення: *Сніп до снопа, та й буде копа!* [2, с. 55].

Зрідка в аналізованих творах письменника трапляються обмежувальні складносурядні речення, що «вказують на обмеження вияву якогось явища» [2, с. 312]. Предикативні частини в цих структурах поєднує сполучник *і*, а облігаторними компонентами другої частини постають частки тільки, лише: *Тут було сухо й затишно, і лише десь угорі над нами вже рівно шуміла злива* [2, с. 60].

У виписаному фактичному матеріалові не зафіксовано жодного випадку використання градаційних речень, на підставі чого констатуємо, що вони не характерні для мовотворчості письменника.

Отже, для малої прози О. Гончара характерними є складносурядні двокомпонентні речення із протиставними та зіставними відношеннями між предикативними частинами. Двокомпонентні єднальні

складносурядні речення вживані трохи рідше і зазвичай виражають відношення часової послідовності. Речення з розділовим, приєднувальним та обмежувальним значенням у малій прозі О. Гончара представлені поодинокими прикладами. Майже не властиві мовотворчості письменника складносурядні речення з градаційними відношеннями між предикативними частинами.

Література

1. Вихованець І. Р. *Граматика української мови. Синтаксис*. Київ: Либідь, 1993. 368 с.
2. Гончар О. Т. *Далекі вогнища: Нові твори*. Київ : Рад. письменник, 1987. 287 с.
3. Шевельов Ю. *Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947-1953 рр.)*. Київ : Темпора, 2012. 664 с.

ФЕМІНІТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Гнап В.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут математики та фундаментальних наук
Кафедра міжнародної інформації
vasylsynahnap@gmail.com

Науковий керівник – **Харчук Л. В.**, к. ф. н., старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

В останні роки питання фемінітивів набуло значного поширення, внаслідок чого їх почали широко використовувати в мові реклами та мас-медіа. Розгляду цього питання присвячено наше дослідження.

Сучасні філологи та філологині неоднозначно ставляться до фемінітивів насамперед через те, що в українській мові згідно з чинним правописом існує явище мовного андроцентризму (від грецької, andros – чоловік), коли загальний чоловічий рід застосовують на позначення і жінок, і чоловіків.

Андроцентризм виявляється в різних царинах – у мові, історії, філософії, літературі, біології тощо – коли центром, вихідною точкою чи нормою мислиться чоловік, а жінка чи жіноче постає як «інше», менш важливе, або похідне [2, с. 118]. Загальний чоловічий

рід переважає в текстах різних жанрів: від національного гімну (*І покажем, що ми, браття, козацького роду*), до підручників (*Любий першокласнику!*), офіційних документів, оголошень про роботу (*На роботу потрібні офіціанти, кухарі і бармени*), назв офіційних свят (*День учителя*) [2, с. 118].

Фемінітиви – це слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду, які зазвичай використовують до всіх людей незалежно від їхньої статі: *льотчик – льотчиця, письменник – письменниця, професор – професорка*. Їх часто використовують для боротьби з гендерною сліпотою (метафора, що означає нездатність враховувати гендерну змінну, або несвідоме ігнорування гендерних проблем під час розроблення політичних і соціальних програм, наукових досліджень, інформаційно-просвітницьких матеріалів) та для посилення гендерної чутливості (розуміння та прийняття до уваги соціокультурних факторів, що лежать в основі дискримінації за ознакою статі) [4].

Фемінітиви в українській мові давнє явище, оскільки їх використовували ще до 1940 рр. Припинення їхнього вживання зумовлено історичними передумовами – з приходом радянської влади.

Для творення фемінітивів в українській мові вживають:

– суфікс **-к-**, який є найпродуктивнішим, позаяк за його допомогою утворено більшість фемінітивів-новотворів (*доцент – доцентка, депутат – депутатка, прем'єр – прем'єрка*);

– суфікс **-иц-**, який додають до чоловічої основи на **-(н)ик, -ець** (*засновник – засновниця, підприємець – підприємиця, переможець – переможниця*);

– суфікс **-ес-** додають до іншомовної основи (*барон – баронеса, критик – критикеса*), хоча він є найменш продуктивним зі всіх (*навіть поетка витісняє поетесу, акторка – актрису*);

– зростає продуктивність суфікса **-ин-**, який раніше використовували лише в кількох словах (*княгиня, графиня, кравчиня, майстриня, мисткиня*), а тепер його додають і до основ на **-ець** (*виборець – виборчиня, фахівець – фахівчиня*), і до основ на приголосний, які тривалий час вважались як такі, що не піддаються фемінізації (*шеф – шефиня, член – членкиня, ворог – ворогиня, філолог – філологиня, фотограф – фотографиня*) [2, с. 130].

Знаний український філолог Олександр Пономарів прокоментував цю тенденцію так: «*Продавчиня*» звучить набагато краще, ніж «*продавиця*». Порівняймо: «*кравчиня*» від «*кравець*», як «*продавчиня*» від «*продавець*». «*Фотографиня*» незвично, але від-

повідает законам українського словотвору, і до цього слова можна звикнути» [1].

Загалом, коли утворюємо фемінітиви, варто послуговуватись таким простим правилом: якщо можемо утворити слово за допомогою найпродуктивнішого суфікса **-к-**, то утворюємо, якщо ж із ним не вдається (наприклад, *фахівець, ворог, службовець*), тоді вдаємось до трохи менш продуктивних **-ин-** (*фахівчиня, ворогиня*) чи **-иц-** (*службовиця*) [2, с. 130].

Література

1. Блог професора Пономарева. URL: <https://www.bbc.co.uk/blogs/ukrainian/rotpotariv/2011/05> (дата звернення 24.03.2019).
2. Гендер для медії: навч. посіб. / За ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманової. 3-тє вид., вип., доп. К. : Критика, 2017. 223 с.
3. Словник гендерних термінів. URL: <http://a-z-gender.net/ua/feminitivi.html> (дата звернення 24.03.2019).
4. Смоляр Л. Три причини, чому варто вживати фемінітиви. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/10/28/227141/> (дата звернення 24.03.2019).
5. Беловольченко Г. Що таке фемінітиви і як їх утворювати. URL: <https://section.in.ua/erudition/feminitives/> (дата звернення 29.03.2019).

ФОРМАНТ -ИХ(А) Й МЕТАМОРФОЗИ В ОНІМНОМУ СЛОВОТВОРЕННІ

Задорожня Д.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра української мови
zadorozhnia.daria@gmail.com

Науковий керівник – **Нелюба А. М.**, д. ф. н., професор кафедри української мови ХНУ імені В. Н. Каразіна

Сучасне інноваційне словотворення відзначається низкою особливостей, однією із яких є поява чималого кількості онімів-фемінітивів, утворених переважно способом суфіксації. До того ж в зазначених дериваційних процесах задіяно найрізноманітніші суфікси зі значенням жіночості. З-поміж них одним із найпродуктивніших є формант *-их(а)*. Власне предметом цього дослідження став суфікс *-их(а)* як засіб словотворення інноваційних онімів-фемінітивів, його

специфічні ознаки і властивості, що постали в українському словотворенні від кінця двадцятого століття.

У вітчизняному онімному словотворенні формант *-их(а)* традиційно використовують для позначення назви дружини від назви чоловіка, зокрема від його прізвища, імені або роду діяльності (*Терпило – Терпилиха, Дмитро – Дмитриха, коваль – ковалиха*). Проте щодо інноваційного творення онімів-фемінітивів за допомогою цього форманта спостерігаємо деякі метаморфози.

Серед відібраних інноваційних онімів зі збереженням традиційного значення «дружина» утворені лише два деривати: *Довбушиха, Байдучиха*. Твірні основи при цьому так само традиційно позначають прізвище чоловіка, що є важливим для збереження вказівки на певну «присвійність» до відомих легендарних або історичних осіб. Проте й тут є свої особливості.

Цікавою є мотивувальна основа деривата *Байдучиха*. Позаконтекстово, з огляду на словотвірну структуру, цей дериват оприявнює традиційний ланцюжок *Байдук → Байдучиха* з дотриманням відповідного загальнономовного чергуванням *к/ч*; сам дериват ніби не ускладнений іншими структурними й семантичними елементами. До того ж і твірна основа *Байдук*- свідчить про наявність у ній ще одного досить поширеного в українській мові елемента – суфікса *-ук* зі значенням «син» (*Марко → Марчук, кравець → кравчук*). Проте контекст, а саме власна назва, чітко вказує на іншого «чоловіка» – *Байду: Байдині кобзи мовчать... Плодить сліпих Байдючат, Мов кроленят, Байдучиха*. (В. Рабенчук. Байдині кобзи мовчать...). У зв'язку з цим очікуваний традиційний дериват на позначення дружини Байди повинен мати форму *Байдиха*. Проте автор чомусь використав інший модельний різновид.

За таких контекстових умов у структурі *Байдучихи* маємо асемантичний елемент *-ук-*, який не утворює форму, нічого не з'єднує, тобто первинно він не виконував функції інтерфікса. Він постає внаслідок черезкрокового словотворення (*Байда → 'Байдук' → Байдучиха*) як результат реалізації словотвірної моделі відповідно до мовного чуття автора та під впливом творення назв жінок від основ із кінцевим *к*, супроводжуваного загальнономовним чергуванням *к/ч* (порівняймо *лісник → лісничиха, Бобренко → Бобренчиха*).

Вияв нетрадиційного приєднання форманта *-их(а)* засвідчують деривати *Вітренчиха, Тимошенчиха*. Їх утворено не від прізвищ чоловіків, а від прізвищ жінок (оскільки їхні чоловіки не відомі широкому загалу), що засвідчує модифікацію твірних основ, а також зміну значення самого форманта. На перший погляд, додавання до прізвища

жінки суфікса жіночості є явищем ніби надлишковим з точки зору семантики. Проте в цьому разі наявна стилістична функція форманта – «своєрідний засіб зниження статусності носія назви і його вагомості в спільноті» [1, с. 193]. Слід зазначити, що йдеться не про зниження статусу самих жінок, а про створення такого ефекту в мовленні. Ці похідні постають як неофіційні назви подекуди скандально відомих політикинь і виконують функцію орозмовлення їхніх прізвищ, певного «спускання» їх з «високого» політичного рівня на рівень пересічних мовців.

Про нові сполучувальні можливості суфікса *-их(a)* свідчить й таке: цей суфікс поєднують і з прізвищами не наших (не українських) жінок: *Клінтон* → *Клінтониха*, *Меркель* → *Меркелиха*. Приєднані так само до жіночих прізвищ, ці деривати також засвідчують зміну семантики суфікса та набуття стилістичної функції. До того ж, на таку стилістичну маркованість вказують і контексти, які мають розмовно-жаргонове забарвлення: «Для демів виграла **Клінтониха**. Для репів Трамп» (uapolitics.com, 28.09.16); «Ви можете собі уявити, щоб за когось із цих дрібних капосників бабуся **Меркелиха** замовила б слівце?» (ПіК-і, 07.07.14). Дотично до деривата *Клінтониха* можна ще говорити про певну «розрізнявальну» функцію цього суфікса, бо дериват на позначення жінки дозволяє уникнути труднощів у розрізненні відомих осіб різної статі, названих спільним прізвищем *Клінтон* (чи то Білл Клінтон, чи то Гіларі Клінтон).

Під час приєднання форманта *-их(a)* до чужинецьких прізвищ поряд із орозмовленням відбувається ще й своєрідне «онашення» явища, пристосування до особливостей української мови, що вказує на сприймання явища як свого.

Таким чином, інноваційні деривати *Вітренчиха*, *Тимошенчиха*, *Клінтониха*, *Меркелиха* засвідчують формування нової семантики форманта – поряд із орозмовленням нейтрального прізвища відбувається зміна словотвірного значення таких похідних: не «дружина того, хто названий твірною основою», а «жінка, яка має прізвище, назване твірною основою».

Порушення традиційного творення назви жінки від назви чоловіка унаочнює онім *Крижаниха*. Про існування чоловіка *Крижана* можна говорити лише потенційно, оскільки такого персонажа не зафіксовано у контексті: «Коло дому тихо-тихо Ходить тітка **Крижаниха**, А за нею крадькома Йде Кошмарівна Пітьма» (Л. Гнатюк. Коло дому...). Тому в цьому разі маємо справу з творенням не від власної назви чоловіка (порівняймо із наявним у тексті *Кошмар* → *Кошма-*

рівна), а безпосередньо від загальної назви, більше того, від ознаки, що стає виявом черезкроковості словотворення (*крижаний* → 'Крижан' → *Крижаниха*). Таке порушення традиційної моделі тягне за собою зміну семантики форманта. Очікувана, передбачувана семантика «дружина» за таких умов модифікується у семантику «жінка». Тому маємо словотвірне значення «крижана жінка» і відповідний словотвірний ланцюжок *крига* → *Крижаниха*.

Подібну втрату традиційного «дружинного» значення та розширення його до значення «жінка» спостерігаємо і в онімі *Янголиха*, що утворений на позначення жінки за подібністю до янгола (*А натомість виявила, що дівчинка – викопаний янгол! – Янголиха, – кепкували хлопці, – копитатий у янгольське тіло лиху душу сховав* (Т. Лемешко. Янголиха).

Отже, на основі проаналізованих зразків словотворення інноваційних онімів-назв жінок за допомогою форманта *-их(а)* порівняно із традиційним можемо зауважити деякі його особливості.

1. Зміна значення суфікса порівняно із загальноживаним: від дружини до носія прізвища, жінки за подібністю.

2. Зазначені семантичні зміни нерозривно пов'язані зі зміною сполучувальних властивостей суфікса і твірної основи: формант приєднують не тільки до назв чоловіків, а й до прізвищ жінок, в тому числі й до чуженецьких прізвищ, що в результаті створює ефект орозмовлення та певного «онашення», зумовлює набуття формантом стилістичної функції, а також до загальних назв на позначення ознаки.

3. Посталі модифікації подекуди зумовлюють черезкроковість словотворення (чи, навпаки, самі зумовлені ним), підтвердженням чого є відбиття структурних елементів деривата пропущеного кроку в похідному.

4. Черезкрокове словотворення у свою чергу є виявом відступу від словотвірних ланцюжків похідності і водночас – виразником зародження нових моделей словотворення.

Насамкінець, у разі активності словотворчих процесів виділені вище ознаки можуть зумовити потенційне утворення нових значень суфікса та нових моделей словотворення.

Література

1. Нелюба А. М. Жінки. Гендер. Словотвір // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Х., 2011. Т. 14. С. 189–204.

2. Полюга Л. М. *Словник українських морфем*. Львів: Світ, 2001. 448 с.
3. *Словотворчість незалежної України. 1991–2011: Словник / укладач: А. Нелюба, Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2012. 608 с.*
4. *Словотворчість незалежної України. 2012–2016: Словник / укладачі: А. Нелюба, Є. Редько; заг. ред. А. Нелюби, Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2017. 460 с.*
5. Чучка П. П. *Антропонімія Закарпаття. (Вступ та імена): конспект лекцій. Ужгород: Видавництво Ужгородського університету, 1970. 103 с.*

АБРЕВІАТУРИ ЯК СПОСІБ ТВОРЕННЯ НАЗВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Зарешнюк М., Івацшиш О.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут гуманітарних і соціальних наук

Кафедра політології та міжнародних відносин

marta_zarashniuk@ukr.net, ivashhyshyno@gmail.com

Науковий керівник – **Булик-Верхола С. З.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Використання абревіатур у сучасній українській мові є актуальною темою для вивчення. Явище абревіації особливо поширилося на початку ХХ ст. з метою уникнення надлишкової інформації, економії мовних засобів, уникнення повторів, упорядкування терміно-систем. Особливо сприяли активізації процесу творення абревіатур суспільно-політичні чинники, а відтак і соціолінгвістична ситуація – поява чи оновлення назв державних, громадських, адміністративно-управлінських, політико-економічних, міждержавних і світових організацій.

Абревіатура – «італ. *abbreviatura*, від лат. *abbreviatio* – скорочення), скорочене складне слово (іменник), утворене з початкових звуків, назв початкових літер чи початкових частин слів, на основі яких твориться скорочення. До абревіатури може входити й ціле слово...: *ТАРС., райвно., профспілка., мопед...*» [1, с. 7–8].

Назви міжнародних організацій, утворені абревіаційним способом, є здебільшого ініціально-буквеними скороченнями.

Мотиваційною базою для цих абревіатур є такі моделі:

1) прикметник + іменник: АС (Африканський союз), ЄС (Європейський Союз), СВ (Світовий банк), ЦЄІ (Центральноєвропейська ініціатива), МС (Митний союз);

2) іменник + прикметник + іменник (-и): ООН (Організація Об'єднаних Націй), ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку), ЛАД (Ліга арабських держав), СНД (Союз незалежних держав), ОЕС (Організація економічного співробітництва), ОІК (Організація ісламської конференції), МТП (Міжнародна торгівельна палата);

3) прикметник + іменник + іменник: МАУ (Міжнародна асоціація українців), МСЕ (Міжнародний союз електров'язку), ПРООН (Програма розвитку ООН);

4) прикметник + прикметник + іменник: МЕА (Міжнародна енергетична агенція), ІМО (Міжнародна морська організація), ВПС (Всесвітній поштовий союз), ВПП (Всесвітня продовольча програма), ВТО (Всесвітня туристська організація), ВМО (Всесвітня метеорологічна організація);

5) прикметник + іменник + прикметник + іменник: ЦЕРН (Європейський центр ядерних досліджень), ІКАО (Міжнародна організація цивільної авіації)

Окремі аббревіатури, які активно функціонують у сучасному суспільно-політичному житті України, наша мова запозичила без перекладу з англійської мови: НАТО (North Atlantic Treaty Organization) – Північноатлантичний блок; ЮНЕСКО (UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури.

Сьогодні існує низка проблем щодо розуміння та вживання аббревіатур, найактуальнішими з яких є правильне написання складноскорочених номінацій, узгодження аббревіатур з іншими частинами мови в текстах, переклад, транскрипція і транслітерація запозичених аббревіатур. Це свідчить про недостатнє опрацювання цієї теми в науковій літературі, відсутність потрібної кількості сучасних словників чи наукових розвідок, які би містили інформацію про творення, написання, вимову, переклад, функціонування аббревіатур у сучасній українській літературній мові.

Література

1. Ганич Д. І., Олійник І. С. *Словник лінгвістичних термінів*. К.: Вища школа, 1985. 360 с.

2. *Словник скорочень української мови*. URL: <http://abbrs.info/> (дата звернення: 28.03.2019).

3. Ковалевський В. В., Козак Ю. Г., Логвінова Н. С., Кутайні З., Кіро О. С., Осипов В. М., Граматик Ю. І., Барановська М. І., Семенцов М. В., Левицький М. А., Баєва В. В., Воронова О.В., Захарченко О. В., Літньовський Г. Г., Шаповал С. С., Дець В. В. *Міжнародні організації*. Київ, 2007. 440 с.

ВІДАПЕЛЯТИВНІ ОРОНІМИ ВЕЛИКОГО ЛУГУ (ЗА СЛОВНИКОМ В. А. ЧАБАНЕНКА «ВЕЛИКИЙ ЛУГ ЗАПОРІЗЬКИЙ»)

Ізотова Д.

Запорізький національний університет

Кафедра української мови

izotovadaria38@gmail.com

Науковий керівник – *Ільченко І. І.*, к. ф. н., доцент, доцент кафедри української мови Запорізького національного університету

«Великий Луг Запорізький» неодноразово був предметом дослідження лінгвістів. Це були і дисертаційні дослідження Ю. Кравченко, І. Ільченко, і низка статей В. Фоменка, В. Чабаненка та ін. Актуальність наукової роботи полягає в тому, що аспект відапелятивних оронімів буде проаналізовано вперше, адже він ще не виступав предметом дослідження запорізьких науковців.

Великий Луг – територія, що займає частини нинішніх Дніпропетровської, Запорізької та Херсонської областей вздовж річки Дніпро та Каховського водосховища. Це історична назва дніпровських плавнів нижче від острова Хортиці (XVI-XVIII ст.) [2, с. 466].

Простори Великого Лугу багаті на топооб'єкти, яких більше 80 видів: ріки, протоки, населені пункти, балки, озера, лимани, гряди, гори тощо. Більшість з них назавжди зникла з карти Нижньої Наддніпряни [1, с. 4].

Для творення топонімів у словнику «Великий Луг Запорізький» застосовано лексико-семантичний спосіб. Власні назви в словнику можна розглядати за апелятивною мотивацією, де оніми мають безпосередній зв'язок із загальними назвами.

Відапелятивні ороніми в словнику В. Чабаненка «Великий Луг Запорізький» можна поділити на групи, а саме ороніми, що утворились від назв рослин і тварин, від кольорів та ороніми, в основі яких є вказівка на форму топооб'єкта.

1. Ороніми, в основі яких закладено назви рослин і тварин. Наприклад, балки мотивуються назвою рослини, яка росла на ній: *Берестова* (назва від береста), *Березувата* (назва від берези), *Бузиновата* (назва від бузини), *Виноградна* (назва від дикого винограда), *Грушівська* (назва від дикої груші), *Дубова* (назва від вікових дубів). Назви островів теж мають рослинну мотивацію: *Липський* (назва від

липи), *Ольховський* (назва від вільхи, яку в місцевих говірках називали ольхою).

Назви гряд та островів в своїй основі мають назви тварин. Це були тварини, які жили на цій території. Наприклад, назви гряд *Овеча* і *Свиняча* пояснюються тим, що поселення поблизу цих гряд займалися вівчарством та свинарством.

Назва острова *Кінський* мотивується тим, що на цьому острові були пасовиська для коней, тому така й назва. Назва острова *Козулин* і *Курячий* пояснюється тим, що на одному острові жило багато диких кіз, а на іншому острові були кури, які перелітали туди з поселень, що знаходились поряд. Острів *Рибальський* був улюбленим місцем рибалок, бо там водилося багато риби, тому така й назва.

2. Ороніми, в основі яких закладено назви кольорів. Наприклад, гора *Біла* та *Чорна*, назви яких утворено в протиставлення одне до одної, свідчить про те, що на верхівках гір мешкали птахи білого та чорного кольору, тому така й назва.

Назва кручі *Жовта* означає те, що глина була жовтого кольору. Острів *Білий* має в основі вказівку на колір піску, що покривав береги цього топооб'єкта. А назва гряди *Чорна* пояснюється кольором ґрунту.

3. Ороніми, назви яких мотивуються формою топооб'єкта. Наприклад, бакаї *Кривець* і *Кручений*, назви яких вказують на те, що один мав криву форму, а інший – кручену. Острів *Круглий*, в семантиці має вказівку на круглу форму топоніма.

Отже, ми здійснили лексико-семантичний аналіз відапелятивних оронімів Великого Лугу і виявили, що в їхній основі закладено назви рослин і тварин, назви кольорів та ознака, що вказує на форму топонімів.

Великий Луг містить в собі духовну культуру народу. Тому ці простори чекають на своїх дослідників, адже вони можуть бути зовсім знищені, так і назавжди залишившись невідомі науці.

Література

1. Чабаненко В. А. Великий луг Запорозький : Історико-топонімічний словник. Запоріжжя : ЗДУ, 1999. 330 с.

2. Щербак В. О. Енциклопедія історії України : у 10 Т. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 1. С. 466.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПЕРЕКЛАДУ АБРЕВІАТУР – НАЗВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Ковальчук А.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут гуманітарних і соціальних наук

Кафедра політології та міжнародних відносин

kv.anasta.ev@gmail.com

Науковий керівник – **Булик-Верхола С. З.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Попри те, що аббревіатура є порівняно новим явищем у сучасному процесі розвитку мови, вона доволі швидко впроваджується у лексичну систему на тлі тенденції до уникнення надлишкової інформації, повторів, а також економії мовної енергії.

Утворення аббревіатур здебільшого пов'язане із суспільно-політичними чинниками, зокрема зі змінами назв державних, громадських, адміністративно-управлінських, політико-економічних, міждержавних і світових утворень. Назви таких суб'єктів глобальної взаємодії мають бути універсальними, тобто зрозумілими всій глобальній спільноті. Так, англійське походження назв більшості міжнародних організацій обґрунтовують саме універсальністю цієї мови, яку в наш час спалаху інтеграційних процесів прийнято вважати міжнародною. Використовуються також і французьку, яка була міжнародною мовою кілька століть тому, але досі підтримує позиції додаткової.

Основний принцип перекладу аббревіатур базується на перекладі усіх складових назви з подальшим зібранням перших літер вже українського розшифрування. Наприклад: **OSCE** (*Organization for Security and Cooperation in Europe*) – **ОБСЕ** (*Організація з безпеки і співробітництва в Європі*) або *Council of Europe* – **РЄ** (Рада Європи).

Однак, окрім класичного способу, існують і випадки, коли переклад здійснюється транслітерацією, тобто передачею англійської писемності українськими літерами [2]. Такими, зокрема, є: **NATO** (*North Atlantic Treaty Organization*) – **НАТО**, **UNESCO** (*United Nations Educational, Scientific and Cultural organization*) – **ЮНЕСКО**. Існує також приклад транслітерації з французької: **CERN** (*l'Organisation européenne pour la recherche nucléaire*) – **ЦЕРН** [3].

Варто зазначити, що назви фондів ООН часто містять слово «*United*» і їх часто перекладають зі збереженням «юні»: **UNIFEM** –

ЮНІФЕМ, UNICEF – ЮНІСЕФ, UNCTAD – ЮНКТАД, UNCITRAL – ЮНСІТРАЛ.

Окрім того, в структурі ООН є фонд з населених пунктів, найменування якого є слово, відповідник якого є і в українській мові, проте назва програми транслітерується: **НАВІТАТ – ХАБІТАТ** [1].

На мою думку, є дві причини таких нетрадиційних випадків перекладу. Перша полягає в тому, що мовою оригіналу такі назви є більш милозвучними, ніж відповідні їм аббревіатури українською. Друга ж опирається на теорію про те, що оригінальні назви «прижилися» у лексиці носіїв раніше, ніж з'явилася гостра необхідність перекладу.

Отже, можна зробити висновки про те, що є два основні способи перекладу аббревіатур: класичний і транслітерація. Перший є більш зручним для вивчення міжнародних організацій за умови сприйняття інформації українською, однак може викликати плутанину під час переходу на англійську. Транслітерація ж значно спрощує процес орієнтування, однак вносить в українську лексику слова й частки, що є для неї абсолютно не характерними, тим самим розпорошуючи її самобутність. Отже, переклад аббревіатур назв міжнародних організацій все ще потребує ретельної систематизації.

Література

1. Сайт суспільної інформації ООН. ООН – Хабітам. URL: <https://www.un.org/ru/ga/habitat/> (дата звернення: 29.03.2019).

2. Транслітерація. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <http://ube.nlu.org.ua/article/%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 29.03.2019).

3. CERN. Wikipedia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/CERN> (дата звернення: 29.03.2019).

**ГРАМАТИЧНА КАТЕГОРІЯ ДАВАЛЬНОГО ВІДМІНКА ОДНИ-
НИ ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ
(НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА
«МАРУСЯ»)**

Кода Ю.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
julia.koda2001@gmail.com

Науковий керівник – **Наконечна Г. В.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Сучасна мовна практика показує, що в нашій мові діє активний процес поширення закінчення -ові (-еві, -еві) на іменники чоловічого роду другої відміни. Автори українських граматик ХІХ-ХХ ст. (І. Нечуй-Левицький, Є.Тимченко, О.Синявський та ін.) зауважували, що закінчення -ові(-еві, -еві) в українській літературній мові переважає над уживанням -у(-ю) і що воно є специфічною морфологічною рисою української мови [2].

Метою нашого дослідження є виявити відповідники авторського уживання вимогам чинного правопису. Проаналізувавши 50 сторінок повісті «Маруся», я виявила 18 уживань граматичної категорії давального відмінка однини іменників чоловічого роду.

Відповідно до чинного правопису маємо:

1. Закінчення -ові (у твердій групі), -еві (у мішаній групі та в м'якій після приголосного), -еві (у м'якій групі після голосного та апострофа) мають іменники чоловічого роду (*будинкові, директорові*). Ці ж іменники приймають і закінчення -у (-ю) (*будинку, директору*).

2. Закінчення -у (у твердій і мішаній групах), -ю (у м'якій групі) мають:

а) іменники середнього роду (місту, селу). У деяких словах можливі також закінчення -ові, -еві (лихові, містові);

б) іменники чоловічого роду на -ів (-ів), -ов, -ев (-ев), -ин, -ін (-ін) (Києву, Пушкіну) [1, с. 86].

У повісті «Маруся» приклади уживань на -ові (-еві) становлять 44.4% від загального числа зазначеної граматичної форми, серед них: на позначення осіб – 8 слів, неістот – 0:

1. *«Часто мені приходиться на думку: чого б то чоловікові так дуже пристращатись на сім світі до чого-небудь».*

2. «То буцімто сеє чоловікові приходить за його гріхи й неправди прежній».

3. «Батькові і матері слухняний, старшим себе покірний».

5. «То батькові скажи, він зараз уступиться».

6. «Хвалять господа небесного, отця милосердного як чоловікові».

7. «Тільки й треба купити матері... кресало на люльку... а батькові... ниток красних».

8. «Батькові з матір'ю, Наум і каже».

Приклади уживання на -у (-ю) становлять 55.6% , серед них на позначення осіб маємо 6 слів, неістот – 4:

1. «Адже ж, живучи промеж людей, тільки й чуєш: там дзвонять по душі, там голосять по покійнику, там справляють старцям обід». (Місцевий відмінок у цьому прикладі омонімічний давальному).

2. «Тату, дай шажок на свічку, а другий старцю божому подати».

3. «Так усякому звірю» (За правилами чинного правопису: звірові(звіру)).

4. «Він повелів бути мужу й жоні».

5. «Віддайте нашому князю куницю, вашу красную дівицю!»

6. «Пообідавши і подякувавши богу».

7. «Як пришивали боярам до шапок квітки, то усі клали по шагу».

8. «Хваліте господа, що создав і мене, і вас, і кожний день посила мене давать усьому миру світ».

9. «Зробіте нашому ділу вінець».

10. «Своє дитя рано будили і доброму ділу навчили».

Отже, у першій половині IX ст. відомий майстер слова Григорій Квітка-Основ'яненко віддав перевагу в давальному відмінку однини чоловічого роду закінченню -у(-ю), щоправда, незначну, що свідчить про слухність відновлення закінчення -ові, (-еві, -еві) в українській мові, яке було другорядним у радянських правописах та у практичному уживанні. Однак на позначення осіб у повісті «Маруся» переважають форми на -ові (-еві, еві), що свідчить про органічність цього закінчення в українській мові.

Література

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2015. 86 с.

2. Лінгвістичний портал «Mova.info» URL: <http://www.mova.info/article.aspx?l1=118&DID=367> (дата звернення 23.03.2019).

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕРГОНІМІВ МІСТА ЛЬВОВА

Марко О., Лаврик Ю.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра систем штучного інтелекту

oleksandramarko@gmail.com, yilav55547@gmail.com

Науковий керівник – **Колодій Н. В.**, викладач кафедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»

Розвиток соціально-економічної сфери України вимагає масового збільшення комерційних підприємств у всіх галузях бізнесу. Нові структури потрібно індивідуалізувати за допомогою власних назв. Український ринок потребує більш детального дослідження та аналізу цих лексем.

Слід зауважити, що на сьогодні термінологія в ономастиці ще не зовсім сформована. Науковці пропонують різні терміни на позначення ділових об'єднань людей. Наприклад, термін «*ергонім*» використовують Т. Т. Романова, О. Ю. Карпенко, М. В. Шимкевич, З. І. Бузинова, Н. В. Подольська, Л. Н. Соколова та ін. Вивчення ергонімії розпочалося ще наприкінці 60-х на початку 70-х рр. ХХ ст., але й зараз відсутнє єдине термінозначення такого типу найменувань. Занотовано й інші терміни на позначення власних назв підприємств, а саме: «*ергоурбонім*» (Р. Козлов), «*мікротопонім*» (С. Копорський), «*парагогонім*» (В. Лобода), «*урбонім*» (Н. Морозова) тощо. Найбільш вдалим, на нашу думку, є термін «*фірмонім*», який запропонував О. Белей, на позначення «власної назви комерційно-виробничого об'єднання людей» і, який утворено від *фірма* та *онім* [1, с. 8].

Ергоніми окремих населених пунктів стали об'єктом детального дослідження у працях Н. Кутузи (*м. Одеса*), С. Шестакової (*Харківська, Сумська області*), Н. Лесовець (*м. Луганськ*), О. Белей (*Закарпаття*), М. Цілини (*м. Київ*), І. Марків (*м. Тернопіль*) та ін.

Ергоніми міста Львова не були досліджені комплексно. Оскільки це одне з найбільш розвинених туристичних міст України, воно насичене різними типами підприємств з оригінальними назвами. Ми проаналізували власні назви комерційно-виробничих об'єднань людей. Це допомогло нам з'ясувати основний зміст таких утворень. Серед яких ергоніми, мотивовані: а) ***сферою діяльності підприємства***

(«Укрнафта», «Львівавтодор», «Львівгаз», «Львів-Пласт», «Карпатбуд», «Клуб мандрівників», «Автозапчастини», «ГалПідшипник», «Дизайнерський крій», «Окулярня»); б) **ознакою належності (власності) установи, підприємства** (ПП «Христина», ПП «Марко», «Закалюжний Володимир Іванович», ЗАТ «Анна та Христина», Будинок моди «Оксани Мухи», Медична клініка «Сестер Похмурських», ПП «Заблоцькі», ПП «Микитенко»); в) **просторовими відношеннями** (ЗАТ «Сихівський», кав'ярня «Біля Діани на Ринку», кафе-бар «Крива липа», кав'ярня «Під синьою фляжкою», кав'ярня «Під Дубом», Привокзальний ринок); г) **організаційною структурою та правовою основою установи, підприємства** (ЗАТ «Холдинг», ТОВ «Діалог», ПП «Партнери», ПП «Союз», ПП «Альянс»); д) **ідеологічними цінностями** (Палац спорту «Україна», Банк «Київська Русь», ресторан «Затишок», магазин «Вишиванка», стоматологічна клініка «Під ангелом охоронцем»); е) **рекламою** (ТОВ «Блиск», магазин «Гламур», ПП «Експерт», кооператив «Гранд», нічний клуб «Де Люкс»); є) **асоціацією** (Благодійний фонд «Турбота», магазин «Золотий Вік», кафе «Бурячок», магазин «Діамант», ТЦ «Іскра»); ж) **прихованими ознаками** (Торговий центр «Спартак», Приватна пральня «Бульбашка», магазин «Карапуз», ТОВ «Три сини і донька»).

За кількістю мотивів у власних назвах виділяють ергоніми: однокомпонентні (МПП «Софійка»), готель «Жорж», автомагазин «Порш», перукарня «Ніка»); двокомпонентні (ТОВ «Гамма-Україна», СП «Аккорд-тур», перукарня «Модна лінія»); багатокомпонентні («Видавництво Старого Лева», ДП «Львівський бронетанковий завод»).

Львівські ергоніми вирізняються з-поміж інших великою кількістю *лексем іншомовного походження* (виробник пакувальних матеріалів «ПАК-ТРЕЙД», медична клініка «OXFORD MEDIKAL», курси іноземних мов «BIG BEN», мовна школа «LANGUAGE TIME», ПП «LE», паб «Bierlin. Lemberg», «SoftServ» тощо; *використанням діалектних назв* (крамниця «Файні мешти», магазин «Файні майтки», ресторан «Бандерівська пательня», кав'ярня «Зупка-канапка», «Кавалерка», «На бамбетлі», «Теплий п'єц», «Рантка», «Креденс-кафе»).

Отже, серед ергонімів м. Львова є назви, що відтворюють специфіку товарів, які реалізують ці заклади, а також утворені від антропонімів, топонімів, просторової та локальної тематики. На ергонім

впливає не лише тип закладу, але й національно-культурні особливості, географічне розташування, місцевий діалект.

Література

1. Белей О. О. Сучасна українська ергономія (на матеріалі власних назв підприємств Закарпатської області): Автореф. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Львів, 2000. 17 с.

2. Цілина М. М. Ергоніми м. Києва: структура, семантика, функціонування: Автореф. дис...канд. філол. наук. К., 2006. 23 с.

ФУНКЦІЙНІСТЬ КАТЕГОРІЇ NOMINA FEMININA В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мурадян С.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Кафедра української мови

kafedra_um@i.ua

Науковий керівник – **Левун Н. В.**, к. ф. н., доцент кафедри української мови Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

На сьогодні фемінітизація є тенденційною стратегією впровадження гендерно паритетної мови. Утім, постає питання законності словотвірної фемінізації та її функційності в українському лінгвокультурному просторі. Тому за мету ставимо дослідити семантико-структурну специфіку витворення похідних на позначення жіночої статі в українській мові останніх десятиліть. Завдання наукової публікації полягає у вивченні та систематизації фемінних новотворів (приблизно 50 лексем), зафіксованих у словнику А. Нелюби [1].

За нашими спостереженнями, найпродуктивніше генерують співвідносні фемінітиви від іменників чоловічого роду. Фіксуємо словотвірні типи на позначення осіб за фахом, родом діяльності, посадою, суспільною діяльністю, утворені такими суфіксами:

– *-ин-*: *йогиня, наркологиня, неврологиня, педіатриня, гастроєнрологиня, екологиня, лижкиня, водійчиня, бійчиня, монархиня, єпископиня, вождиня тощо;*

– *-к-*: *лінгвогувернантка, ньюсмейкерка, перформерка, озвучувачка, реклетирка, патронка, однопартійка, держслужбовка тощо;*

– *-ес-, -ис-*: *метреса, політикеса, редактриса, балотриса тощо.*

До згаданих словотвірних типів уналежнюємо деривати-неологізми на позначення жінок за різними ознаками: *тезкиня, знавчиня, нащадкиня, кавоманка, унікалка*. Принагідно зауважимо, що в таких фемінітивах нівельовано пейоративне значення: *Якщо така потрапить на роботу в рекламну агенцію, то, звичайно ж, усі дамочки-озвучувачки будуть рупорами її орфоепічних норм* (ЛУ, 12/08, с. 3). Щоправда, подекуди натрапляємо на словотвірні типи із суфіксом *-их-*, що виражає іронічно-прагматичне значення: *суддиха, босиха, лошиха*.

Мотивовувальними основами також постають складноскорочені слова на позначення назв партійних і культурних організацій: *б'ю-тівкиня, упівка, литвинівка, манівка*. Поширеним виявляється словотвірний тип фемінітивів, що не мають відповідних назв на позначення чоловіків. Такі фемінні доміанти активуються черезступеневим способом словотворення: *Майдан – «майданник» – майданниця, фаєр – «фаєрник» – фаєрниця, проштрафитися – «проштрафлений» – проштрафленеця, омбудсмен – «омбудсвумен» – омбудсвуменка, пиво – «пивник» – «пивникар» – пивникарка*. Відіменні неофемінітиви витворюють словотвірні типи здебільшого з формантами *-ник-* та *-к-* за аналогією до узусних похідних: *Представниця цього покоління, чи навіть, доречніше сказати, форматorka його політичного світогляду Олена Теліга ...* (ЛУ, 12/06, с. 1).

Процес творення сучасних фемінітивів частково активований шляхом основоскладання: *нашоукраїнка, позаземлянка, правдописка, вундєрвумен, картовумен, європані*. З негативною конотацією функціонують фемінітиви з формантом *-иц-*: *лиходолиця, суржиконосиця*.

Висновковуючи, можемо стверджувати, що фемінні новотвори продуктивно заповнюють лексичні лакуни та функціонують у контексті дериваційної okazіональності. Аналіз фемінної лексики засвідчив велику активність словотвірних відіменних типів із суфіксальними формантами; меншою мірою реалізовано такі способи, як черезступеневий та основоскладання.

Література

1. *Словотворчість незалежної України* / Укл. А. Нелюба. Х.: ХІФТ, 2012. 608 с.

ФЕМІНІТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Орешикіова І.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
oreshnikovai.2001@gmail.com

Науковий керівник – *Наконечна Г. В.*, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Останнім часом значно посилились соціальні рухи в країні, особливо за права жінок. Це одна із причин, чому помітне частіше використання фемінітивів.

Фемінітиви властиві українській мові як системі, їх уживання закономірне. Це не данина моді, як часто вважають. Насправді, вони мають давню традицію, широко вживаються в усному мовленні, а в архівних текстах до 30-х років минулого століття можна часто натрапити на них навіть в офіційних звітах [2].

Сьогодні, на жаль, іноді й самі жінки не хочуть, щоб про них говорили з використанням фемінітивів. Буває така суб'єктивна реакція: коли жінку називають іменником чоловічого роду (наприклад, *директор*) – це ніби її «підіймає» до рівня чоловіка, а називання фемінітивом (*директорка*) – наче залишає на тому ж, нижчому, рівні. Навіть попри те, що академічний тлумачний словник української мови фіксує обидва слова. Це підсвідома реакція на тисячолітній патріархат, в якому все жіноче вважали другорядним, менш вартісним, гіршим, а все чоловіче, навпаки, кращим і престижним [2].

Деякі фемінітиви звучать «грубо», наприклад *«біоенергетичка»*, або кумедно – *«містичка»*. Проте українська мова надзвичайно ресурсна і гнучка, тому дає змогу легко долати складні ситуації. Наприклад, замість суфікса -ичк-, який часто не є нейтральним, додає фамільярного чи й зневажливого значення (*фізичка, біологічка*), чи якщо важко одразу знайти вдалу милозвучну форму, можна висловитись в інший спосіб: *«фахівчиня / спеціалістка з біоенергетики»*, замість *«біоенергетичка»*. Іноді допомагають іншомовні слова: *«амбасадорка»*, скажімо, замість *«посолка»* від *«посол»*.

Загалом в українській мові є понад 13 суфіксів, які можуть утворювати іменники – назви осіб жіночої статі. Серед них найпродуктивнішими є суфікси -к- (*учителька, директорка, лідерка, винищувачка*), -иц- (*урядовиця, авантюрниця, очільниця*), -ин- (*філологиня*,

філософіня, своякиня), -ес- (*агентеса, адвокатеса, критикеса*), меншою мірою -ис- (*актриса, редактриса*). До речі, деякі суфікси можуть утворювати варіанти фемінітивів з однаковим лексичним значенням: *мовознавиця і мовознавчиня, чемпіонка і чемпіонеса, водійка і водійчиня*.

Є суфікси -ш-, -их-, які, утворюючи фемінітиви, вносять до лексичного значення слова додатковий компонент. Тож *«генеральша»* – це не жінка на генеральській посаді, а дружина генерала, *«директорша»* – дружина директора. А слова *«повариха», «ткачиха»* (дружина ткача) часто набувають і зневажливого відтінку (порівняймо з нейтральними *«кухарка», «ткаля»*).

Щодо логіки, за якою обирають суфікс, то передусім спрацьовує не значення слова. Більше впливає корінь – з якої мови він прийшов, на який звук закінчується, чи діють правила щодо чергування приголосних у процесі додавання суфіксів. Хоча вже можна говорити й про семантичну тенденцію – використання суфікса -ин- для творення назв жінок за діяльністю в науковій сфері: *філологиня, історикиня, фізикиня*. Хоча *«етнографиня»* – не дуже сприймають через оте *«графиня»* на кінці [2].

Становлення сучасної української літературної мови тісно пов'язане з постаттю Тараса Шевченка. Його творчість стала важливою для закладення її нових норм, подальшого збагачення і вдосконалення. При цьому видатний український поет і письменник широко використовував староукраїнські фемінітиви: як книжні, так і розмовні. Про це є окремі філологічні дослідження. Нижче наводимо деякі назви жінок за станом, а також за робочою діяльністю у творах Тараса Шевченка: *царівна, гетьманша, полковниця, дякониця, копитанша, генеральша, попівна, гусарка, сотничка, титарівна, превосходительна, крамарівна, пряха, швачка, натурщиця, артистка, ключниця, знахурка, орандарка, шинкарка, перекупка, світилка* тощо.

Звісно, не лише Тарас Шевченко застосовував різноманітні фемінітиви у ХІХ столітті. «Ой дай, *орандарко*, / Да горілочки кварти», – знаходимо в Павла Чубинського. На зламі ХІХ–ХХ століть відбувається і створення низки нових фемінітивів, похідних від іншомовних слів. У Лесі Українки можна простежити фактично тотожну сучасним феміністкам норму паралельного вживання маскулінітивів та фемінітивів у мові, а не намагання маскулінітивами описати досвід усіх людей. «Наші критики ставлять в одну лінію і поетів, і поетес, і

літераторів, і літераторок; не знаю, як хто, а я не раз казала їм за це спасибі», – у цьому випадку видатна письменниця і поетеса схвально відгукнулася про тих тогочасних прогресивних чоловіків, які в літературному аналізі не оминали увагою і творчості жінок. Словники української мови 1900-их – 1930-их років були багатими на фемінітиви, які описували професійну діяльність та стану належність жінок. Так, у словнику Бориса Грінченка (1907–1909 рр.) знаходимо такі слова, як *дончиця* (донська козачка), *лікарка*, *комірниця* (*квартирантка*). Словник Дмитра Яворницького (1920 р.) містить такі слова, як, наприклад, *домовласниця*, *колежанка*. У словнику Агатангела Кримського (1924–1932 рр.) читаємо слова *професорка*, *заступниця*, *викладачка* і навіть *державниця*, *заставниця* та *владниця* [2].

Цікаво, що за часів незалежної України відбулося відродження традиції вживати фемінітиви, при цьому деякі їхні традиційні форми забуто, а натомість прийнято інші. Зокрема, у тому ж таки словнику Агатангела Кримського є фемінітив *виборниця*. Тепер же ми вживаємо *виборчиня*. А от, наприклад, такі поширені фемінітиви 1920-х–1930-х років, як *членкиня*, *белетристка* (пізніше замінене на напівмаскулінитив *жінка-прозаїк*) були без змін відтворені в Україні у 2000-их роках [1].

Відомий мовознавець та церковний діяч Іван Огієнко вважав, що «наша мова витворила паристі форми для назв істот: *чоловічі й жіночі, напр., учитель – учителька, професор – професорка, гість – гостя, друг – другиня, учень – учениця*» [1].

Література

1. Лишка Я. Фемінітиви в українській мові: запозичені неологізми, чи традиційні словотвірні форми? URL: <http://amnesty.org.ua/blogs/feminivity> (дата звернення 25.03.2019).

2. Фемінітиви – не данина моді, вони властиві українській мові як системі: [інтерв'ю з кандидаткою філологічних наук О. Малаховою / записала І. Керст]. URL: <https://woto.ua/olena-malahova/> (дата звернення 25.03.2019).

НОВОТВОРИ-ІМЕННИКИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ (ЛЕКСИКА МАЙДАНУ)

Палайда В.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут права та психології

Кафедра журналістики та засобів масової комунікації

vita.palaida@gmail.com

Науковий керівник – **Голубінка Н. І.**, старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Найбільшу групу з-посеред лексичних неологізмів у рамках тематичної групи «Лексика Майдану» становлять іменники. Інтенсивне їх творення спричинене потребою називання осіб, предметів, явищ. У словотворенні неологізмів-іменників визначальне місце належить **суфіксації**. Саме за її допомогою відбувається не лише номінація нових понять, а й емоційно-експресивне та стилістичне маркування новотворів.

З-посеред іменників переважають назви осіб, що виникли за участю продуктивних суфіксів **-ик, -ач, -ець, -ист/-іст, -атор, -к** на означення діяча – за професією, характером поведінки, поглядами, видом занять, за належністю чи прихильним ставленням до певного ідеологічного, суспільно-політичного напрямку: *майданівець, євромайданівець, автомайданівець, антимайданівець, протестувальник, силовик*.

Важливою тенденцією у мові публіцистичних текстів є активізація суфіксального творення іменників на основі іменників власних назв, переважно прізвищ і назв організацій та аббревіатур: *беркутівець, беркутня, беркутівень, беркутята, азаровщина*.

Аналіз текстів мас-медіа засвідчив продуктивність творення нових іменників способом **основоскладання** в поєднанні з суфіксацією: *Євромайдан, «єврохохли», євроборщ, Автомайдан, міні-майдан, Євроланцюг, європауза, єврозакон, європіаніно, європровокація, ЄвроУкраїна, Єврореволюція, євролюбов, єврофлешмоб, євробалкон* та ін.

Серед іменників-новотворів тематичної групи «Лексика Майдану» відзначимо і деривати, утворені префіксальним способом словотворення, зокрема із використанням препозитивних формантів **анти-, контр-, пост- і після-**: *антимайдан, контрмайдан, післямайдання, постмайдання*.

Окремою лексичною групою виділяємо **інтернет-меми**, які з'явилися у результаті спонтанного розповсюдження інтернетом певної інформації всіма можливими способами (електронною поштою, в месенджерах, форумах, блогах тощо). До такого розповсюдження від одного інтернет-користувача до іншого схильна не будь-яка інформація, а тільки та, що яким-небудь чином залишає багатьох користувачів небайдужими до неї:

- «йолка» – відома обмовка колишнього Президента України Віктора Януковича, який на нараді протягом десяти секунд не зміг згадати слова «ялинка». Цей інтернет-мем був дуже поширений в українському сегменті Інтернету. Через цю обмовку «йолкою» також називають новорічну ялинку, що була встановлена з нагоди Нового 2014 року на майдані Незалежності, а потім і каркас цієї ялинки, який простояв до 14 серпня 2014 у зв'язку з подіями Євромайдану;
- «бімба» – інтернет-мем, слово із лексикону М. Азарова, яке стало активно використовуватися після неодноразового закриття центральних станцій метро Києва під час Євромайдану через неодноразове псевдозамінування станцій метро «Хрещатик» і «Майдан Незалежності»;
- «куля-в-лоб» – прізвисько Арсенія Яценюка, яке він отримав після відомого виступу на Майдані. Інтелігентний Яценюк, будучи одним із лідерів опозиції під час Євромайдану, намагався доповнити свій образ не властивою йому революційністю та агресією, але ці спроби не мали успіху.

Отже, мова новітніх мас-медіа засвідчує високий рівень динамізму сучасного українського словотворення. На шляху до утвердження в мові нових одиниць постає важливий чинник часу, який має перевірити кожну з них на функціональну придатність.

Література

1. Пономарів О. Д. *Стилістика сучасної української мови: Підручник*. К. : Либідь, 1993. 248 с.

2. Сербенська О. А., Волощак М. Й. *Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань та відповідей*. К.: Вид. центр «Просвіта», 2001. 204 с.

3. Джерельною базою роботи стала картотека (загальна кількість одиниць – 266), укладена на матеріалі публікацій у газеті «День» (хронологічні рамки – 21 листопада 2013 року – 28 лютого 2014 року) про події, що відбувалися на Майдані впродовж Революції Гідності.

ФЕМІНІТИВИ В «СЛОВАРІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ» БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Самагала Я.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
yanasamagala@gmail.com

Науковий керівник – *Наконечна Г. В.*, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Фемінітиви властиві українській мові як системі, їх уживання закономірне. Це не данина моді, як часто вважають. Насправді, вони мають давню традицію, широко вживаються в усному мовленні, а в архівних текстах до 30-х років минулого століття можна часто натрапити на них навіть в офіційних звітах.

Варто нагадати, що ми жили у патріархальному суспільстві, де тоталітарність та ієрархічність були щоденною реальністю; відомо й те, що тривалий час українська мова була підлаштована під російську. Російській мові як системі набагато меншою мірою властиві фемінітиви [1].

Саме в «Словарі української мови» Бориса Грінченка (вид. 1907–1909 рр.), який ще не потрапив під насильницький вплив СРСР, добре видно різноманітність і велику кількість фемінітивів.

Найпоширенішим є суфікс –к- :

Багач, -ча, м. Богачъ. Прийшов багач, прийшов дукач та в порога став, із нашої голотоньки сміяться почав. Рудч. Чп. 107.

Багачка, -ки, ж. Багачка. Засватав я вбогу дівку, – хай багачка плаче, бо багачка, вража дочка, не хоче робити. Чуб. V.

Баламут, -та, м. 1) Возмутитель, нарушитель душевного покоя, обольститель. Чуб. V. 398. 2) Знахарь. Чуб. III. 193.

Баламутка, -ки, ж. 1) Нарушительница покоя, обольстительница. Чуб. V. 405. Маслянина баламутка: обіщала масла й сиру, та не хутко. Ном. № 526. 2) Неурядица, нестроение; споръ. Ні, за ту землю баламутки не було. Черниг. 3) Водка, въ которой вымоченъ табакъ. Желех.

Доброграй, -рая, м. Хорошій музыкантъ.

Доброграйка, -ки, ж. Хорошая музыкантша.

Злидарь, -ря, ж. Бъднякъ. Бор. 35.

Злидарька, -ки, ж. Бъдная женщина.

Професор, -ра, м. Профессоръ. Дашкович швидко піднявся між професорами своїми лекціями. Левец. Пов. 50.

Професорка, -ки, ж. Женица-профессоръ. Желех [2].

Уживаним є суфікс -ин-:

Свояк, -ка, м. Своякъ. Свій свояка вгадає здалека. Ном. № 7962.

Своякиня, -ні, ж. Свояченица. Міусск. окр. [2].

Менш поширеним є суфікс -иц-:

Наступник, -ка, м. Преємникъ.

Наступниця, -ці, ж. Преємница. Желех [2].

Українська мова надзвичайно ресурсна і гнучка, але деякі суфікси надають фемінітивам негативного відтінку:

Продавець, -вця, м. Продавець. Знає то купець та продавець. Ном. № 9575.

Продагуха, -хи, ж. Продавица. Чуб. III. 93.

Гладун, -на, м. 1) Полный, жирный человекъ. НВолын. у. 2) = Веретільник. Вх.

ІІ. 16. 3) Раст. Herniaria glabra L. ЗЮЗО. І. 124.

Гладуха, -хи, ж. Полная, жирная женщина. Ном. ст 299, № 301 [2].

Оскільки жінки, на відміну від чоловіків, тривалий час були «замкнені в хатньому просторі», не мали виходу до суспільних активностей, то в мові утворилося багато назв людей (передусім за родом діяльності, професією, ієрархічним становищем) – іменників чоловічого роду, тобто маскулінів. Словник Бориса Грінченка фіксує похідні від іменників чоловічого роду із відтінком значення присвоєння:

Майстер, -тра, м. 1) Мастеръ. По роботі пізнати майстра. Ном. № 7338. 2) Пъвецъ (кобзарь, лірник), обучающий пѣнію отданнаго къ нему въ науку ученика. Вже того майстра нема, що я пристав, – умер. Вересай.

Майстрова, -вої, ж. Жена мастера, мастерового. Майстер старий, хлопець малий, майстрова молода. Чуб. V. 1085.

Гетьман, -на, м. Гетманъ. Без гетьмана військо гине. Ном. №751. Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивими панами у Білій Церкві замиривав. АД. II. 110. Ум. гетьманонько. К. ПС. 21.

Гетьманиха, -хи, ж. = гетьманша. АД. І. 166.

Гетьманівна, -ни, ж. Дочь гетмана. Желех.

Гетьманова, -вої, ж. = Гетьманша. АД. II. 5.

Гетьманша, -ші, ж. Жена гетмана. Шевч. 144. К. ЧР. 131. [2].

Отже, у словнику Бориса Грінченка (вид. 1907–1909 рр.) збереглося багато фемінітивів, які зникли за СРСР. Видно різноманітні цікаві словотворчі суфікси: нейтральні, експресивно забарвлені й ті, що змінюють лексичне значення маскулінітива. Тому вживання фемінітивів – це не просто модне явище, а ще й данина давнім традиціям.

Література

1. Інтерв'ю з Оленою Малаховою «Фемінітиви – не данина моді, вони властиві українській мові як системі». Журнал «WoMo». URL: <https://womo.ua/olena-malahova/> (дата звернення 24.03.2019).

2. Словарь української мови (Зібрала редакція журналу «Кієвская Старина». Упорядкував, з додатком власного матеріалу, Борис Грінченко. Томи I–IV Київ, 1907-1909 р.

3. Фемінітиви. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 25.03.2019).

ГРАМАТИЧНА КАТЕГОРІЯ ДАВАЛЬНОГО ВІДМІНКА ОДНИХ ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ У ТВОРЧОСТІ МАКСА КІДРУКА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ЗАЗИРНИ У МОЇ СНИ»)

Сидор Л.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Кафедра прикладної лінгвістики

sydorlilia@gmail.com

Науковий керівник – ***Наконечна Г. В.***, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Питання дотримання в художній літературі чинних норм українського правопису завжди цікавило мовознавців, літературознавців. Адже мова письменників відбиває мову народу на певному часовому зрізі.

Метою нашого дослідження є виявити відповідники авторського вживання вимогам чинного правопису. Проаналізувавши 110 ст. роману «Заирни у мої сні», я виявила 14 уживань граматичної категорії давального відмінка однини іменників чоловічого роду.

Відповідно до чинного правопису маємо [1, с. 86]:

1. Закінчення (-ові) (у твердій групі), (-еві) (у мішаній та в м'якій після приголосного), (-єві) (у м'якій групі після голосного та апострофа) мають іменники чол. роду. Ці ж іменники приймають і закінчення (-у),(-ю).

2. Закінчення (-у) (у твердій і мішаній групах), (-ю) (у м'якій групі) мають:

А) іменники сер. роду;

Б) іменники чол. роду на (-ів), (-їв), (-ов), (-уя), (-єв), (-ин), (-ін), (-їн).

Серед виявлених уживань давального відмінка 42,8 % мають слова із закінченням (-ові), (-еві), (-єві), а відповідно на закінчення (-у), (-ю) припадає 57,1 %.

Серед прикладів уживань на (-ові), (-еві) маємо на позначення осіб:

1. «Усе, що виручила, переказала батькові в Одесу».

2. «Або якби змирився з діагнозом Паламара та почав давати сину «Фінлепсин ретард». Звісно тепер уже пізно, час не повернути назад, але я без вагань продав би душу диявол**ові**». [Примітка 1: Коли поряд в тексті вживаємо кілька іменників чол. роду у формі Д.в. однини, то для уникнення одноманітних відмінкових закінчень слід спочатку використовувати закінчення (-ові), (-еві), (-єві), а потім – (-у), (-ю)]

3. «Припускаю, когось із вас дивує ім'я, яке ми дали син**ові**».

4. «Вона спочатку присіла біля мене, а потім нахилилася, зазирнувши в обличчя мал**ому**».

5. «Значною мірою завдяки Чедков**і** Босману, американському супервайзерові». [Примітка 3: прикметно, що ця фраза відповідає нормам чинного правопису].

6. «Треба було вибрати подарунок Теодор**ові**».

Серед прикладів уживань на (-у), (-ю) маємо на позначення осіб:

1. «Теодору виповнилося 2 роки і 3 місяці».

2. «Мама читала Теодору в дитячій кімнат**і**».

3. «В Інтернеті авторство приписують часом Френку Синатрі». [Примітка 2: у прізвищах можна вживати й закінчення –(ові)].

4. «Психопатка-медсестра Енні Уїлкс ламає ноги улюбленому Полу Шелдону».

5. «Я зателефонував Ромі Цезарку та попросив забрати нас із Острога».

Отже, здійснений аналіз засвідчує практично рівноцінне уживання зазначеної граматичної категорії у творчості Макса Кідрука. Незважаючи на замовчування у радянський час цього закінчення, воно побутує і набуває поширення в художній літературі нашого часу.

Література

1. *Український правопис*. К.: Наукова думка, 2015. 288 с.

ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Циганенко Л.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут гуманітарних і соціальних наук

Кафедра політології та міжнародних відносин

mila.tsyganenko.2000@gmail.com

Науковий керівник – **Конівіцька Т. Я.**, викладач кафедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»

Емансипація жінок, рух за рівність жінки й чоловіка, який набирає популярності у сучасному світі і знаходить підтримку серед багатьох людей, породжує такі питання: Як зараз звертатися до жінок, які активно опановують найрізноманітніші сфери суспільного життя, «чоловічі» професії? Можливо, є потреба активніше використовувати фемінітиви?

Тенденцію на збільшення кількості фемінітивів відзначила мовознавиця Олена Синчак. Дослідниця стверджує, що у 2000-х роках було зафіксовано 50 нових форм, а нині їх більше 500. Також дослідниця зазначає, що словник фіксує приблизно 3,5 тис. таких новотворів, проте серед них багато таких, які не надають жінці статусу у суспільстві [5].

Кандидатка філологічних наук Олена Малахова, розглядаючи питання утворення та традиційності фемінітивів, зазначає, що в українській мові є понад 13 суфіксів, які можуть утворювати іменники – назви осіб жіночої статі. Серед них найпродуктивнішими є такі суфікси: *-к-* (*учителька, директорка, лідерка, винищувачка*), *-иц-* (*урядовиця, авантюриця, очільниця*), *-ин-* (*філологиня, філософиня, своякиня*), *-ес-* (*агентеса, адвокатеса, критикеса*), меншою мірою *-ис-* (*актриса, редактриса*) [3]. Продуктивність суфіксу *-к-* доводить також підручник «Гендер для медій», оскільки зафіксовано найбільше таких фемінітивних форм: *агентка, президентка, словникарка, юристка* тощо [1, с. 121]. За словами відомого українського мовознавця Олександра Пономарева, процес утворення фемінітивів є досить продуктивним. Слова *лекторка, дописувачка, авторка* та ін. зафіксовані в словниках, нормативні, їх можна і треба вживати [4, с. 164].

Незважаючи на здатність української мови продукувати необхідні фемінітиви, є чинники, які ускладнюють цей процес. До них філологиня Ірина Шмітько відносить те, що фемінітиви, як нам здається, не можемо утворювати від слів, що позначають професії, військові звання, посади, що були й нині залишаються тільки чоловічими (*боксер, кадет, генерал*). Також дослідниця зазначає, що можуть бути перешкодою і наявні похідні слова з омонімічним значенням (*жнивварка* – машина, яка жне хлібні рослини, *штукатурка* – речовина, що використовується в будівництві) [6, с. 386]. Проте не є доцільно вважати ці причини достатньо вагомими для того, щоб відмовитися від вживання наявних і творення нових фемінітивних форм. Українська мова має всі засоби та повинна впроваджувати власну тенденцію розвитку, а не наслідувати приклад інших мов (як, власне, склалося історично, коли українська мова витіснялася російською, для якої утворення фемінітивів не є характерним явищем).

Яскравим прикладом гнучкості нашої мови є те, що слово «дояр» утворилося від слова «доярка» шляхом редеривації, оскільки чоловіки пізніше опанували згадану професію та потребували відповідної для цього назви [2, с. 288]. Отже, якщо можливість активного використання новоутвореного маскулінітиву у повсякденному житті та на офіційному рівні не викликає мовного конфлікту, вважаємо, що фемінітиви потрібно утворювати й активно використовувати в сучасній українській мові.

Література

1. Гендер для медій. Підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / за ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманової. Київ: Критика, 2017, 221 с.
2. Левун Н. В. Редеривація в українській мові. Вісник Запорізького національного університету. 2012. № 1. С. 286-291.
3. Малахова О. Фемінітиви – не данина моді, вони властиві українській мові як системі. URL : <https://woto.ua/olena-malakhova/> (дата звернення 26.03.2019).
4. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради. К. : Либідь, 2011. 272 с.
5. Синчак О. Фемінітиви притаманні українській мові, це не якесь нове явище. URL : https://gazeta.ua/articles/istoriya-movi/_feminitivi-pritamanni-ukrayinskij-movi-ce-ne-yakes-nove-yavische-movoznavicya/843774 (дата звернення 20.03.2019).
6. Шпітько І. М. Фемінітиви з формантом -ка в українській і словацькій мовах. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство». 2010. Вип. 16. № 11. С. 383-388.

ДАВНОМИНУЛИЙ ЧАС У ТВОРЧОСТІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Шумило Д.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Кафедра прикладної лінгвістики

darynash848@gmail.com

Науковий керівник – **Наконечна Г. В.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

В українській мові є два минулих часи – минулий і давноминулий. Давноминулий час вживають для позначення дії, що передувала іншій в минулому: *я **поснідала була, та помила посуд*** [1].

Форми давноминулого часу творяться переважно від дієслів доконаного виду аналітичним способом: до основного дієслова в минулому часі додається допоміжне дієслово **бути** в родових формах однини й у формі множини. Наприклад: ***сказав був, сказала була, сказало було, сказали були***. Значення давноминулого часу сприйма-

ють у реченні на основі зіставлення двох або більше дій, наприклад: **Був позабував товаришів, – тепер пригадав** [2].

Давноминулий час широко вживали в староукраїнській мові. На сьогодні він здебільшого втратив свою актуальність, проте наявний у класичних творах. Цю форму найчастіше вживають у художньому та розмовному стилях задля збереження колориту. У науковому, публіцистичному, діловому стилях форми давноминулого часу не вживають.

Проаналізувавши 63 сторінки роману Оксани Забужко «Музей покинутих секретів», я виявила 17 речень, у яких вжито давноминулий час.

Серед них допоміжне дієслово займало препозитивну позицію у 5 випадках:

1. *Починаєш згадувати, як на початку вісімдесятих твоя родина несподівано дістала з Канади посилку від когось такого, десятої води на киселі, вуйка, – пропустило чомусь КГБ, чи не останні свої деньочки прочуваючи, а мо, в них просто вже хватка **була ослабла**, як і все в тій країні **було охляло й провисло** перед фіналом – правдива канадська посилка, і навіть не квітчаста хустка, якими чомусь діаспора тоді «Старий Край» непомірно щедро затарювала, а – джинси...*

2. *Можна обмінятися родинними привидами, пошлюбити між собою оті зникаючі вглиб часу довгі лави небіжчиків-із-обох-сторін, якщо навіть собою-позавчорашніми – тим хлопчиком і тою дівчинкою, що колись **були закохувалися** в інших дівчаток і хлопчиків і не спали ночей по різних містах, ще не підозрюючи про існування одне одного.*

3. *Кандидат на роль головного розтратаця так навідріз **був** від ролі **відмовився**, нахабно повісившись у самому будинкові ЦК...*

4. *Ми на таке **були надивилися** задовго перед тим.*

5. *Усі вони тоді **були** на radoщах **упилися й загличили**, а тепер протверезіли, і ось, значить, як воно все виглядає наяву...*

Постпозиція допоміжного дієслова припадає на 11 випадків:

1. *Якими б очима вона глянула, якби **стрепенула була** в ту мить повіками, того нам ніколи вже не дізнатися.*

2. *В якусь мить я раптом відчуваю це так само достеменно й непояснено (навіть тобі не зуміла б пояснити!), як колись, багато років тому, – в Софійському соборі, куди **заскочила була** з сум'ят-*

тя напівбезсонної ночі, розворохоблена не стільки навіть подіями, скільки – далеко глибше – передчуттям перших широкомасштабних життєвих перемін...

3. Дивна річ, чомусь із першого погляду я автоматично **зарахувала була** його до російськомовних і вже наготувалась почути цю їхню силувану нововивчену українську...

4. Від Костянтина Острозького почавши, того самого, що **заснував був**, сердега, Острозьку Академію насупротив польській експансії...

5. ...бо я таки дійсно **шукала була** контакту з родиною Довганівни, хоч іще й не знаючи достеменно, якого саме...

6. Десь класі в сьомому-восьмому моє письмо **заносилось було** на таке саме, але згодом злагідніло, розрівнялося й стало більше подобати до маминого...

7. Одного дня наприкінці п'ятдесятих чи на початку шістдесятих так ентузіастично **черкнув був** на берегах книжки своє «оце!!!»

8. Під час хрущовської реабілітації розстріляним у тюрмах НКВД **ліпили були** в довідках для родичів, у графі «Причина смерті», найвищадливіші медичні діагнози – серцево-судинні, ниркові та всілякі інші недостатності.

9. Не знаю, що мене так **зачепило було** на тому знімкуві, де серед п'ятьох вояків УПА (...бойка, кинув мені Артем, кінчиками пальців підсовуючи знімок по стільниці й чомусь стишивши голос, наче з фотографії, якщо поводитися з нею необережно, міг леда-хвилю гримнути постріл...) – другою справа, простоволосою, з закрученим по моді воєнних літ голлівудським валиком, навислим на чоло, стояла й ледь усміхалася просто до мене молода ясноока жінка...

10. Попрощалася я тоді майже відразу – тільки-но давши, сквапненько, лад одержі й метнувши контрольний погляд у дзеркальце, уникаючи дивитися на щасливого, пітного й розгубленого Артема, що недоречно **піврався був проявляти** ніжність, котра, як відомо, народжується по той бік пристрасти, але заляк, приморожений моїм непристойним поспіхом і односкладовими помруками.

11. І аж тепер нарешті я розумію, чому при першій зустрічі мене так **заскочила була** твоя українська, ніяк не сподівалась почути: надто впевнено ти рухаєшся крізь життя, надто спокійну й самовладну зберігаєш у ньому поставу, ніби й не підозрюєш, що буває інакше.

В одному випадку вжито складений дієслівний присудок, де допоміжне дієслово додано до модального в препозиції:

1. *...не зумів був побороти чисто дитинячого імпульсу, раптового спалаху цікавості до того, як розпускається фарба в баночці з водою...*

Отже, давноминулий час, незважаючи на його замовчування в радянський період, ефективно функціонує у творах таких майстрів слова, як Оксана Забужко. Вважаю, що цю граматичну форму варто відновити і в інших стилях.

Література

1. Давноминулий час. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/\(дата_звернення_25.03.2019\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/(дата_звернення_25.03.2019)).

2. Плющ М. Я. Граматика української мови: у 2 ч. Ч. І. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. К.: Вища школа. 286 с.

3. Український правопис. К.: Наукова думка, 2015. С. 3-6.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ ПРО МОДУ В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

Чуревич Вікторія

Львівський національний університет імені Івана Франка

Факультет журналістики

Кафедра мови ЗМІ

vikachurevych@gmail.com

Науковий керівник – *Драган-Іванець Н. В.*, кандидат наук (соціальні комунікації), доцент кафедри мови засобів масової інформації Львівського національного університету ім. І. Франка

У процесі глобалізації тему моди почали активно висвітлювати не лише у спеціалізованих глянцевиx журналах, але й на сторінках багатьох інтернет-видань. Інформація про модні тенденції та цікаві факти зі світу фешн-індустрії щодня з'являється у стрічках новин багатьох інформаційних сайтів. З активним розвитком соціальних мереж, зокрема, таких як Instagram та Snapchat, тема моди виходить

за межі показів чи закритих вечірок знаменитостей і трансформується у медіаплощину. Відтак, з'являється так звана «*фешн-журналістика*» (від англ. «*fashion*» – мода, стиль), завданням якої є компетентне висвітлення новинок світу краси, аналіз трендів й особливостей стилю селебритіс, дизайнерів та моделей.

Останнім часом ми спостерігаємо появу нових слів, що позначають модну продукцію – одяг, взуття, аксесуари, парфумерію та косметику. Більшість із них журналісти вже активно використовують у своїх публікаціях, що викликає деякі труднощі в розумінні українськими читачами багатьох англіцизмів та неологізмів. З'являється потреба у грамотному та доступному викладі основних новин світу моди на сторінках українських ЗМІ.

Про актуальність та соціокультурну особливість публікацій про моду стверджує у своїй статті «Фешн-журналістика в епоху інтернет-медій» М. Мельник. На його думку, «фешн-журналістика в Інтернеті орієнтується на *«лайкабельність»* (від англ. *like* – «вподобати») та *«шерабельність»* (від англ. *share* – «поділитися») матеріалів, тобто на їхню здатність викликати в аудиторії активну реакцію, публічні обговорення тощо. Але аналіз найпопулярніших блогів і сайтів про моду засвідчує, що ці властивості притаманні не лише «розважалівці», а й серйозним текстам, особливо якісним візуальним матеріалам» [2].

Фешн-тексти за своєю специфікою не можна назвати лише публікаціями естетично-розважального характеру (бо, переважно, підкріплені візуальними матеріалами), вони є ще й частиною *соціокультурної комунікації*. У сучасному світі мода є тим механізмом, що організує життя соціуму та регулює поведінку людей у ньому. Тепер це явище підкорило не тільки побутову сферу життя людини (вибір одягу, інтер'єру, гастрономічні уподобання тощо), але й ментальну (образ думок, самоідентифікація, вибір моделі поведінки). Відтак, моду сміливо можна назвати потужним соціальним регулятором, а, отже, значущим культурним феноменом.

Сьогодні я маю на меті висвітлити актуальну проблему і окреслити місце української мови в публікаціях про моду.

В Україні вже більше 7-ми років друкують такі популярні глянцеві журнали як «*Vogue*», «*Elle*», «*Harper's Bazar*» та «*L'official*» (їхні версії випускають у двадцяти країнах світу). Ці видання на-

лежать до професійних, еталонних, оскільки характеризуються високим рівнем якості візуального контенту (професійні фото з модних показів, фешн-зйомки та робота стиліста), широким використанням специфічної лексики, зокрема фешн-неологізмів та англіцизмів на позначення окремих деталей одягу, прикрас тощо. Проте, як не прикро, усі ці видання публікують свої тексти лише російською мовою. Постає питання: невже українську моду можна описати чужою мовою?

Зважаючи на сучасну мовну ситуацію в Україні, можна припустити, що у ЗМІ дедалі активніше просочуються англіцизми, які суттєво витісняють вживання українських відповідників на позначення окремих слів. Бачимо, що фешн-тексти не стали винятком, та все частіше в публікаціях про моду журналісти вдаються до англійських запозичень. Ще років десять тому такі слова, як *must-have*, *jeggings*, *must-buys* тільки почали з'являтися на сторінках модних журналів, але тепер вони успішно закріпилися в англійській мові та не викликають жодних питань.

Запозичувати, на думку О. Пономаріва, треба лише тоді, коли мова не має власного лексичного позначення для якогось поняття. «На відміну від багатьох цивілізованих країн, де слово може стати надбанням літературної мови тільки після дозволу академічної мовознавчої установи, у нас будь-хто може вживати що завгодно і де завгодно. Замість того, щоб пошукати відповідного слова в далеко не бідній з лексичного погляду рідній мові або надати відомій лексемі нового значення, семантично розширити її, люди бездумно тягнуть чуже» [3, с. 78].

Однією із лексичних особливостей публікацій про моду є активне вживання неологізмів, англіцизмів разом з українськими діалектизмами, відтак, пропонуємо деякі іншомовні слова на позначення елементів одягу замінити на відповідники «живої» української мови.

Приміром, популярне слово «**тренч**» (від англ. «*trench coat*», буквально «*траншейні пальто*») пропонуємо замінити на український діалектизм «*гупанча*» – плащ для захисту від непогоди.

Англіцизм «**Оверсайз**» (з англ. «*oversize*» – понад розмір) – вбрання вільного крою, що є значно більшим за стандартний розмір власника гардеробу. Оверсайз – це також стиль, відповідно до якого модниці одягають речі, більші на декілька розмірів. Це слово

можна легко замінити на український відповідник «*мішкуватість*» або «*надрозмірність*», оскільки англіцизм «*оверсайз*» є зрозумілим лише окремій групі людей.

Література

1. Давидова О., Хадирова Е. Лінгвістичні особливості фешн-текстів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна.* 2013. Вип. 37. С. 102-103. URL: file:///C:/Users/Asus/Downloads/Nzplioaf_2013_37_34.pdf (дата звернення 29.03.2019 р.).
2. Мельник М. Фешн-журналістика в епоху інтернет-медій. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика.* 2017. Випуск 42. С. 261–266.
3. Пономарів О. Д. *Стилістика сучасної української мови: Підручник / О.Д. Пономарів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000.*
4. *Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / Уклад. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник; За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Х.: ВД «Школа», 2014. 784 с.*
5. *Українська діалектна лексика: Зб. Наук. пр. / Ін -т мовознавства ім. О. О. Потебні; – К.: Наук. думка, 1987. 266 с.*

Зміст

УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Крупка А. Державотворчий статус української мови: проблема утвердження і функціонування.....	6
Бордовська А. Хто вкрав етнонім «Русь» або як Московія привласнює українську історію?.....	7
Бориславська В. Вивчення української мови за кордоном.....	10
Плотницька К. Етнокультурні концепти в мовній свідомості сучасної молоді.....	12
Тарнавський В. Нумо грати українською: як відомі ігри локалізують для України.....	14
Хоронжук Т. Актуальні проблеми українського правопису: інтервокальний j.....	16
Череватко А. Поняття «гендерлект» у мовознавстві.....	19
Шутка Д. Як технології 21-го впливають на українську мову (It's it slang?).....	21
Якимів Ю. Порівняльний аналіз колядки «Щедрик» на основі українського та англійського перекладів.....	24

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ НОРМ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Головецька С. Зовнішня реклама Львова як вияв культури мовлення її носіїв.....	27
--	----

Гула О. Помилкові дієслівні конструкції в сучасному науковому тексті.....	30
Микитюк М. «Мовленневий паспорт» студента.....	31
Петрів І. Особливості мовлення юристів.....	33
Приплюцька Ю. Англізми в сучасній українській мові.....	35
Семенович В. Порухення лексичних норм у сучасній українській комп'ютерній термінології.....	37
Теглівець О. Порухення лексичних норм у навчальних текстах радіотехнічної галузі.....	39
Фляк О. Порухення мовної норми у підручниках технічного напрямку.....	40
Форись Я. Стьопа чи Степан Бандера?.....	43
Харчук В. Проблема адаптації нових запозик у сучасній українській мові: онлайн чи он-лайн?.....	46
Ярчук Д. Необхідність культури мовлення в діловому спілкуванні.....	48

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНОГО МОВЛЕННЯ

Бойчук Ю. Особливості власних назв у романі Л. Костенко «Записки українського самашедшого».....	50
Винарчик М.-К. Фразеологізми в заголовках сучасних ЗМІ.....	52
Жебель Д., Єфименко Є. Неологізми у творах Юрія Іздрика.....	53
Іонова О. Топоніми як маркери історичної території у творі В. Шкляра «Чорний ворон».....	55

Калинчук Х. Засилля іншомовних слів у публікаціях українського аналітичного видання «Дзеркало тижня».....	57
Коваль П. Недоречні іншомовні запозичення в лексиці української мови.....	59
Луцій Н. Особливості порівнянь у віршованій казці І. Франка «Абу-Касимові капці».....	61
Мазурок А. Михайло Коцюбинський – великий майстер художнього слова.....	63
Менчак І. Мовний портрет Степана Бандери.....	65
Михайлюк Д. Епістолярний жанр у контексті сучасності.....	68
Мошура В. Особливості функціонування фразеологічних одиниць з соматичними компонентами в українській мові.....	69
Парсамян А. Реаліоніми роману Л. Кононовича «Чигиринський сотник» як маркери історичної доби.....	71
Пилипишина І. Ненормативна лексика в українській літературі... ..	74
Піцик Т. Авторські неологізми у творах Ігоря Калинця.....	76
Полесюк А. Оніми в зовнішній рекламі м. Запоріжжя.....	77
Саларьова А. Мовна особистість матері в п'єсі П. Ар'є «На початку і наприкінці часів».....	80
Сень А. Евфемізми чи легалізоване табу?.....	81
Топилко А. Іншомовні слова та їх українські відповідники в студентському тижневику «Аудиторія».....	83
Циба О. Запозичення у «Словарі української мови» Б. Грінченка.....	85

Чавс Н. Етноніми у творах Тараса Шевченка.....	87
Шередько А. Засоби комічного в індивідуальному стилі Юрія Винничука.....	89
Шільштут Д. Ономастичний простір в есеїстиці Дмитра Донцова.....	91
Шрам Т. Шевченко та церковнослов'янізми.....	92
Ящик Н. Емоційно-експресивна лексика у творах Дмитра Павличка.....	95

ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Левкович М. Галицький говір як вагомий елемент української мови.....	97
Мазурик О. Роль діалектизмів у творчості Мирослава Дочинця.....	99
Макар О. Діалектизми у романі Володимира Лиса «Століття Якова».....	100
Мокляк Я. Діалектизми у романі Петра Кралука «Сильні та самотні».....	102
Несторишена А. Діалектизми у творах Мирослава Дочинця.....	104
Процюк Т., Сиротинський Ю. Традиції галицької говірки в Північній Америці.....	106
Семчишин Я. Ольга Кобилянська – представниця буковинського діалектного мовлення.....	109
Соболта Х., Стецьків Л. Діалектна лексика у романі «Століття Якова» Володимира Лиса.....	111

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ТЕРМІНОЗНАВСТВА

- Ванько Р.** Особливості української хімічної номенклатури на сучасному етапі розвитку..... 113
- Мальцева Н.** Особливості української термінології кібернетичної безпеки..... 115
- Морозов М.** Чужомовні слова в українській комп'ютерній термінології: проблема походження..... 118
- Ревенко О.** Фразеологізація математичних виразів та термінів..... 122

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

- Бажан К.** Семантико-синтаксична структура двокomпонентних сполучникових складносурядних речень у малій прозі О. Гончара... 124
- Гнап В.** Фемінітиви в українській мові..... 126
- Задорожня Д.** Формант *-их(а)* й метаморфози в онімному словотворенні..... 128
- Зарешнюк М., Іващишин О.** Аббревіатури як спосіб творення назв міжнародних організацій..... 132
- Ізотова Д.** Відапелятивні ороніми Великого Лугу (За словником В. А. Чабаненка «Великий Луг Запорозький»).... 134
- Ковальчук А.** Основні принципи перекладу аббревіатур – назв міжнародних організацій..... 136
- Кода Ю.** Граматична категорія давального відмінка однини іменників чоловічого роду (на матеріалі повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся»)..... 138

Марко О., Лаврик Ю. Структурно-семантичні особливості ергонімів міста Львова.....	140
Мурадян С. Функційність категорії <i>nomina feminina</i> в системі сучасної української мови.....	142
Орешнікова І. Фемінітиви в українській мові.....	144
Палайда В. Новотвори-іменники в сучасному українському медіапросторі (лексика Майдану).....	147
Самагала Я. Фемінітиви в «Словарі української мови» Бориса Грінченка.....	149
Сидор Л. Граматична категорія давального відмінка однини іменників чоловічого роду у творчості Макса Кідрука (на матеріалі роману «Зазирни у мої сни»).....	151
Циганенко Л. Гендерна чутливість сучасної української мови.....	153
Шумило Д. Давноминулий час у творчості Оксани Забужко.....	155
Чуревич В. Особливості текстів про моду в українських ЗМІ....	160

Наукове видання

УКРАЇНСЬКА МОВА В ПРОСТОРІ Й ЧАСІ

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Комп'ютерне верстання – *І. Василюшин*

Режим доступу:

http://wiki.lp.edu.ua/wiki/images/6/62/Збірник.Всеукраїнська_студентська_науково-практична_конференція_Українська_мова_в_просторі_й_часі_pdf, вільний

Видавець: Видавництво Львівської політехніки
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4459 від 27.12.2012 р.

вул. Ф. Колесси, 4, Львів, 79013
тел. +380 32 2582146, факс +380 32 2582136
vlp.com.ua, ел. пошта: vnr@vlp.com.ua